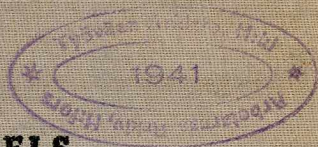

335

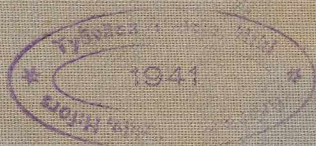
E 69

alkkiek malden proletaari, liittyykää yhteen!

FRIEDRICH ENGELS

SOSIALISMIN KEHITYS UTOPIASTA TIETEEKSI

PETROSKOI 1935

VALTION KUSTANNUSLIKE KIRJA

47.263.

141.8
Kaikkien maiden proletarit, liittykää yhteen!
Engels

FRIEDRICH ENGELS

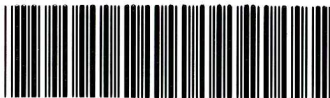
SOSIALISMIN KEHITYS UTOPIASTA TIETEEKSI

MARX-ENGELS-LENIN-INSTITUUTIN TOIMITTAMASTA
LAITOKSESTA SUOMENTANUT

V. OJANEN

TYÖVÄENLIIKKEEN KIRJASTO
KIRJASTO

1290652259

VALTION KUSTANNUSLIIKE KIRJA ♦ PETROSKOI 1935

47.263.
TYÖVÄENLIIKKEEN
KIRJASTO

Ф. Энгельс

Развитие социализма от утопии к науке

Printed in USSR

Отв. редактор Т. Рантала

Технич. редактор В. Финберг

Кирия № 114

Уполномоч. Главлита АКССР В—762.

Формат бумаги 82X110

Тираж 3000

5 п.л. Кол. зн. на п.л. 39.900

Гос. тип. им. Анохина, Петрозаводск, Пушкинская 7

Заказ № 1990

Сдано в набор 26/VI-35 г.

Подписано к печати 16/VIII-35.

Esipuhe ensimmäiseen saksankieliseen painokseen

Seuraava kirjanen on syntynyt teokseni "Herra E. Dühringin suorittama tieteen mullistaminen, Leipzig 1878"¹ kolmesta luvusta. Ystävälleni Paul Lafarguelle kokosin ne yhteen ranskankielelle kääntämistä varten ja liitin niihin eräitä lisäselityksiä. Tarkastamani ranskankielinen käännös ilmestyi ensin lehdessä "Revue socialiste" ja sitten itsenäisenä nimellä: "Socialisme utopique et socialisme scientifique" [utopinen sosialismi ja tieteellinen sosialismi. — Suom.], Paris 1880. Ranskankielisen käännöksen mukaan tehty puolankielinen laitos on vastikään ilmestynyt Genevessä ja on sen nimenä: "Socjalizm utopijny a naukowy" [utopinen ja tieteellinen sosialismi], Imprimerie de l'Aurore, Genève 1882.

Lafarguen käännöksen yllättävä menestys ranskankielen maissa ja nimenomaan itse Ranskassa nosti pakostakin minulle kysymyksen, eikö näiden kolmen luvun saksankielinen erikoislaitos olisi niinikään hyödyksi. Silloin ilmoitti zürichiläisen "Sozialdemokrat'in"² toimitus minulle, että

¹ Tämä Engelsin teos, tunnettu nimellä "Anti-Dühring", on Marxin "Pääoman" ja Marxin ja Engelsin muiden tärkeimpien teosten rinnalla tärkeimpiä lähteitä marxilaista teoriaa tutkittaessa. Kirjaseensa "Sosialismin kehitys utopiasta tieteenksi" otti Engels yhden luvun "Johdannosta" (ensimmäinen luku) ja kaksi lukua (ensimmäinen ja toinen) kolmannelta osasta ("Sosialismi").

Esipuheessaan kirjasensa "Sosialismin kehitys utopiasta tieteenksi" neljänteen painokseen Engels sanoo (1891): "Tähän painokseen on tehty erinäisiä pieniä muutoksia; tärkeimpiä lisäyksiä on tehty vain kahteen kohtaan: ensimmäiseen lukuun Saint Simonista, josta Fourieriin ja Oweniin verraten tuli sanotuksi hieman liian lyhyesti, ja kolmannen luvun loppuun nyt tällä välin tärkeäksi tulleen uudesta tuotantomuodosta, "trusteista". — Toim.

² "Sozialdemokrat", Saksan sos. puolueen päälehti, julaistiin vv. 1879—1888 Zürichissä sentakia, kun sosialistilakien voimassaolon aikana sosialistiset lehdet ja kirjoitukset olivat Saksassa kiellettyjä. — Toim.

Saksan sosialidemokraattisessa puolueessa yleisesti kaivataan uusien propagandakirjasten julkaisemista, ja kysyi minulta, suostuisinko siihen tarkoitukseen antamaan nuo kolme lukua. Selvä asia että suostuin siihen ja asetin teokseni käytettäväksi.

Mutta alunperin se ei lainkaan ollut kirjoitettu välitöntä kansanpropagandaa varten. Miten voisi lähinnä puhtaasti tieteellinen teos kelvata siihen? Mitkä muutokset muotoon ja sisältöön olivat tarpeen?

Muodon suhteen saattoivat vain monet vierasperäiset sanat herättää arvelua. Mutta eihän Lassallekaan ollut puheissaan ja propagandakirjoituksissaan suinkaan säästeliäs vierasperäisten sanojen käytössä eikä siitä tietääkseni ole valiteltu. Tuon ajan jälkeen ovat työläisemme paljon enemmän ja paljon säännöllisemmin lukeneet lehtiä ja siten samassa määrin enemmän tutustuneet vieraisiin sanoihin. Olenkin rajottunut kaikkien tarpeettomien vieraiden sanojen poistamiseen. Välttämättömiin sanoihin en ole liittänyt niin sanottuja selittäviä käännoiksi. Välttämättömät vieraat sanat, jotka enimmäkseen ovat yleensä hyväksytyjä tieteellis-teknillisiä ilmaisuja, eivät olisikaan välttämättömiä jos ne voitaisiin kääntää. Käännös siis väärentää ajatuksen; selvittämisen asemesta vie se vikaan. Suullinen selvitys auttaa tällöin paljon enemmän.

Sisältö sitävastoin on Saksan työläisille aiheuttava vähän vaikeuksia, niin uskon voivani väittää. Vaikea on yleensä vain kolmas jakso, mutta työläisille, joiden yleisten elinehtojen yhteen veto se on, ei se ole läheskään niin vaikea kuin "sivistyneille" porvareille. Tehdessäni tähän lukuisasti selvittäviä lisäyksiä olenkin todella ajatellut vähemmän työläisiä kuin "sivistyneitä" lukijoita; miehiä sellaisia kuin herra edustaja von Eynern, herra salaneuvos Heinrich von Sybel ja muut Treitschket¹, joita hallitsee vastustamattoman pakottava tarve antaa oikein paperille pantuna yhä uudelleen näytteitä hirvittävästä tietämättömyydestään ja siten käsitettävissä olevasta tavattomasta ymmärtämättömyydestään sosialismin suhteen. Kun Don

¹ Engelsin tässä mainitsemat miehet (Sybel ja Treitschke) olivat saksalaisia porvarillisia historioitsijoita, elivät ja olivat sangen tunnettuja niihin aikoihin, jolloin tämä esipuhe laadittiin. — Toim.

Quijote¹ tappelee tuulimyllyjä vastaan, niin esiintyy hän omassa tehtävässään ja oikeassa osassaan; mutta Sancho Pansalta emme toki millään muotoa voi sellaista sietää.

Tuollaiset lukijat ihmettelevätkin kohdateessaan lyhykäisessä sosialismin kehityshistoriassa Kantin-Laplacen opin maailman synnystä², uusiaikaisen luonnontieteen ja Darwinin, klassillisen saksalaisen filosofian ja Hegelin. Tieteellinen sosialismi on nyt kuitenkin kerta kaikkiaan oleellisesti saksalainen tuote ja saattoi syntyä vain sen kansan keskuudessa, jonka klassillinen filosofia oli elävänä säilyttänyt tietoisien dialektiikan: Saksassa³. Materialistinen historiankäsitys ja sen erikoissovellutus nykyaikaiseen luokkataisteluun proletariaatin ja porvariston välillä oli mahdollinen vain dialektiikan avulla. Ja kun Saksan porvariston koulumestarit ovat onton eklektisismien suohon upottaneet suurten saksalaisten filosoofien muiston ja heidän luomansa dialektiikan, niin tarkoin, että meidän on pakko kutsua nykyaikainen luonnontiede todistamaan, että dialektiikka on säilynyt todellisuudessa, — niin olemme me saksalaiset sosialistit ylpeitä siitä, että me polveudumme paitsi Saint Simonista, Fourierista ja Owenista, myöskin Kantista, Fichetä ja Hegelistä.

Lontoo, syyskuun 21, 1882.

Friedrich Engels.

¹ Don Quijote oli Cervantesin samannimisen satiirisen romaanin sankari. Don Quijoten hahmossa pilkataan keskiajan ritaristoa (aatelia). Sancho Pansa on Don Quijoten aseenkantaja. — Toim.

² Kant (1724—1804) esitti v. 1755 hypoteesin (tieteellisen oletuksen), että aurinko ja kaikki planeetat ovat syntyneet pyörivistä sumumassoista. Tätä hypoteesia kehitti edelleen ja perusteli ranskalainen matemaatikko ja tähtitieteilijä Laplace (1749—1827). — Toim.

³ ”Saksassa” on kirjoitusvirhe. Pitää olla ”saksalaisten keskuudessa”. Sillä yhtä välttämätön kuin tieteellisen sosialismin syntyä varten oli toisaalta saksalainen dialektiikka, yhtä välttämätön oli sitä varten toisaalta Englannin ja Ranskan kehittyneet taloudelliset ja poliittiset olot. Saksan alhainen taloudellinen ja poliittinen kehitys — 40-luvun alussa vielä paljon takapajuisempi kuin nyt — saattoi synnyttää korkeintaan sosialismin karrikatuureja (vert. Kommunistinen Manifesti, III, 1: ”Saksalainen eli todellinen sosialismi”). Vasta sitten kun Englannissa ja Ranskassa syntyneet taloudelliset ja poliittiset tilat alistettiin saksalais-dialektisen kritiikin alaisiksi, vasta sitten voitiin saada todellinen tulos. Tältä puolelta siis tieteellinen sosialismi ei ole yksinomaan saksalainen, vaan yhtä hyvin kansainvälinen tuote. (Engelsin huomautus ensimmäiseen saksalaiseen painokseen v. 1882.)

Esipuhe englanninkieliseen painokseen v:ltä 1892

Tämä pieni kirjanen on alkujaan suuremman kokonaisuuden osa. V. 1875 tienoilla tri E. Dühring, Berliinin yliopiston yksityisdosentti äkkiä ja melko isoäänisesti julisti kääntyneensä sosialismiin ja esitti saksalaiselle yleisölle paitsi perinpohjaista socialistista teoriaa, myöskin täydellisen käytännöllisen suunnitelman yhteiskunnan uudestijärjestämiseksi. Selvä asia, että hän voimainsa takaa hyökkäsi edeltäjiensä kimppuun; ennen kaikkea kunnioitti hän Marxia siten, että valoi hänen päälleen kiukkunsa täyden maljan.

Tämä tapahtui samaan aikaan, jolloin sosialistisen puolueen molemmat osat Saksassa — eisenachilaiset ja lassalalaiset — olivat juurikään sulautuneet yhteen ja siten saavuttaneet paitsi tavattoman suuren voimanlisäyksen, myöskin — mikä oli vielä tärkeämpää — kyvyn kohdistaa tämän koko voimansa yhteistä vihollista vastaan. Saksan sosialistinen puolue oli nopeasti nousemassa isoksi voimaksi. Mutta jotta siitä olisi tehty iso voima, oli ennen kaikkea välttämätöntä että sen vastasaavutettua yhtenäisyyttä ei vaarannettu. Tri Dühring kuitenkin ilmeisesti ryhtyi muodostamaan persoonansa ympärille lahkokuntaa, tulevan erikoisen puolueen ydintä. Oli siis välttämätöntä ottaa vastaan meille heitetty taisteluhansikas ja käydä taistelu loppuun asti, miellytti se meitä taikka ei.

Se oli kuitenkin ilmeisesti pitkä juttu, vaikkakaan ei niin kovin vaikea. Niinkuin tiedettäneen, on meille saksalaisille ominaista hirvittävän raskas perusteellisuus, perusteellinen syvämielisyys taikka syvämielinen perusteellisuus, kuinka sitä nyt aina nimitettäneenkin. Kun joku meistä esittää jotakin, mitä pitää uutena oppina, on hänen se ensin laadittava kaikkikäsitteväksi systeemiksi. Hänen on todistettava, että niin logiikan ensimmäiset periaatteet

kuin maailmanrakennuksen peruslaitkin ovat aikojen alusta asti olleet olemassa vain siinä tarkoituksessa, että lopulta-kin ohjaisivat tähän vastakeksittyyn, kaiken kruunaavaan teoriaan. Ja hra Dühring oli tässä suhteessa aivan kansallisen kuosin mukainen. Ei vähempää kuin "Täydellinen filosofian systeemi", hengen, moraalin, luonnon ja historian filosofian; täydellinen "Poliittisen taloustieteen ja sosialismin systeemi", ja lopuksi "Poliittisen taloustieteen kriittinen historia" — kolme suurta nidettä $\frac{1}{8}$ arkin kokoa, raskaita sekä painonsa että sisältönsä puolesta, kolme armeijakuntaa argumentteja, heitettyinä taistelukentälle yleensä kaikkia edellisiä filosoofeja ja talousoppineita vastaan ja eritoten Marxia vastaan — todellakin yritys suorittaa täydellinen "tieteen mullistaminen" — kaikki tämä piti minun nyt niskoilleni ottaa. Minun piti käsitellä kaikkea mahdollista, aika- ja tilakäsitteistä aina bimetallismiin; materian ja liikunnan ikuisuudesta moraalisten aatteiden katoavaiseen luonteeseen asti; Darwinin luonnollisesta valinnasta aina nuorison kasvatukseen tulevaisessa yhteiskunnassa. Vastustajani systemaattinen laveus antoi sentään minulle tilaisuuden hänelle vastapainoksi ja yhtenäisemässä muodossa kuin aikaisemmin kehitellä Marxin ja minun edustamia katsomuksia näistä sangen erilaisista esineistä. Ja tämä olikin pääperuste, joka sai minut käymään käsiksi tähän muutoin niin epäkiitolliseen tehtävään.

Vastaukseni julkaistiin ensin artikkelisarjana Leipzigin "Vorwärts"-lehdessä, sosialistisen puolueen päälehdessä, ja myöhemmin kirjana: "Herra Eugen Dühringin suorittama tieteen mullistaminen", josta v. 1886 ilmestyi Zürichissä toinen painos.

Ystäväni Paul Lafargue, — nykyisin Lillen edustajana Ranskan parlamentissa — pyynnöstä laadin tämän kirjan kolme lukua lentokirjaseksi, jonka hän käänsi ja julkaisi v. 1880 nimellä "Socialisme utopique et socialisme scientifique". Tämän ranskankielisen tekstin mukaan valmistettiin sitten puolalainen ja espanjalainen laitos. 1883 toimittivat saksalaiset ystävämme taistelukirjaseksen julkisuuteen alkukielellä. Sen jälkeen on saksankielisen tekstin pohjalla julkaistu käännökset italian, venäjän, tanskan, hollannin ja rumanian kielillä. Nyt ilmestyvän englanninkielisen laitoksen kanssa on tätä pikku kirjasta siis levitetty kymmenellä

kielellä. Arvelen, ettei mikään muu sosialistinen teos, eipä edes "Kommunistinen manifestimme" vuodelta 1848 eikä Marxin "Pääoma", ole tullut niin monelle kielelle käännettyksi. Saksassa on kirjasta otettu neljä painosta, yhteensä n. 20.000 kappaletta.

Tässä kirjassa käytetyt talousopilliset termit, mikäli ne ovat uusia, käyvät yhteen Marxin "Pääoman" englanninkielisessä painoksessa käytettyjen termien kanssa. "Tavaratuotannolla" tarkoitamme sitä taloudellista kehitysvaihetta, jolloin esineitä tuotetaan paitsi tuottajien kulutusta varten myöskin vaihtotarkoituksiin, s.o. tavaroina, eikä käyttöarvoina. Tämä vaihe ulottuu siitä ajasta, jolloin vasta aloitettiin tuotantoa vaihtoa varten, aina nykyaikaan asti; se saavuttaa täyden kehityksensä vasta kapitalistisen tuotannon aikana, s.o. oloissa, joissa kapitalisti, tuotantovälineiden omistaja, panee palkkaa vastaan työhön työläisiä, ihmisiä, joilta on otettu pois kaikki tuotantovälineet paitsi heidän omaa työvoimaansa, ja pistää taskuunsa tuotteista saamansa myyntihinnan ja kustannuksiensa välisen erotuksen. Jaamme teollisen tuotannon historian keskiajasta alkaen kolmeen jaksoon:

1. käsityö, pieni käsityömasteri harvoine kisälleineen ja oppipoikineen, jolloin jokainen työntekijä valmistaa artikkelin kokonaisuudessaan;

2. manufaktuuri, jolloin suurempi työläismäärä, yhteen suureen verstaaseen ryhmitettynä, valmistaa täydellisen artikkelin työnjaon periaatteen mukaan, siten että kukin työläinen suorittaa osaistoiminnon, niin että tuote on täydellinen vasta sen jälkeen kun se on kulkenut vuoronperään kaikkien kätten kautta;

3. nykyaikainen teollisuus, jolloin tuote valmistuu voiman käyntiin panemien koneiden avulla ja työläisen suoritus rajottuu koneiston toimintojen valvomiseen ja korjaukseen.¹

Tiedän varsin hyvin, että tämän kirjasen sisältö on pa-hasti loukkaava isoa osaa brittiläisestä yleisöstä. Mutta

¹ Englanninkielisen laitoksen esipuheen julkaisi Engels tästä kohdasta alkaen erikseen saksalaisena käännöksenä "Neue Zeitsa" otsikolla "Historiallisesta materialismista". Suomennos on tehty tämän Engelsin tekstin mukaan. — Toim.

jos me mannermaalaiset olisimme vähimmässäkään määrin ottaneet huomioon brittiläisen "arvokkuuden", s.o. brittiläisen poroporvarillisuuden ennakkoluulot, olisimme käyneet päälle vielä pahemmin kuin nyt. Tämä kirjoitus edustaa sitä, mitä me nimitämme "historialliseksi materialismiksi", ja sana materialismi on brittiläisen lukijakunnan valtavan enemmistön korville räikeä epäsointu. "Agnostisismi"¹ menisi vielä mukiin, mutta materialismi — sula mahdottomuus.

Ja kuitenkin on kaiken uusiaikaisen materialismin, 17:nneltä vuosisadalta alkaen, alkukotina nimenomaan Englanti.

"Materialismi on Isonbritannian oma poika. Jo sen skolastikko Duns Scotus kysyi itseltään: voiko materia ajatella.

Tehdäkseen tämän ihmeen pakeni hän jumalan kaikkivallan turviin, s.o. pakotti itse teologian saarnaamaan materialismia. Hän oli sitäpaitsi nominalisti². Nominalismi on pääaineksenä englantilaisten materialisteilla, kuten se ylipäänsä on materialismin ensimmäinen ilmaus.

Englantilaisen materialismin todellinen kantaisä on Bacon. Luonnontiede on hänestä tosi tiede ja kokemusperäinen fysiikka luonnontieteen tärkein osa. Anaxagoras homoio-meereineen ja Demokritos atomeineen ovat tavallisesti hänen auktoriteettejaan. Hänen oppinsa mukaan aistit ovat pettämättömät ja kaikkien tietojen lähde. Tiede on kokemustiedettä, järkipäisen metoodin soveltamista aistillisesti olevaiseen. Induktio, analyysi, vertailu, havainto ja kokeilu ovat järkipäisen metoodin pääehdot. Ensimmäinen ja tärkein aineelle, materiaalille luontaisista ominaisuuksista on liikunta, ei ainoastaan mekaanisena ja matemaattisena liikuntana, vaan enemmän vielä pyrkimyksenä, elonhenkenä, jännityksenä, materian tuskana (Qual) — käyttäkäsemme Jakob Böhmen sanontaa. Viimemainittujen primitiivisiä

¹ Agnostisismi johtuu kreikankielisistä sanoista: a — ei, gnosis — tieto. Agnostikko sanoo: minä en tiedä, onko olemassa objektiivinen todellisuus, jota aistimme kuvastavat, heijastavat, s.o. hän kieltäytyy avoimesti tunnustamasta materialismia. Porvarillisille oppineille on agnostisismi materialismin osittaista tunnustamista. — Toim.

² Nominalismi — latinankielen sanasta: nomen — nimi — se suunta keskiajan filosofiassa, jonka kannattajat väittivät, että käsitteet ovat vain itse esineiden, olioiden nimiä, että aatteilla, käsitteillä ei ole mitään itsenäistä oloa. Nominalismin vastakohtana edusti toinen suunta — realismi — sitä kantaa, että käsitteet sellaisenaan ovat reaaleja (todella olevaisia). Tämä toinen suunta ilmaisi siis ideaalismin katsantokannan. — Toim.

muotoja ovat elokkaat, yksilöistävät, materialle olennaiset, erikoiseroavaisuuksia tuottavat olemusvoimat¹.

Baconilla, ensimmäisellä luojallaan, katkee materialismi vielä naivilla tavalla itseensä kaikinpuolisen kehityksen idun. Runollisen aistillisessa loistossaan katselee materia hymyillen koko ihmistä. Itse aforistisessa opissa sitävastoin vielä vilisee teologisia epäjohdonmukaisuuksia.

Edelleen kehittyessään käy materialismi yksipuoliseksi. Hobbes on Baconin materialismin systematisoija. Aistillisuus kadottaa kukkasensa ja muuttuu geometrikan abstraktiseksi aistillisuudeksi. Fyysillinen liikunta uhrataan mekaaniselle eli matemaattiselle; geometria julistetaan päätieteeksi. Materialismista tulee ihmisvihollinen. Jotta voisi voittaa ihmisvihollisen lihattoman hengen omalla alueellaan täytyy itse materialismin kuolettaa lihansa ja muuttua askeetiksi. Se esiintyy järkiolentona, mutta se kehittelee myös järjen järkähtämättömiä seurauksia.

Jos aistillisuus toimittaa ihmisille kaikki tiedot — järkee — Hobbes Bacon lähtökohtanaan — niin havainto, ajatus, käsitys jne. eivät ole muuta kuin aistillisesta muodostaan enemmän tai vähemmän riisutun esinemaailman fantoomeja (varjoja, aaveita. Suom.). Tiede voi vain nimetä nämä fantoomit. Yhtä nimeä voidaan käyttää useammasta fantoomista. Voipa olla olemassa nimienkin nimiä. Mutta ristiriitaista olisi, jos toisaalta myöntäisi, että kaikilla aatoksilla on alkuperänsä aistimaailmassa, ja toisaalta väittäisi, että sana on enemmän kuin sana, että mielessämme kuvastuvien, aina yksityisten olentojen lisäksi on olemassa vielä yleinen olento. Aineeton substanssi on pikemminkin samanlainen ristiriita kuin aineeton aine. Aine, olemus, substanssi — ne ovat yksi ja sama reaalin idea. Ajatusta ei voida erottaa aineesta, joka ajattelee. Aine on kaikkien muutoksien subjekti. Sana loputon on järjetön, jollei se merkitse meidän henkemme kykyä tehdä lisäyksiä loputtomasti. Koska ainoastaan aineellinen on havaittavissa, tiedottavissa, niin jumalan olemassaolosta ei tiedetä mitään. Vain oma olemassaoloni on varma. Jokainen inhimillinen intohimo on mekaanista liikuntaa, joka päättyy taikka alkaa. Pyrkimyksen kohteena on hyvä. Ihminen on samojen lakien alainen kuin luonto. Valta ja vapaus ovat samaa.

¹ Pois on englanninkielisestä tekstistä jätetty Marx'in viimeinen lause. Sen sijaan antaa Engels seuraavan selvityksen, jota ei ole saksankielisessä tekstissä:

”'Qual' on tässä filosofinen sanaleikki. 'Qual' merkitsee sanallisesti tuskaa, kipua, joka kannustaa johonkin tekoon. Samalla sisältyää mystikko Böhme saksalaiseen sanaan jotakin latinalaisesta sanasta *qualitas* (laatu, ominaisuus). Hänen 'qual' oli — ulkoapäin aiheutetun tuskan, kivun vastakohtana — aktiivinen periaate, joka syntyy sen alaisena olevan olion, suhteen taikka persoonan spontaanista kehityksestä ja vuorostaan aiheuttaa tämän kehityksen”. — Toim.

Hobbes oli systematisoinut Baconia, mutta tämän periaatetta — kaikki tiedot ja aatokset ovat peräisin aistimaailmasta — hän ei lähemmin perustellut.

Locke perustelee Baconin ja Hobbesin periaatetta yrityksessään selvittää inhimillisen järjen alkuperää.

Niinkuin Hobbes teki lopun Baconin materialismin teistisistä¹ ennakkoluuloista, niin tekivät Collins, Dodwell, Coward, Hartley, Priestley ym. Locken sensualismin viimeisistä teologisista raja-aidoista. Deismi² ei ole ainakaan materialistille enempää kuin mukava ja velto tapa uskonnosta irtautuaakseen.”³

Näin lausui Marx nykyaikaisen materialismin brittiläisestä alkuperästä.

Ja jos nykyiset englantilaiset eivät tunne erikoisesti mieltänsä ylentävän sen tunnustuksen, minkä hän heidän esi-isilleen antoi, niin se voi meissä herättää vain sääliä. Kiistämättömäksi sittenkin jää, että Bacon, Hobbes ja Locke olivat sen ranskalaisten materialistien loistavan koulukunnan isiä, joka, huolimatta kaikista saksalaisten ja englantilaisten maalla ja merellä ranskalaisista saamista voitoista, teki 18. vuosisadan ylipainoisesti ranskalaiseksi vuosisadaksi; ja teki sen jo kauan ennen tuota Ranskan vallankumousta, joka kruunasi vuosisadan lopun ja jonka tuloksia me muut, Englannissa niinkuin Saksassa, yhä vielä pyrimme akklimatisoimaan.

Tämä ei nyt kerta kaikkiaan ole kiellettävissä. Kun sivistynyt ulkomaalainen vuosisatamme puolivälissä otti asuinsijansa Englantiin, niin pisti hänen silmäänsä eniten eräs seikka, ja se oli — kuten hänen oli pakko käsittää —

¹ Teistinen = uskonnollinen. — Toim.

² Deismi — eräs filosofinen suunta, vihamielisen vastakkainen positiivisille uskonnoille, jotka palvovat omaa personoitua jumalaansa; mutta se ei kokonaan hylkää jumala-aatosta, vaan olettaa jumaluuden kaikkien olioiden alkusyynä, voimana, joka antaa alkusysäyksen. Deistit eivät tyyten hylkää jumala-aatosta, kuten tekevät johdonmukaiset materialistit (jotka ovat ateisteja ja jumalatomia). Deisteille jumala on aivan kuin Englannin kuningas Englannin perustuslakien puitteissa, lakien rajottama, joita hän ei saa kumota ilman parlamentin suostumusta. Aivan samoin on lakien rajottama myös deistien jumala, joka heidän vakaumuksensa mukaan luonnon loi; hän ei voi toimia mielihaluunsa mukaan, ei tehdä ihmeitä, jotka sotivat luonnonlakeja vastaan. Deismi tarjosi tällä tavoin mahdollisuuden materialismin johtopäätöksien tunnustamiseen peitetyssä epäjohdonmukaisessa muodossa. — Toim.

³ K. Marx ja F. Engels, Die heilige Familie (Pyhä perhe), Frankfurt a.M. 1845. — Toim.

Englannin "arvokkaan" keskiluokan uskonnollinen tekopyhyys ja tuhmuus. Me olimme silloin kaikki materialisteja tai ainakin sangen pitkälle meneviä vapaa-ajatteliijoita; meistä oli vallan käsittämätöntä, että miltei kaikki sivistyneet ihmiset Englannissa uskoivat kaikenlaisiin mahdottoimiin ihmeisiin ja että geologit sellaiset kuin Buckland ja Mantel, selittivät väärin tieteensä totuuksia, jotteivät vain olisi kovin pahoin kolhineet Mooseksen luomishistorian taruja; käsittämätöntä, että löytääkseen ihmisiä, jotka uskonnon asioissa rohkenivat käyttää omaa järkeään, täytyi mennä sivistymättömien luo, "pesemättömään laumaan", kuten silloin sanottiin, työläisten luo, eritoten owenilaisten sosialistien luokse.

Mutta sen jälkeen on Englanti "sivistynyt". Vuoden 1851 näyttely soitti kuolinkelloja Englannin saariaseman sulkeutuneisuudelle. Englanti kansainvälistyi vähitellen, syömisessä ja juomisessa, tavoissa ja käsityksissä, niin hyvin, että minä yhä enemmän ja enemmän toivon, että vissit englantilaiset tavat tulisivat manterella yhtä yleisesti omaksutuiksi kuin toiset manteren tavat ovat tulleet Englannissa. Näin paljon on varmaa: Provencen öljyn (joka ennen v. 1851 oli tunnettu vain aristokratialle) leviämisen seuralaisena oli uskonnon asioissa mannermaisen skeptisismiin kohtalokas leveneminen; on tultu jo niin pitkälle, että agnostisismi, jota tosin ei vielä pidetä aivan niin hienona kuin Englannin valtiokirkko, on kuitenkin, mitä arvokkuuteen tulee, milteipä samalla portaalla kuin babtistilahko ja joka tapauksessa korkeammassa rangissa kuin pelastusarmeija. Enkä minä voi kuvitella muuta kuin että monelle niistä, jotka surkuttelevat ja sadattelevat tätä sydämien epäuskon edistymistä, on oleva lohdullinen se tieto, että nämä vastaleivotut aatteet eivät ole ulkomaista alkuperää, eivät ole varustetut merkillä: Made in Germany, saksalainen tuote, kuten ovat niin monet muut jokapäiväisen käytön esineet, vaan että ne päinvastoin ovat vanhaa englantilaista alkuperää, ja että niiden brittiläiset luoajat pari vuosisataa sitten menivät hyvän matkaa pitemmälle kuin heidän nykyiset jälkeläisensä.

Todellakin, mitä on agnostisismi muuta kuin häveliästä ¹

¹ Englanninkielisessä tekstissä Engels lisää tähän, että hän käyttää ilmeikästä lancashireläistä sanaa — shamefaced, joka sanallisesti merkitsee: häpeän ilme kasvoilla. — Toim.

materialismia? Agnostikon luonnonkäsitys on läpikotaisin materialistinen. Koko luontoa, koko maailmaa hallitsevat lait, ja kaikenlainen vaikutus ulkoapäin on ehdottomasti pois suljettu. Mutta, lisää agnostikko varovaisesti tähän, me emme kykene todistamaan jonkun korkeimman olennon olemassaoloa taikka olemattomuutta meille tunnetun maailman tuolla puolen. Tällä varauksella saattoi olla arvonsa niihin aikoihin, jolloin Laplace antoi Napoleonin kysymyksen, miksi suuren astronoomin kirjassa *Mécanique Céleste* ei ole luoja kertaakaan mainittu, rohkean vastauksen: *je n'avais pas besoin de cette hypothèse* [tämä hypoteesi ei ollut minulle tarpeellinen]. Mutta nyt meidän ajatuskuvamme maailmankaikkeudesta kehityksessään ei jätä yhtään mitään tilaa ei luoja eikä valtijaalle; mutta jos tahdottaisiin olettaa koko olevasta maailmasta ulossuljettu korkein olento, niin olisi se ristiriita itsessään ja lisäksi, niin minusta näyttää, uskonnollisten ihmisten tunteiden aiheeton loukkaus.

Agnostikkomme myöntää niinkään, että kaikki tietomme perustuu niihin tiedotuksiin, jotka saamme aistiemme kautta. Mutta, lisää hän, mistä me tiedämme, antavatko aistimme meille oikeat kuvat aistien kautta huomioiduista esineistä? Ja edelleen kertoo hän meille: kun hän puhuu esineistä taikka niiden ominaisuuksista, tarkoittaa hän todellisuudessa vain niitä vaikutuksia, joita esineet ovat hänen aisteihinsa tehneet, eikä itse näitä esineitä ja niiden ominaisuuksia, joista hän ei voi mitään varmaa tietää. Tämä on tosin käsitystapa, josta näyttää olevan vaikea suoriutua pelkän argumentoinnin tietä. Mutta ennenkuin ihmiset argumentoivat, he toimivat. "Alussa oli teko". Ja inhimillinen tekö oli ratkaissut vaikeuden jo kauan ennen kuin inhimillinen viisaus sen keksi. The proof of the pudding is in the eating [putingin koettimena on sen syöminen]. Sinä hetkenä, jona me sovellutamme omaan käyttööme näitä esineitä, kulloinkin niissä havaitsemiemme ominaisuuksien mukaisesti, sinä hetkenä alistamme me aistihavaintomme oikeuden tai virheellisyyden pettämättömän koetuksen alaiseksi. Jos nämä havainnot olivat vääriä, silloin täytyy myös päätelmämme tällaisen esineen käytettävyydestä olla väärän; ja yrityksemme sen käyttämiseen täytyy epäonnistua. Mutta jos saavutamme tarkoituksemme,

jos huomaamme, että esine vastaa käsitystämme siitä, että esine suorittaa sen, mihin me sitä käytimme, silloin on tämä myönteisenä todistuksena siitä, että näiden rajojen sisällä meidän havaintomme esineestä ja sen ominaisuuksista käyvät yhteen meidän ulkopuolellamme olevan todellisuuden kanssa. Jos sitävastoin huomaamme, että olemme tehneet vikapistön, silloin ei myöskään useimmiten ota pitkää aikaa ennenkuin löydämme syyn siihen; huomaamme, että yri-tyksemme perustaksi pantu havainto joko itse oli epätäydellinen ja pinnallinen taikka oli kytketty toisten havaintojen tuloksiin tavalla, jota todellinen asiointila ei oikeaksi osoittanut; sanomme tätä vajavaiseksi päätelmäksi. Niinkauan kuin oikein kehitämme ja käytämme aistejamme ja pidämme käsittelytapamme säännöllisesti tehtyjen ja käytettyjen havaintojen asettamissa puitteissa, niin kauan huomaamme että toimintojemme tulokset antavat todistuksen siitä, että havaintomme käyvät yhteen havainnonalais-ten esineiden esineellisen luonnon kanssa. Mikäli tähän saakka on tunnettua, ei meidän ole ainoassakaan tapauksessa ollut pakko tulla päätelmään, että tieteellisesti tarkistetut aistihavaintomme synnyttävät aivoissamme ulkoisesta maailmasta mielteitä, jotka luontonsa puolesta poikkeavat todellisuudesta, taikka että ulkoisen maailman ja aistihavaintojemme välillä on synnynnäinen ristiriitaisuus.

Mutta nyt tulee uskantilainen agnostikko ja sanoo: jaa, me voimme kenties oikein havaita jonkun esineen ominaisuudet, mutta minkään aistimis- taikka ajatusprosessin kautta emme voi käsittää itse esinettä. Tämä esine, olio itsessään on tietomme tuolla puolen. Tähän on jo Hegel kauan sitten vastannut: jos te tunnette esineen kaikki ominaisuudet, niin te tunnette myös itse esineen; näin ei enää jää mitään muuta kuin se tosiasia, että kysymyksenalainen esine on olemassa meidän ulkopuolellamme, ja niin pian kuin teidän aistinne ovat tämän tosiasian teille tiedoksi saattaneet, olette te käsittäneet tämän esineen viimeisenkin jäännöksen, tuon kuuluisan esineen itsessään, joka Kantin mukaan ei ole tiedottavissa. Nyt voimme tähän vielä lisätä vain sen, että Kantin aikoina oli tietomme luonnon asioista kyllin katkonainen jättääkseen tilaa olettamukselle, että niiden jokaisen takana on vielä joku erikoinen

salaperäinen esine itsessään. Mutta sen jälkeen ovat nämä käsittämättömät esineet toinen toisensa jälkeen tulleet luonnontieteen jättimäisen edistyksen kautta käsitetyiksi, analysoiduiksi, ja mikä on vielä enemmän, jälleentuotetuiksi. Ja minkä me voimme tehdä, sitä emme varmastiikaan voi sanoa tietoamattomissa olevaksi. Vuosisatamme alkupuolen kemialle olivat orgaaniset substanssit tällaisia salaperäisiä esineitä. Nyt me opimme rakentamaan niitä toisen toisensa jälkeen kemiallisista alkuaineista ja ilman orgaanisen prosessin apua. Nykyaikainen kemia julistaa: niin pian kuin jonkun esineen, olipa se mikä tahansa, kemiallinen kokoonpano on tunnettu, voidaan tämä esine panna kokoon alkuaineista. Nyt olemme kyllä vielä kaukana korkeimpien orgaanisten substanssien, niin sanottujen munavalkuaisaineiden tarkasta tuntemuksesta; mutta ei ole yhtään mitään perustetta luulolle, että me emme voisi, vaikkapa vasta vuosisatojen kuluttua, saavuttaa tätä tuntemusta ja sen avulla tehdä keinotekoisia munavalkuaista. Ja kun näin pitkälle tulemme, silloin olemme myös samalla tuottaneet orgaanisen elämän, sillä elämä alhaisimmista korkeimpiin muotoihinsa saakka ei ole mitään muuta kuin munavalkuaisaineen normaali olotapa.

Mutta kun agnostikkomme on kerran nämä muodolliset varaukset tehnyt, niin puhuu ja toimii hän aivan kuin pinttynyt materialisti, joka hän pohjaltaan onkin. Hän saattaa sanoa: mikäli me tiedämme, ei materiaa ja liikuntaa, taikka kuten nyt sanotaan, energiaa voida luoda eikä hävittää, mutta meillä ei ole mitään todistetta sen puolesta, että näitä molempia ei ole jonain tuntemattomana aikana luotu. Mutta jos yritätte jossakin määrättyssä tapauksessa käyttää tätä myönnytystä häntä vastaan, niin heti torjuu hän teidät ja kehottaa vaikenemaan. Jos hän myöntääkin spiritualismin mahdollisuuden in abstracto, ei hän tahdo siitä mitään tietää in concreto. Hän on sanova teille: mikäli me tiedämme ja voimme tietää, ei ole olemassa mitään maailmankaikkeuden luoja taikka valtijasta; mikäli meistä on kysymys, materia ja energia eivät ole luotavissa eivätkä hävitettävissä; meille on ajattelu energian muoto, aivojen toimintoa. Kaikki mitä me tiedämme, juontuu siihen, että aineellista maailmaa hallitsevat muuttumattomat lait — jne. jne; siis niin pitkälle kuin hän on tieteen mies, niin

pitkälle kuin hän jotakin tietää, niin pitkälle on hän materialisti; tieteensä ulkopuolella, alueella, jolla hän ei ole oikein kotonaan, kääntää hän tietämättömyytensä kreikan-kielelle ja nimittää sitä agnostisismiksi.

Joka tapauksessa näyttää yksi seikka varmalta: siinä-kään tapauksessa, että olisin agnostikko, en voisi tässä kirjasessa hahmoteltua historiankäsitystä nimittää "historialliseksi agnostisismiksi". Uskovaiset ihmiset nauraisivat minut ulos, ja agnostikot kysyisivät loukkaantuneina, tahdonko minä heitä ivata. Siksipä minä toivon, että myöskään brittiläinen "arvokkuus", jota saksankielellä nimitetään poroporvarillisuudeksi, ei vallan kauhistu, kun minä englanninkielessä, samoin kuin niin monissa muissa kielissä, käytän sanontaa "historiallinen materialismi" ilmaisemaan sitä maailmanhistorian kulun käsitystä, joka näkee kaikkien tärkeiden historiallisten tapahtumain lopullisen syyn ja ratkaisevan liikuntavoiman yhteiskunnan taloudellisessa kehityksessä, tuotanto- ja vaihtotavan muutoksissa, siitä johtuvassa yhteiskunnan jakautumisessa eri luokkiin ja näiden luokkien taisteluissa keskenään.

Minulle kenties suodaan tämä anteeksi sitäkin kernaammin, kun minä todistan, että historiallinen materialismi voi olla hyödyksi jopa brittiläisen poroporvarin arvokkuudelle. Olen viitannut siihen tosiasiaan, että neljä taikka viisi vuosikymmentä sitten jokaista Englantiin asettuvaa sivistynyttä ulkomaalaista kohtasi epämieluisana se, minkä hänestä täytyi näyttää Englannin "arvokkaan" keskiluokan uskonnolliselta tekopyhyydeltä ja hassahtamiselta. Tulen nyt todistamaan, että tuon ajan arvokas Englannin keskiluokka ei sentään ollut vallan niin tuhma kuin ulkolaisen intelligentin silmissä näytti. Sen uskonnolliset tendenssit ovat selitettävissä.

Kun Europa pääsi keskiajasta oli sen vallankumouksellisena aineksena nousussaan oleva kaupunkien porvaristo. Tunnustettu asema, jonka se oli keskiaikaisen feodaalisen järjestelmän sisällä itselleen valloittanut, oli jo käynyt liian ahtaaksi sen paisuntavoimalle. Porvariston vapaa kehitys ei enää sopinut yhteen feodaalisen järjestelmän kanssa, feodaalijärjestelmän täytyi kaatua.

Mutta feodaalijärjestelmän suurena kansainvälisenä keskuksena oli roomalaiskatolinen kirkko. Se yhdisti kai-

kista sisäisistä sodista huolimatta koko feodalisoidun länsi-Europan yhdeksi suureksi poliittiseksi kokonaisuudeksi, joka oli niin oikeauskois-kreikkalaisen kuin muhamettilaisen maailman vastakohtana. Se verhosi feodaalilaitoksen jumalallisen armon pyhyidenloistolla. Se oli rakentanut oman hierarkiansa feodaalisen mallin mukaan, ja lopulta oli se suurin kaikista feodaaliherroista, sillä vähintäänkin kolmannes kaikesta katolisesta maaomaisuudesta kuului sille. Ennenkuin voitiin käydä feodalismiin kimp-puun kussakin maassa erikseen, piti hajottaa tämä sen pyhitetty keskusjärjestö.

Askel askelelta porvariston esiin nousun kanssa kehittyi tieteen valtava edistys. Astronomiia, mekaniikkaa, fysiikkaa, anatomiaa ja fysiologiaa alettiin jälleen harjoittaa. Porvaristo tarvitsi teollisen tuotantonsa kehittämiseen tiedettä, joka tutki luonnonaineiden ominaisuuksia ja luonnonvoimien vaikutustapoja. Mutta siihen saakka oli tiede ollut kirkon nöyrä palvelija, jonka ei ollut sallittu astua uskon asettamien rajojen yli — lyhyesti, se oli ollut kaikkea muuta kuin tiedettä. Nyt kapinoi tiede kirkkoa vastaan; porvaristo tarvitsi tiedettä ja otti kapinaan osaa.

Olen täten kosketellut vain kahta niistä kohdista, joissa esiin pyrkivän porvariston täytyi törmätä vastakkain olevan kirkon kanssa; mutta se riittää todistamaan, ensiksi, että taisteluun katolisen kirkon mahtiasemaa vastaan eniten osallistunut luokka oli nimenomaan porvaristo; toiseksi, että silloin täytyi kaiken taistelun feodalismia vastaan pu-keutua uskonnolliseen verhoon, ensi kädessä kohdistua kirkkoa vastaan. Mutta vaikka taistelukutsu lähti yliopis-tojen ja kaupunkien liikemiesten puolelta, kohtasi se väis-tämättä vahvaa vastakaikua maaseutuväen joukkojen, talonpoikain keskuudessa, jotka kaikkialla kävivät kovaa taistelua hengellisiä ja maallisia feodaaliherrojaan vastaan, ja nimenomaan itse olemassaolosta.

European porvariston suuri taistelu feodalismia vastaan kohosi korkeimmilleen kolmessa suuressa ratkaisuottelussa.

Ensimmäinen oli se, jota kutsutaan uskonpuhdistukseksi Saksassa. Vastauksena Lutherin kapinakutsuun kirkkoa vastaan oli kaksi poliittista kapinaa: ensiksi alemman aatelin kapina Franz v. Sickingenin johdolla 1523, sitten suuri talonpoikaissota 1525. Molemmat tukahutettiin, pääasiassa eniten osallistuneen puolueen,

kaupunkiporvariston epäröimisen takia, epäröimisen, jonka syitä emme tässä voi tutkia. Siitä hetkestä lähtien tarveltyi taistelu jupakaksi yksityisten ruhtinaiden ja keisarillisen keskusvallan välillä ja sen seuraus oli, että Saksa pyyhittiin pariaksi vuosisadaksi pois Europan poliittisesti toimivien kansojen rivistä. Luterilainen uskonpuhdistus vei kuitenkin uuteen uskontoon — juuri sellaiseen kuin ehdoton yksinvalta tarvitsi. Pohjoissaksalaiset talonpojat olivat hädin tuskin ehtineet ottaa vastaan luterilaisuuden kun heidät jo poljettiin vapaiden miesten asemasta maaorjiksi.

Mutta missä Luther epäonnistui, siellä voitti Calvin. Hänen opinkappaleensa oli sovitettu silloisten porvarien rohkeimpien vaatimusten mukaisiksi. Hänen oppinsa armovalinnasta oli sen tosiasian uskonnollinen ilmaus, että kilpailumenestys taikka vararikko kauppamaailmassa ei ole riippuvainen yksilön toiminnasta taikka taidosta, vaan seikoista, jotka ovat hänestä riippumattomat. ”Niin ei se riipu kunkin tahdosta ja menosta, vaan armosta”, ylivoimaisten, mutta tuntemattomien taloudellisten voimien armosta. Ja tämä oli aivan erikoisen totta taloudellisen mullistuksen aikana, jolloin uudet tunkivat tieltänsä kaikki vanhat kauppatiet ja kauppakeskukset, jolloin Amerikka ja Intia avattiin maailmalle ja jolloin vanhat kunnioitetuimmat taloudelliset uskonkappaleet — kullan ja hopean arvot — järkkyivät ja romahtivat. Sen lisäksi oli Calvinin kirkkojärjestys läpikotaisin demokraattinen ja tasavaltainen; mutta missä jumalan valtakunta oli tasavaltaiistettu, saattoivatko siellä tämän maailman valtakunnat jäädä kuninkaiden, piispojen ja feodaaliherrojen alamaisiksi? Kun saksalaisesta luterilaisuudesta tuli sopiva välikappale saksalaisten pikkuruhtinaiden käsissä, niin kalvinismi perusti tasavallan Hollannissa ja vahvat tasavaltalaispuolueet Englannissa ja eritoten Skotlannissa.

Kalvinismin huomasi porvariston toinen suuri nousu valmiiksi taisteluteoriakseen. Tämä nousu tapahtui Englannissa. Kaupunkien porvaristo pani sen alulle ja maaseudun keskitalonpojat (yeomanry) tappelivat voiton. Omituista kyllä: kaikissa kolmessa suuressa porvarillisessa vallankumouksessa antavat talonpojat taistelevan armeijan, ja talonpojat ovat juuri se luokka, jonka tappelemansa voiton jälkeen tämän voiton taloudelliset seuraukset varmimmin saattavat perikatoon. Sata vuotta Cromwellin jäl-

keen oli Englannin yeomanry miltei tyyten hävinnyt. Mutta joka tapauksessa vain tämän yeomanryn ja kaupunkien plebeijiaineksen sekaantumisen tuloksena voitiin riita taistella lopulliseen ratkaisuun asti ja Kaarle I joutui mes-tauslavalle. Jotta porvaristo olisi saanut korjatuksi edes ne voitonhedelmät, jotka silloin olivat kypsät korjattaviksi, oli välttämätöntä, että vallankumous vietiin huomattavasti yli päämääränsä — aivan niinkuin Ranskassa 1793 ja Sak-sassa 1848. Tämä näyttää todellakin olevan yksi porvaril-lisen yhteiskunnan kehityslaeista.

Tätä ylettömän vallankumouksellista toimintaa seurasi väistämätön taantumus, joka vuorostaan lennähti kauas yli päämääränsä. Monien horjumisten jälkeen vakiintui vihdoin uusi tasapaino ja se oli jatkuvan kehityksen lähtökohtana. Englannin historian suurenmoinen vaihekausi, jota poro-porvarit nimittävät "suureksi kapinaksi", ja sitä seuranneet taistelut saivat päätteensä vuoden 1689 melko piskuisessa tapahtumassa, jota liberaali historiankirjoitus nimittää "mainehikkaaksi vallankumoukseksi".

Uutena lähtökohtana oli kompromissi nousevan porva-riston ja entisten feodaalisten suurmaanomistajien välillä. Viimemainitut, vaikka heitä silloin kuten nytkin nimitet-tiin aristokratiaksi, olivat jo pitkälle ehtineet sillä tiellä, jolla tullaan siksi, miksi Ludvig Filip Ranskassa tuli vasta paljon myöhemmin: kansakunnan ensimmäisiksi porva-reiksi. Onneksi Englannille olivat vanhat feodaaliparoonit hakanneet toisensa kuoliaiksi Ruusujen sodissa. Näiden jälkeläiset, vaikka ne olivatkin enimmäkseen samojen van-hojen perheiden vesoja, tulivat kumminkin niin kaukaisista sivulinjoista, että ne muodostivat aivan uuden corporation; niiden tavat ja pyrkimykset olivat paljon enemmän porva-rillisia kuin feodaalisia; ne tunsivat hyvin rahan arvon ja kävivät heti paisuttamaan maakorkoaan karkoittamalla sadottain pikkuvuokraajia lampaiden tieltä. Henrik VIII loi joukottain uusia porvari-maaloordeja lahjottelemalla ja pilahintaan myymällä kirkon tiluksia; samaan tulokseen vei 17. vuosisadan loppuun asti keskeymättä jatkettu suurtilo-jen takavarikointi, tilojen, joita sitten jaeltiin koko tai puo-linuouskukille. Sentähden Englannin "aristokratia" Henrik VIII ajoista alkaen ei ole vastustellut teollisen tuotannon kehitystä, vaan päinvastoin koettanut kiskoa siitä hyötyä itselleen. Ja niinikään on aina osa suurmaanomistajista,

taloudellisista ja poliittisista vaikutteista, ollut valmis yhteistoimintaan finanssi- ja teollisuusporvariston johtomiesten kanssa. Näin ollen saatiin helposti aikaan v:n 1689 kompromissi. Poliittiset spolia opima [kunniasaaliit] — virat, sinekuurit¹, suuret palkat — jäivät isosille maa-aateli-perheille ehdolla, että he ottavat riittävästi varteen finanssitoimia, teollisuutta ja kauppaa harjoittavan keskiluokan taloudelliset edut. Ja nämä taloudelliset edut olivat jo silloin hyvin vahvat; ne määräsivät lopulta kansakunnan yleisen politiikan. Yksityisistä kysymyksistä saatettiin riidellä, mutta ylimysharvainvalta tiesi liiankin hyvin, kuinka erottamattomasti sen oma taloudellinen hyvinvointi oli kytketty teollisuus- ja kauppaporvariston hyvinvointiin.

Tästä ajasta alkaen oli porvaristo vaatimattomana, mutta tunnustettuna osana Englannin hallitsevista luokista. Näiden kaikkien kanssa oli sillä yhteisenä etuna kansan suuren työtätekevän massan alistettuna pitäminen. Kauppiaslailla taikka tehtailijalla oli käskyläistensä, työläistensä ja palveluskuntansa suhteen leipäisännän asema, taikka kuten vielä hiljattain Englannissa sanottiin, "luonnollisen esimiehen" asema. Hänen täytyi imeä niistä niin paljon ja niin hyvää työtä kuin mahdollista; tässä tarkoituksessa piti hänen kasvattaa heitä tarpeelliseen nöyryyteen. Hän itse oli uskonnollinen; hänen uskontonsa oli antanut hänelle lipun, jonka alla hän oli voittanut kuninkaan ja loordit; eikä ottanut kauan ennenkuin hän oli keksinyt keinot, jotka tämä uskonto hänelle tarjosi luonnollisten alamaistensa mielenlaatua muokatakseen ja tehdäkseen heidät kuuliaisiksi leipäisäntien käskyille, isäntien, jotka jumalan tutkimaton aivoitus oli heidän esimiehikseen asettanut. Lyhyesti, Englannin porvaristo oli nyt osallisena "alempien säätyjen", suuren tuottavan kansanmassan kurissa pitämisessä, ja yhtenä tässä käytetyistä keinoista oli uskonnon vaikutus.

Mutta lisäksi tuli vielä toinen seikka, joka vahvisti porvariston uskonnollisia taipumuksia: materialismin nousu Englannissa. Paitsi sitä, että tämä uusi jumalaton oppi saattoi hurskaan keskisäädyn kauhun valtaan, se vielä lisäksi julisti olevansa filosofia, joka soveltuu vain oppineille ja sivistyneille ihmisille, vastakohtana uskonnolle,

¹ Virka, josta ei ole mitään huolta, mutta iso palkka. — Toim.

joka on kyllin hyvä sivistymättömälle suurelle massalle, porvaristokin siihen luettuna. Hobbesin mukana astui se näyttämölle kuninkaallisen kaikkivallan puolustajana ja kehoitti absoluuttista monarkiaa pitämään alistettuna tuota puer robustus sed malitiosus [rotevaa, mutta kuritonta poikaa], kansaa. Ja Hobbesin seuraajillakin — Bolinbroke, Shaftesbury ym. — pysyi materialismin uusi deistinen muoto aristokraattisena, esoteerisena [vain valituille tarkoitettuna] oppina, ja sentakia porvaristo sitä vihasi paitsi sen uskonnollisen kerettiläisyyden, myöskin sen porvarisvastaisten poliittisten yhteyksien takia. Tämän takia asettivatkin, aristokratian materialismin ja deismin vastapainoksi, juuri protestanttiset lahkot, jotka olivat antaneet lipun ja miehistön taistelussa Stuarteja¹ vastaan, edistyksellisen keskiluokan taisteluvoimien pääosan ja muodostavat vielä tänään "suuren liberaalisen puolueen" selkärangan.

Tällä välin siirtyi materialismi Englannista Ranskaan, missä se kohtasi toisen materialistisen filosoofikoulukunnan, joka oli peräisin Cartesiuksen opista ja jonka kanssa se sulautui yhteen. Ranskassakin jäi materialismi aluksi yksinomaan aristokraattiseksi opiksi. Pian kuitenkin tuli sen vallankumouksellinen luonne esiin. Ranskalaiset materialistit eivät rajottaneet kritiikkiään pelkästään uskonnollisiin asioihin; he arvostelivat jokaista tieteellistä perinnettä, aikansa jokaista poliittista laitosta; todistaakseen teoriansa yleisen käyttökelpoisuuden valitsivat he lyhimmän tien: he sovelsivat sitä rohkeasti tieteen kaikkiin esineisiin jättiläisteoksessa, jonka mukaan heitä sitten on nimitetty, "Encyclopediassa". Niin tuli sitten materialismi muodossa taikka toisessa — joko avoimesti julistettuna materialismina taikka deisminä — Ranskan koko sivistyneen nuorison maailmankatsomukseksi; jopa siinä määrässä, että Ranskan suuren vallankumouksen aikana tuo Englannin kuningasmielisten laatima oppi antoi Ranskan tasavaltalaisille ja terroristeille teoreettisen lipun ja tekstin "ihmisosoikeuksien julistusta" varten.

Ranskan suuri vallankumous oli porvariston kolmas nousu, mutta se oli ensimmäinen, joka oli tyyten heittänyt pois uskonnollisen vaipan ja joka taisteltiin verhoamatta

¹ Kuningassuku Englannissa XVII vuosisadalla, porvarillisen vallankumouksen kaudella. — Toim.

poliittisella pohjalla. Se oli myös ensimmäinen, joka todella taisteltiin loppuun asti, toisen taistelevan puolen, aristokratian tuhoamiseen asti ja toisen puolen, porvariston täydelliseen voittoon asti. Englannissa saivat vallankumousta edeltäneen ja sen jälkeisen ajan laitoksien rikkoumaton jatkuvaisuus ja suurmaanomistajien ja kapitalistien kompromissi ilmauksensa oikeudenkäytöllisten ennakkotapauksien jatkuvaisuudessa ja feodaalisten juriidisten muotojen kunnioittavaisessa säilyttämisessä. Ranskassa mursi vallankumous täydellisesti menneisyyden perinteet, hävitti feodalismiin viimeisetkin jätteet ja loi Code civil'in, jossa mestarillisesti sovellettiin uusiin kapitalistisiin oloihin vanha roomalainen oikeus — tämä niiden juriidisten suhteiden miltei täydellinen ilmaus, jotka johtuivat Marxin "tavaratuotannonksi" nimittämästä talouden kehityksestä; niin mestarillisesti, että vallankumouksellinen ranskalainen lakikirja on vielä tänä päivänä esikuvana omistusoikeutta uudistettaessa kaikissa maissa — ei edes Englanti poikkeuksena. Älkäämme kuitenkaan tällöin unohtako erästä seikkaa. Englantilainen oikeus ilmaisee kapitalistisen yhteiskunnan taloudellisia suhteita edelleenkin barbaarisella feodaalikielillä, joka vastaa ilmaisemiaan asioita samalla tavalla kuin englanninkielen kirjoitus sen lausuntaa — vous écrivez Londres et vous prononcez Constantinople [kirjoitatte Lontoo ja lausutte Konstantinooppoli], sanoi eräs ranskalainen, — mutta tämä sama englantilainen oikeus on myöskin ainoa, joka on puhtaana säilyttänyt ja Amerikkaan ja siirtomaihin istuttanut parhaan osan siitä persoonallisesta vapaudesta, paikallisesta itsehallinnosta ja vakuudesta kaikilta vierailta sekaantumisilta paitsi tuomioistuimen puolelta, lyhyesti niistä muinaisgermaanisista vapauksista, jotka ehdottoman yksinvallan aikana mantereella menetettiin ja joita tähän asti ei missään ole täydellisesti takaisin valloitettu.

Palatkaamme kuitenkin takaisin brittiläiseen porvaristoomme. Ranskan vallankumous antoi sille mainion tilaisuuden Ranskan merikaupan tuhoamiseen mannermaan yksinvaltojen avulla, Ranskan siirtomaiden valtaamiseen ja Ranskan viimeistenkin merikilpailuvaateiden tukahuttamiseen. Tämä oli yksi syy, jonka takia Englannin porvaristo Ranskan vallankumousta vastaan taisteli. Toisena syynä oli se, että tämän vallankumouksen menetöidit olivat sille

varsin vastenmieliset. Eikä yksin sen "kirottu" terrorismi, vaan jo sen yritys toteuttaa porvariston valta äärimäisyyteen asti. Mitäpä saattoi brittiläinen porvari tehdä maailmassa ilman aristokratiaansa, joka sille opetti käytöstavat (ne olivatkin sen mukaiset) ja keksi sille muodit, joka toimitti upseerit armeijalle, järjestyksen ylläpitäjälle kotona, ja laivastolle, uusien siirtomaiden ja uusien markkinain valloittajalle? — Oli tosin myös porvariston edistyksellinen vähemmistö, ihmisiä, joiden etuja kompromissi ei niin hyvin edistänyt; tämä vähemmistö, joka muodostui vähävaraisemmasta keskiluokasta, oli vallankumoukselle myötätuntainen, mutta se oli voimaton parlamentissa.

Mitä enemmän siis materialismista tuli Ranskan vallankumouksen uskontunnustus, sitä lujemmin piti jumalaapelkääväinen Englannin porvaristo kiinni uskonnostaan. Eikö kauhunaika Pariisissa ollut näyttänyt, mitä tulee, kun kansalta poistetaan uskonto? Mitä enemmän materialismi levisi Ranskasta naapurimaihin ja sai vahvistusta teoreettisilta sukulaisvirtauksilta, nimenomaan saksalaiselta filosofialta, mitä enemmän materialismi ja ylipäänsä vapaaajattelu mannermaalla todella tuli sivistyneen ihmisen välttämättömäksi tunnusmerkiksi, sitä itsepintaisemmin piti Englannin keskiluokka kiinni moninaisista uskontunnustuksistaan. Niin paljon kuin ne saattoivatkin toisistaan erota, kaikki olivat ne päättävästi uskonnollisia, kristillisiä tunnustuksia.

Sillä aikaa kun vallankumous varmisti porvariston poliittisen voiton Ranskassa, panivat Watt, Arkwright, Cartwright ja muut Englannissa alulle teollisen vallankumouksen, joka täydellisesti muutti taloudellisen mahdin painopisteen. Porvariston rikkaus kasvoi nyt verrattomasti nopeammin kuin maa-aristokratian rikkaus. Itse porvariston piirissä joutui finanssiaristokratia, pankkiirit ym. enemmän ja enemmän taka-alalle tehtailijoihin verraten. Vuoden 1689 kompromissi ei enää, porvariston hyväksi vähitellen tehtyjen muutoksienkaan jälkeen, vastannut asianosaisten keskinäistä asemaa. Näiden asianosaisten luonne oli niin ikään muuttunut; v:n 1830 porvaristo oli tyyten erilaista kuin edellisen vuosisadan porvaristo. Vielä aristokratialle jäänyt ja uuden teollisuusporvariston vaatimuksia vastaan liikkeelle pantu poliittinen valta joutui ristiriitaan uusien taloudellisten etujen kanssa. Uudistettu taistelu aristokra-

tiaa vastaan kävi välttämättömäksi; se saattoi päättyä vain uuden taloudellisen mahdin voittoon. V. 1830 Ranskan vallankumouksen vaikutuksesta toteutettiin ensiksi uudistustoimenpide kaikesta vastuksesta huolimatta. Se antoi porvaristolle tunnustetun ja vahvan aseman parlamentissa. Sitten tuli viljalakien¹ poistaminen, joka kerta kaikkiaan sai aikaan porvariston, ja nimenomaan sen toimivimman osan, tehtailijoiden ylivallan maaylimystön yli. Se oli porvariston suurin voitto, mutta myös viimeinen, jonka se voitti omaksi yksinomaiseksi hyödykseen. Kaikki myöhemmät voittonsa oli sen jaettava uuden, aluksi kanssansa liittoutuneen, mutta myöhemmin kanssansa kilpailevan yhteiskunnallisen mahdin kanssa.

Teollinen vallankumous oli luonut suurten teollisuuskapitalistien luokan, mutta myös paljon lukuisamman teollisuustyöläisten luokan. Tämä luokka kasvoi jatkuvasti lukumäärältään sitä mukaa kuin teollinen vallankumous valtasi tuotantoalan toisensa jälkeen. Sen lukumäärän kasvaessa kasvoi myös sen voima, ja tämä voima ilmensi itsensä jo v. 1824, jolloin se pakotti vastahakoisen parlamentin poistamaan lain yhdistysvapautta vastaan. Parlamenttireformin puolesta käydyin agitatsion aikana muodostivat työläiset reformipuolueen radikaalin sivustan; kun v:n 1832 laki sulki heidät pois äänioikeutettujen joukosta, kokosivat he vaatimuksensa kansan kartaksi (People's Charter) ja järjestivät riippumattomaksi chartistipuolueeksi, vastapainoksi suurelle porvarilliselle viljalakien vastustuspuolueelle. Tämä oli aikamme ensimmäinen työväenpuolue.

Sitten tulivat mantereella v. 1848 helmi- ja maaliskuun vallankumoukset, joissa työväki näytteli merkittävää osaa ja ainakin Pariisissa esiintyi vaatimuksin, jotka kapitalistisen yhteiskunnan kannalta olivat aivan sietämättömiä. Ja sen jälkeen seurasi yleinen taantumus. Ensin chartistien tappio huhtikuun 10 p:nä 1848, sitten Pariisin työväen kapinan tukahuttaminen kesäkuussa samana vuonna, sitten 1849 epäonnistumiset Italiassa, Unkarissa, Etelä-Saksassa, ja vihdoin Louis Bonaparten voitto Pariisista joulukuun 2 p:nä 1851. Näin oli ainakin joksikin ajaksi työväen vaatimuksien mörkö karkoitettu, mutta millaisilla kustannuksilla! Jos siis brittiläinen porvaristo oli jo aikaisemmin ollut

¹ Viljan tuontitullien kumoaminen. — Toim.

vakuutettu siitä, että rahvasta on välttämättä pidettävä uskonnollisen mielialan vallassa, kuinka paljon pakottavamaksi sen täytyikään tämä välttämättömyys tuntea kaikkien näiden kokemusten jälkeen? Ja vähimmäissäkään määrin piittaamatta manterelaisten toveriensa ivanauruista käytti se alhaisempien säätyjen evankelisoimiseen vuodesta vuoteen tuhansia ja kymmeniä tuhansia. Tyytymättä omaan uskonnolliseen koneistonsa kääntyi se uskonnollisen liiketoiminnan silloisen suurimman organisaattorin veli Jonathanimin¹ puoleen ja tuotti Amerikasta revivalismin², Moodyn, Sankeyn jne; lopulta otti se vastaan jopa pelastusarmeijan vaarallisen avun, pelastusarmeijan, joka uudelleen elvyttää alkukristillisyyden propagandakeinot, kääntyy köyhien puoleen jumalan valittuina, uskonnollisella tavallaan taistelee kapitalismia vastaan ja näin kasvattaa alkukristillisen luokkataistelun ainesta, joka eräänä päivänä voi käydä sangen kohtalokkaaksi hyvinvoivalle, nyt sille käteistä rahaa hankkivalle väelle.

Näyttää olevan historiallisen kehityksen laki, että porvaristo ei voi missään Europan maassa valloittaa poliittista valtaa — ei ainakaan pitemmäksi ajaksi — niin yksinomaisella tavalla kuin feodaaliylimystö sen itsellään säilytti kautta keskiajan. Ranskassakin, jossa feodalismi tuli niin täydellisesti pois juurituksi, oli valta porvaristolla luokkakokonaisuutena vain lyhyen aikajakson. Louis Filipin aikana, 1830—1848, hallitsi vain pieni osa porvaristosta, paljon isompi osa siitä oli korkean sensuksen kautta suljettu vaalioikeuden ulkopuolelle. Toisen tasavallan aikana hallitsi koko porvaristo, mutta ainoastaan kolme vuotta; sen kyvyttömyys raivasi tietä toiselle keisarikunnalle. Vasta nyt, kolmannen tasavallan aikana on porvaristo kokonaisuutena pitänyt vallan ohjia käsissään kaksikymmentä vuotta, ja samalla kehittää se jo nyt ilahuttavia hä-

¹ "Veli Jonathan" esittää personoidussa muodossa Yhdysvaltoja, kuten "John Bull" Englantia. Tämän pilanimen tilalle on sittemmin tullut "Setä Sam". — Toim.

² Revivalismi — uskonnon jälleen elvyttäminen — liike, joka asetti päämääräkseen uskonnon vaipuvan vaikutuksen kohottamisen, sen kansan massoihin tehon syventämisen ja lujittamisen. XIX vuosisadalla kuuluivat tämänlaisen liikkeen organisaattoreihin Engelsin mainitsema amerikalaiset lähetyssaarnaajat, uskonnollisten hymnien kirjoittajat Moody (1837—1899) ja Sankey (1840—1908). — Toim.

viönsä merkkejä. Porvariston pitkäaikainen herruus on tähän asti ollut mahdollinen vain sellaisissa maissa kuin Amerika, jossa feodalismia ei ole koskaan ollut ja jossa yhteiskunta alunperin lähti porvarilliselta perustalta. Ja itse Ranskassa ja Amerikassakin kolkuttaa jo kovasti ovelle porvariston seuraaja, työväki.

Englannissa ei porvaristolla koskaan ole ollut jakamontaa valtaa. V. 1832 voittokin jätti miltei yksinomaan aristokratian haltuun kaikki korkeimmat hallintovirat. Se alistuvaisuus, jolla rikas keskiluokka salli näin tapahtua, pysyi minulle selittämättömänä siihen saakka kunnes liberaali suurtehtailija hra W. A. Forster puheessaan kehotti Bradfordin nuorta väkeä oman tulevaisuutensa takia opettelemaan toki ranskaakin, ja kertoi tällöin, kuinka pässimäiseksi hän tunsu itsensä kun hän valtioministeriksi tultuaan joutui seuraan, jossa ranskankieli oli ainakin yhtä tarpeellinen kuin englanti! Ja todellakin olivat Englannin silloiset porvarit keskimäärin aivan sivistymättömiä nousukkaita, joiden, tahtoivat sitä taikka eivät, oli pakko jättää aristokratialle kaikki nuo korkeimmat hallintopaikat, joissa vaadittiin muita ominaisuuksia kuin liikemiesoveluuden höystämää saarelaista rajoittuneisuutta ja saarelaista kopeutta¹. Vielä nytkin osoittavat loppumattomat sanomalehtiväitteilyt porvarillisesta kasvatuksesta ("middle-class-education"), että Englannin keskiluokka ei vielä nytkään pidä itseään kyllin hyvänä saamaan parasta kasvatusta ja etsiskelee itselleen jotakin vaatimattomampaa. Niinpä viljalakien kumoamisen jälkeenkä pidettiin aivan luonnollisena sitä, että miehet, jotka olivat voiton taistelleet, Cobdenit, Brightit, Forsterit ym. syrjäytettiin kaikesta osanotosta viralliseen hallitukseen, kunnes vihdoinkin parikymmentä

¹Ja liikeasloissakin on kansallis-shovinistinen kopeus sangen viheliäinen neuvonantaja. Aivan viime aikoihin asti on tavallinen englantilainen tehtailijakin pitänyt englantilaisen arvoa alentavana jonkun vieraan kielen puhumisen, jopa vississä määrin ylvästellyt sillä, että 'köyhät pirut' ulkomaalaisten joukosta asettuvat Englantiin ja vapauttavat hänet tuotteidensa ulkomaille myymisen välvästä. Hän ei edes älynnyt, että nämä ulkomaalaiset, enimmäkseen saksalaiset, saivat siten käsiinsä suurimman osan Englannin ulkokaupasta — niin tuonnista kuin viennistä — ja että englantilaisten välittömästi harjoittama ulkokauppa vähitellen rajottui siirtomaihin, Kiinaan, Yhdysvaltoihin ja Etelä-Amerikkaan. Sitäkin vähemmän älysi hän, että nämä saksalaiset kävivät ulkomaille kauppaa toisten saksalaisten kanssa, jotka ajan oloon järjestivät kautta maail-

vuotta myöhemmin, uusi reformitoimenpide avasi heille ministeriön ovet. Vielä tänä päivänäkin on Englannin porvaristo niin läpikotaisin oman yhteiskunnallisen alemmuutensa tunteen vallassa, että se omalla ja kansan kustannuksella pitää yllä tyhjäntoimittajien paraatikastia, jonka pitää arvokkaasti edustaa kansakuntaa kaikissa loistotilaisuuksissa, ja että se tuntee saaneensa osakseen korkeimman kunnian, jos joku porvari havaitaan kyllin arvokkaaksi pääsemään tähän, loppujen lopuksi porvariston itsensä laatimaan suljettuun seuraan.

Teollisuutta ja kauppaa harjoittava keskiluokka ei siis vielä ollut ennättänyt kokonaan karkoittaa maaylimystä poliittisesta vallasta, kun jo näyttämölle ilmestyi uusi kilpailija, työväenluokka. Taantumus karttaliikkeen ja mannermaan vallankumouksien jälkeen ja sen lisäksi Englannin teollisuuden verraton laajentuminen vv. 1848—1866 (mikä tavallisesti luetaan yksinomaan vapaakaupan ansioksi, mutta mikä paljon enemmän on rautateiden, valtamerihöyryjen ja ylipäänsä liikennevälineiden valtavan kehityksen ansiota) oli saattanut työväen jälleen riippuvaiseksi liberaaleista, joiden radikaalin sivustan se muodosti samoin kuin karttaliikettä edeltäneenä aikana. Vähitellen kuitenkin kävivät työväen äänioikeusvaatimukset vastustamattomiksi; whigien, liberaalien johtajien, vielä arkaillessa näytti Israelin etevämyytensä; hän käytti suotuisaa hetkeä toryjen hyväksi toteuttaen kaupunkivaalipiireissä household-äänioikeuden (mikä ulotettiin jokaiseen, joka asui omaa taloaan) ja kytki siihen vaalipiirien muutoksen. Sitten seurasi pian salainen äänestys (the ballot); sitten v. 1884 household-äänioikeuden ulottaminen kaikkiin, myöskin kreivikunta-vaalipiireihin, ja uusi jako vaalipiirei-

man ulottuvan kauppasiirtolain verkon. Ja kun Saksa nelisenkymmentä vuotta sitten tosissaan alkoi valmistaa tuotteita vientiä varten, silloin sai se näistä saksalaisista kauppasiirtoloista valmiin koneiston, joka sille suoritti ihmeteltäviä palveluksia sen niin lyhyen ajan kuluessa muuttuessa viljaa vievästä maasta ensi luokan teollisuusmaaksi. Vasta tällöin, kymmenkunta vuotta sitten, tuli englantilaiselle tehtaailijalle hätä käteen, ja hän tiedusteli lähettiläiltään ja konsuleiltaan, mistä oikein johtui, että hän ei enää kyennyt pitämään kundejaan koossa. Yksimielinen vastaus oli: 1) te ette opettele kundinne kieltä, vaan vaaditte että hän oppii teidän kielenne, ja 2) te ette edes yritä tyydyttää asiakkaanne tarpeita, tottumuksia ja makua, vaan vaaditte, että hän ottaisi teidän englantilaiset" [tottumukset ja maun]. — Engelsin huom.

hin, joka näitä ainakin jossain määrin tasotti. Kaiken tämän kautta enentyi työväenluokan voima vaaleissa niin vahvasti, että sillä nyt on valitsijain enemmistö 150—200 vaalipiirissä. Mutta ei ole parempaa perinteiden kunnioituksen koulua kuin parlamentaarinen järjestelmä! Jos keskiluokka katselee hartaudella ja pelonsekaisella kunnioituksella sitä ryhmää, jota loordi John Mannors piloillaan nimittää "meidän vanhaksi aateliksi", niin katseli työväen massa silloin kunnioituksella ja arvonnalla silloista niin kutsuttua "parempaa luokkaa", porvaristoa. Ja tosiaan oli brittiläinen työläinen viisitoista vuotta sitten esikuvallinen työläinen, jonka kunnioittava suhtautuminen työnantajansa asemaan ja jonka itsehillintä ja nöyryys omia vaatimuksiansa esittäessään valoi balsamia niihin haavoihin, joita saksalaisiin kateederisosialisteihimme olivat iskeneet heidän kotoisten saksalaisten työläisten parantumattomat kommunistiset ja vallankumoukselliset pyrkimykset.

Englantilaiset porvarit olivat kuitenkin hyviä liikemiehiä ja näkivät pitemmälle kuin saksalaiset professorit. Vain vastahakoisesti olivat he jakaneet valtansa työläisten kanssa. Karttaliikkeen aikana olivat he oppineet tuntemaan, mihin tuo puer robustus sed malitiosus, kansa kykenee. Sen jälkeen oli porvariston pakko suostua suurimpaan osaan kansan kartan vaatimuksista ja ne olivat tulleet maan laiksi. Enemmän kuin koskaan oli kansaa nyt pidettävä aisoissa moraalisin keinoin; mutta ensimmäiseksi ja tärkeimmäksi moraaliseksi keinoksi, jolla kansaan vaikutetaan, jäi — uskonto. Tämän takia pappisenemmistöt kouluhallinnoissa, tämän takia porvariston kasvava itseverotus kaikenlaisista hurskasta demagogiaa varten juhlallisista kirkollisista menoista pelastusarmeijaan asti.

Ja nyt tuli brittiläisen arvokkaan poroporvarillisuuden voitto mannermaan porvariston vapaahenkisyydestä ja uskonnollisesta välinpitämättömyydestä. Ranskan ja Saksan työläiset olivat tulleet kapinalliseksi. Sosialismi oli heidät kokonaan saastuttanut, eivätkä he, sangen hyvillä perusteilla, suinkaan kovin piitanneet laillisuudesta valitessaan keinoja valloittaakseen itselleen vallan. Puer robustus ["roteva poika", kansa] oli siellä todellakin käynyt päivä päivältä yhä enemmän malitiosus [kurittomaksi]. Mikäpä muu jäi Ranskan ja Saksan porvarille viimeiseksi apuneuvoksi kuin se, että vaieten luopui vapaahenkisyydes-

tään, aivan kuin retevä veijari, meritaudin yhä pahemmin ahdistaa, luopuu palavasta sikaarista, jolla hän oli laivan kannella rehevästi ylvästellyt? Toinen toisensa jälkeen ottivat jumalanpilkkajaat ulkonaisesti hurskaan hahmon, puhuivat kunnioittavasti kirkosta, sen opeista ja menoista ja ottivat itse viimeainittuihin osaa mikäli se ei ollut vältettävissä. Ranskan porvarit luopuivat perjantaisin lihan syönnistä ja Saksan porvarit hikoilivat kirkkotuoleissaan koko loputtoman protestanttisen saarnan ajan. He olivat joutuneet pahaan pulaan materialismeineen. "Uskonto on säilytettävä kansalle" — se oli viimeinen ja ainoa keino yhteiskunnan pelastamiseksi täydellisestä perikadosta. Onnettomuudekseen hoksasivat he tämän vasta sitten kun itse olivat tehneet kaiken inhimillisesti mahdollisen tuhotakseen uskonnon ikiajoiksi. Ja silloin tuli hetki, jona brittiläinen porvari vuorostaan saattoi ilvehtiä ja huutaa heille: "te narrit, tuon olisin minä voinut sanoa teille jo pari vuosisataa sitten!"

Kuitenkin pelkään minä, että ei brittiläisen porvarin uskonnollinen pinttyneisyys eikä mannermaan porvarin post festum tapahtunut kääntymys kykene patoamaan paisuvaa proletaarista virtaa. Perinne on iso estävä voima, se on historian inertiavoima. Mutta se on pelkästään passiivi ja siksi sen täytyy jäädä alakynteen. Uskontokaan ei ajan oloon muodosta kapitalistisen yhteiskunnan suojamuuria. Kun oikeudelliset, filosoofiset ja uskonnolliset käsityksemme ovat olevassa yhteiskunnassa vallitsevien taloudellisten suhteiden läheisempää taikka kaukaisempaa perua, niin nämä käsitykset eivät voi pitkälti säilyä sen jälkeen, kun taloudelliset suhteet ovat perinpohjin muuttuneet. Joko meidän täytyy uskoa yliluonnolliseen ilmestykseen taikka myöntää, että mitkään uskonnolliset saarnat eivät voi pönkittää luhistuvaa yhteiskuntaa.

Ja tosiaan, Englannissakin ovat työläiset jälleen alkaneet liikehtiä. Epäilemättä kahlehtivat heitä kaikenlaiset perinteet. Porvarilliset perinteet — kuten laajalle levinnyt luulo, että mahdollisia ovat vain kaksi puoluetta, konservatiivit ja liberaalit, ja että työväenluokan muka täytyy hankkia vapautuksensa suuren liberaali-puolueen välityksellä. Työläisperinteet, jotka ovat peräisin työväen itsenäisen toiminnan ensimmäisten hapuilevien yrityksiensä ajoilta, — kuten lukuisissa vanhoissa trade-unioissa säilynyt tapa,

että erotetaan kaikki ne työläiset, jotka eivät ole suorittaneet sääntömääräistä oppiaikaa, mikä tietää vain sitä, että jokainen tällainen unio kasvattaa itselleen omat lakonrikkurinsa. Mutta kaikesta tästä huolimatta liikkuu Englannin työväenluokka eteenpäin, kuten jopa hra professori Brentanonkin oli pakko mieli haikeana ilmoittaa kateederisocialistisille veljilleen. Se liikkuu, niinkuin kaikki Englannissa, hitain, vakain askelin; täällä aikaillen, tuolla osin hedelmättömin, haparoivin yrityksin; se liikkuu paikotellen ylen varovaisin epäluuloisin sosialismin nimeä kohtaan, samalla kun se vähitellen omaksuu asian. Se liikkuu ja sen liikunta tempaa mukaan työväenkerroksen toisensa jälkeen. Nyt on se ravistanut Lontoon Itäpään ammattiopittomat työläiset kuolonunestaan, ja me kaikki olemme nähneet, millaisen kelpo sysäyksen nämä uudet voimat ovat sille vuorostaan antaneet. Ja jos liikkeen vauhti ei vastaa näiden tai noiden kärsimättömiä odotuksia, niin älkööt nämä unohtako, että juuri työväenluokka on se, joka elävänä säilyttää englantilaisen kansallisuonteon parhaat puolet, ja että yhtäkään edistysaskelta, joka Englannissa kerran on voitettu, ei koskaan menetetä. Vaikka vanhojen chartistien pojat eivät edellä mainituista syistä olleetkaan aivan sellaisia kuin saattoi odottaa, niin näyttää kuitenkin siltä kuin olisivat pojan pojat isoiensä veroisia.

Europan työväenluokan voitto ei kuitenkaan riipu yksinomaan Englannista. Sen voi tehdä varmaksi vain vähintään Englannin, Ranskan ja Saksan yhteistoiminta. Kumpaisessakin viimeksimainitussa maassa on työväenliike hyvän matkaa englantilaisen edellä. Saksassa on se jopa mitattavan matkan päässä voitosta. Sen edistys siellä 25 vuoden aikana on vertaansa vailla. Se liikkuu eteenpäin alati kasvavalla vauhdilla. Kun Saksan porvaristo on näytänyt, kuinka surkeaa poliittisten kykyjen, kurin, rohkeuden ja tarmon puutetta se kärsii, niin on Saksan työväenluokka osoittanut, että sillä on kaikkia näitä ominaisuuksia runsain määrin. Lähes 400 vuotta sitten oli Saksa Europan keskiluokan ensimmäisen nousun lähtökohtana; olisikohan asiain nykyisillään ollen mahdotonta, että Saksa tulee olemaan myös Europan proletariaatin ensimmäisen suuren voiton näyttämönä?

L

Uusiaikainen sosialismi on sisältönsä puolesta lähinnä tulos toisaalta nykyisessä yhteiskunnassa vallitsevien omistavien ja omistamattomien, kapitalistien ja palkkatyöläisten luokkavastakohtien ja toisaalta tuotannossa vallitsevan anarkian huomioinnista. Mutta teoreettisen muotonsa puolesta esiintyy se aluksi 18:nneen vuosisadan suurten ranskalaisen valistusfilosoofien¹ esittämien perusväitelmien pitemmälle pyrkivänä, niinkuin sanotaan johdonmukaisempana kehittelynä. Niinkuin jokainen uusi teoria, täytyi se lähinnä kytkeä jo olevaan ajatusainehistoon, niin varmasti kuin sen juuret olivatkin materiaalisissa taloudellisissa tosiasioissa.

Suurmiehet, jotka Ranskassa selvensivät päitä tulevan vallankumouksen varalle, esiintyivät itse äärimäisen vallankumouksellisesti. He eivät tunnustaneet mitään ulkoista auktoriteettia, olipa se millainen tahansa. Uskonto, luonnonkäsitys, yhteiskunta, valtiojärjestys, kaikki alistettiin säälimättömän arvostelun alaiseksi; kaiken täytyi todistaa olemassaolonsa oikeutus järjen tuomioistuimen edessä taikka hävitä. Ajatteleva järki otettiin ainoaksi kaiken mitapuuksi. Se oli aikaa, jolloin, kuten Hegel sanoo, maailma pantiin pääläelleen², ensin siinä mielessä, että ihmisen pään

¹ Kysymys on Ranskan porvariston edustajista filosofiassa ja tie-teessä Ranskan suuren vallankumouksen (s.o. porvarillisen vallankumouksen vv. 1789—1794) valmistuskaudella. Huomattavimmat valistusmiehet näiden joukossa olivat Voltaire, Rousseau, ensyklopedistit Diderot johdossaan ym. — Toim.

² Seuraava koskee Ranskan vallankumousta: "Ajatus, oikeuskäsitys teki itsensä kerralla päteväksi, eivätkä vanhat vääryyden tuet kyenneet sille mitään vastusta tekemään. Oikeuden aatok- sessa on nyt siis perustuslaki laadittu, ja kaikki on nyt pohjattava tälle perustalle. Niin kauan kuin aurinko on ollut taivaalla ja planeetat sitä kiertäneet ei vielä ole nähty, että ihminen asettuu päänsä varaan, s.o. ajatustensa varaan ja rakentaa todellisuutta niiden mukaan. Anaxagoras on ensimmäisenä sanonut, että järki hallitsee maailmaa; mutta nyt vasta on ihminen tullut tuntemaan, että aja-

ja sen ajattelun löytämien oppilauseiden piti päteä kaiken inhimillisen toiminnan ja yhteiskunnallisuuden perustana; mutta sitten myöhemmin myös siinä laajemmassa mielessä, että todellisuus, joka oli ristiriidassa näiden oppilauseiden kanssa, tosiaan käännettiin ylösalaisin ylhäältä alas asti. Kaikki siihenastiset yhteiskunta- ja valtiomuodot, kaikki vanhat perinnäiset käsitykset heitettiin järjettöminä romukoppaan; maailmahan oli siihen asti antanut ennakkoluulojen ohjata itseään; kaikki mennyt ansaitsi vain sääliä ja halveksumista. Vasta nyt valkeni päivä, tuli järjen valtakunta; siitä pitäin oli taikausko, vääräys, etuoikeudet ja sorto väistytävä ikuisen totuuden, ikuisen oikeudenmukaisuuden, luontoon perustuvan tasa-arvoisuuden ja riistämättömien ihmisoikeuksien tieltä.

Tiedämme nyt, että tämä järjen valtakunta ei ollut mitään enempää kuin porvariston idealisoitu valtakunta; että ikuinen oikeudenmukaisuus todellistui porvarisoikeutena; että tasa-arvo typistyi porvarilliseksi tasa-arvoksi lain edessä; että yhdeksi oleellisimmista ihmisoikeuksista julistettiin — porvarillinen omistus; ja että järjen valtio, Rousseau'n yhteiskuntasopimus¹ toteutui porvarillisena demokraattisena tasavaltana ja vain sellaisena saattoi toteutua. Yhtä vähän kuin kaikki edeltäjänsä kykenivät 18. vuosisadan suuret ajattelijat astumaan niiden rajojen yli, jotka heidän oma aikakautensa oli heille asettanut.

tuksen pitää hallita henkistä todellisuutta. Tämä oli siis ihanaa auringonnousua. Kaikki ajattelevat olennot ovat tätä aikakautta juhlineet. Ylevä riemu on tuona aikana vallinnut, hengen innoitus on värissyttänyt koko maailmaa kuin olisi nyt vasta tullut jumaluden sovitus maailman kanssa." (Hegel, *Philosophie der Geschichte*, 1840, s. 535.) — Eikö ollutkin korkea aika panna liikkeelle sosialistilaki tuollaisia professori Hegel-vainajan vaarallisia kumousoppeja vastaan? — Engelsin huom.

¹ Jean-Jacques Rousseau (1712—1778) — porvariston vallankumouksellisen siiven edustaja Ranskan suuren vallankumouksen valmistuskaudella. Hän opetti, että yhteiskunta ja valtio ovat syntyneet alunperin vapaasta "yhteiskuntasopimuksesta" vapaiden toisistaan riippumattomien ihmisten kesken; mutta tällaisen "sopimuksen" kautta pystytetyn yhteiskuntajärjestelmän on sittemmin syntynyt yhteiskunnallinen eriarvoisuus turmellut. Ihmiset ovat hänen mielestään olemukseltaan vapaita ja yhtäläisiä ja pitää heillä siis myös olla yhtäläiset poliittiset oikeudet ja heidän kaikkien olla tasaoikeudellisia lain edessä. J. J. Rousseau'n opin mukaan ihmiset voivat ja heidän täytyy uudelleen palauttaa tämä tasaveroisuus keskenään vapaaehtoisien yhteiskuntasopimuksen pohjalla. — Toim.

Mutta feodaaliaateliston ja koko muun yhteiskunnan edustajana esiin astuvan porvariston vastakohtaan rinnalla oli olemassa yleinen vastakohta riistäjien ja riistettyjen, joutilaiden rikkaiden ja työtätekevien köyhien välillä. Ja juuri tämä seikka teki porvariston edustajille mahdolliseksi asettua koko kärsivän ihmiskunnan edustajiksi, eikä erikoisen luokan edustajiksi. Enemminkin. Syntymästään asti vaivasi porvaristoa sen vastakohta: kapitalistit eivät voi olla olemassa ilman palkkatyöläisiä, ja samassa suhteessa kuin keskiaikainen ammattikuntaporvari kehittyi uusiaikaiseksi porvariksi, samassa suhteessa kehittyi myös ammattikuntakisälli ja ammattikuntaan kuulumaton päiväpalkkalainen proletaariksi. Ja vaikka porvaristo suurin piirtein saattoikin vaatia taistelussa aatelia vastaan samalla tuon ajan erilaisten työtätekevien luokkien etujen edustamista, niin puhkesi kuitenkin jokaisen suuren porvarillisen liikehtimisen yhteydessä esiin sen luokan itsenäisiä liikkeitä, joka oli nykyaikaisen proletariaatin enemmän tai vähemmän kehittynyt edeltäjä. Niinpä Saksan reformatsion ja talonpoikaissotien aikana kasteenuudistajat ja Tuomas Münzer¹; Englannin suuressa vallankumouksessa levellerit²; Ranskan suuressa vallankumouksessa Babeuf³. Näiden vielä kypsymättömän luokan kumouksellisten kapinanousujen yhteydessä esiintyy vastavaa kehittymättömien oppien julistelua: 16. ja 17. vuosisadoilla⁴ ideaalisten yhteiskuntatilojen utoopista kuvailua;

¹ Uskonpuhdistus ja talonpoikaissodat Saksassa tapahtuivat 16. vuosisadan alussa. Uskonpuhdistuksesta katso Engelsin esipuhe englanninkieliseen laitokseen tämän kirjasen sivulla 10—11. — Toim.

² Englannin suuri vallankumous (1640—1660) oli porvarillinen vallankumous, joka kohdistui ehdotonta yksinvaltaa ja feodaalisten suurmaanomistajain (landlordien) valtaa vastaan. — Cromwell — diktaattori, jonka porvaristo nosti valtaansa sen jälkeen kun hän oli tukahuttanut levellerien liikkeen. — Toim.

³ Babeufin kommunismi nojautui tasa-arvon aatokselle. Babeuf ja hänen kannattajansa (babouvistit) tahtoivat pystyttää kommunistisen järjestelmän salaliittojen ja kommunististen salaliittolaisten pienen ryhmän suorittaman mullistuksen kautta. Babeufin kommunismin erikoisuus heijasti sen luokan kehittymättömyyttä tilaa, joka oli nykyisen proletariaatin edeltäjänä. — Toim.

⁴ Engels tarkoittaa tässä utooppisen sosialismin edustajien Thomas Moren (16. vuosisadalla) ja Campanellan (16. — 17. vuosis.) teoksissa esitettyä ”kuvausta ihanteellisesta yhteiskuntatilasta ilman yksityisomistusta”. — Toim.

18. vuosisadalla jo suorastaan kommunistisia oppeja (Morelly ja Mably). Tasa-arvon vaatimusta ei enää rajotettu poliittisiin oikeuksiin, sen piti ulottua myös yksilöiden yhteiskunnalliseen asemaan; piti poistettaman paitsi luokka-etuoikeudet, myös itse luokkaeroavaisuudet. Askeettinen, kaikki elämän nautinnot kieltävä spartalainen kommunismi oli siis uuden opin ensimmäinen ilmenemismuoto. Sitten seurasivat kolme suurta utopistia: Saint Simon, jolla porvarillinen suunta säilyttää vielä proletarisen rinnalla vissin pätevyyyden; Fourier ja Owen, joka kehittyneimmän kapitalistisen tuotannon maassa ja tämän tuotannon synnyttämien vastakohtien vaikutuksen alla järjestelmällisesti kehittäi ehdotelmiaan luokkaeroavaisuuksien poistamisesta, välittömästi liittyen ranskalaiseen materialismiin.

Kaikille kolmelle on yhteistä se, että he eivät esiinny historiallisesti jo syntyneen proletariaatin etujen ajajina. Samoin kuin valistusmiehet, samoin nämäkin tahtoivat vapauttaa oitis koko ihmiskunnan, eikä lähinnä jonkun määrätyn luokan. Samoin kuin valistusmiehet, samoin tahtoivat nämäkin aikaansaada järjen ja ikuisen oikeudenmukaisuuden valtakunnan; mutta näiden valtakunta eroaa valistusmiesten valtakunnasta kuin taivas maasta. Myöskin valistusmiesten periaatteiden mukaan rakennettu porvarillinen maailma on järjetön ja epäoikeutettu ja siksi se vaeltaa keltottomana kattilaan niinkuin feodalismi ja kaikki aikaisemmat yhteiskuntatilat. Että todellinen järki ja oikeudenmukaisuus eivät ole tähän asti maailmassa hallinneet, se johtuu vain siitä, että niitä ei ole oikein tunnettu. On puuttunut juuri se nerokas mies, joka nyt on astunut esiin ja joka on totuuden tiedonnut; että hän nyt on astunut esiin, että totuus on juuri nyt tullut tunnetuksi, se ei ole koko historiallisesta kehityksestä välttämättä johtuva, väistämätön tapahtuma, vaan pelkkä onnellinen satuma. Hän olisi yhtä hyvin voinut syntyä 500 vuotta aikaisemmin, ja niin olisi säästänyt ihmiskunnan 500 vuoden harhoista, taisteluista ja kärsimyksistä.

Näimme kuinka 18. vuosisadan ranskalaiset filosoofit, vallankumouksen valmistajat, vetosivat järkeen ainoana kaiken olevaisen tuomarina. Piti pystytettämän järjellinen valtio, järjellinen yhteiskunta, armotta oli poistettava kaikki, mikä oli ristiriidassa ikuisen järjen kanssa. Näimme niinikään, että tuo ikuinen järki ei ollut todellisuudessa

mitään muuta kuin juuri niihin aikoihin porvariksi kehittyvän keskiporvarin ihanteellistettu järki. Kun sitten Ranskan vallankumous oli toteuttanut tuon järjenyhteiskunnan ja järjenvaltion, eivät uudet laitokset senvuoksi suinkaan olleet ehdottoman järjellisiä, niin järkipäisiä kuin ne olivatkin aikaisempiin oloiloihin verraten. Järjenvaltio oli täydellisesti ajautunut karille. Rousseau'n yhteiskuntasopimus oli saanut todellistumisensa kauhunajassa¹, josta porvaristo, alettuaan epäillä omaa poliittista kykyään, pakeni ensin direktorihallituksen² turmelukseen ja lopulta Napoleonin despotismin turviin. Luvattu ikuinen rauha muuttui loputtomaksi valloitus sodaksi. Järjenyhteiskunnan kohtalo ei ollut parempi. Köyhän ja rikkaan vastakohta, sen sijaan että olisi ratkennut yleiseksi onneksi, olikin tullut terävämäksi sen kautta, että poistettiin sitä silloittaneet ammattikunta- ja muut etuoikeudet ja sitä lieventäneet kirkolliset hyväntekeväisyyslaitokset; nyt tosiasiaksi tullut "omaisuuden vapaus" feodaalisista kahleista esiintyi pikkuporvareille ja pientalonpojille vapautena myydä suurpääoman ja suurmaanomistuksen ylivoimaisen kilpailun kuristama pikkuomaisuutensa juuri noille isoille herroille, ja siten muuttui pikkuporvareille ja pientalonpojille vapaudeksi omaisuudesta; teollisuuden nopea nousu kapitalistisella perustalla kohotti työtätekevien joukkojen köyhyyden ja kurjuuden yhteiskunnan elinehdoksi. Rahalla maksaminen tuli aina enemmän, kuten Carlyle³ sanoi, yhteiskunnan ainoaksi yhdyssiteeksi. Rikosten määrä lisääntyi vuodelta. Joskaan aikaisemmin julkisesti ja julkeasti harjoitetut feodaaliset paheet eivät tosin olleet poistettut, oli ne kuitenkin tilapäisesti tungettu taka-alalle, niin sitä rehevämpään kukoistukseen pulpahtivat sitävastoin porvaril-

¹ Vuosina 1793—1794 käytti Ranskan vallankumousohallitus, jonka johdossa olivat jakobiinit (vallankumouksellisen pikkuporvariston ja väestön työtätekevien joukkojen edustajat), terroria taistelukeinona vastavallankumousta vastaan. — Toim.

² Direktorihallitukseksi nimitettiin Ranskan hallitusta, jonka porvaristo asetti jakobiinidiktatuurin kukistamisen jälkeen 1794. Se oli vallassa v:sta 1794 v:een 1799, jolloin sen kukisti Napoleon Bonaparte. Ensimmäinen "konsuliksi", sitten keisariksi julistetun Napoleonin valtakaudella kävi Ranska ne valloitus sodat, joista Engels myöhemmin puhuu. — Toim.

³ Th. Carlyle — eräs feodaalisen sosialismin edustajista Englannissa. (Katso "Komm. Manifesti" III, 1 a). — Toim.

liset paheet, joita siihen saakka oli vain salassa harjoitettu. Kauppa kehittyi yhä enemmän petkutukseksi. Vallankumoustunnuksen "veljeys" toteutui kilpakamppailun juonitteluksi ja kateudeksi. Väkivaltaisen alistamisen tilalle astui lahjominen, miekan tilalle ensimmäisenä yhteiskunnallisena voimavipuna tuli raha. Ensi yön oikeus siirtyi feodaaliherroilta porvarillisille tehtailijoille. Prostitutsio paisui siihen saakka tuntemattomassa mitassa. Avioliitto itse jäi vielä, kuten ennenkin, prostitutsion laillisesti tunnustetuksi muodoksi, viralliseksi verhoksi, ja sitä täydensivät lisäksi lukuisat aviorikokset. Lyhyesti, valistusmiesten korskeisiin lupauksiin verrattuna olivat "järjen voiton" luomat yhteiskunnalliset ja poliittiset laitokset katkeran pettäviä irtokuvia. Puuttuivat enää vain miehet, jotka tämän pettymyksen totesivat, ja ne tulivat vuosisadan vaihteessa. V. 1802 ilmestyivät Saint Simonin Geneven kirjeet; 1808 ilmestyi Fourier'n ensimmäinen teos, vaikka hänen teoriansa perusta oli laskettu jo 1799; tammikuun 1 p:nä 1800 otti Owen käsiinsä New Lanarkin johdon.

Tuona aikana oli kapitalistinen tuotantotapa ja samalla porvariston ja proletariaatin vastakohta kuitenkin vielä perin kehittymätön. Suurteollisuus oli Englannissa vasta paraikaa syntymässä, Ranskassa vielä tuntematon. Mutta vasta suurteollisuus kehittää toisaalta ne selkkaukset, jotka kohottavat pakottavaksi välttämättömyydeksi tuotantotavan kumoamisen, sen kapitalistisen luonteen poistamisen — paitsi tämän tuotantotavan synnyttämien luokkien selkkaukset, myöskin sen luomien tuotantovoimien ja vaihtomuotojen selkkaukset — ja toisaalta kehittää se juuri näissä jättimäisissä tuotantovoimissa myöskin välikappaleen näiden selkkauksien ratkaisemista varten. Kun siis 1800 tienoilla uudesta yhteiskuntajärjestyksestä johtuvat selkkaukset oli käsitettävä vasta tulevaisina, niin sitä enemmän oli asianlaita näin niiden ratkaisemiskeinojen suhteen. Kun Pariisin köyhälistön massat kauhunaikana kykenivät hetkiseksi valtaamaan käsiinsä vallan ja siten viemään voittoon porvarillisen vallankumouksen, jopa vastoin porvariston tahtoa, niin olivat ne sillä vain todistaneet, kuinka mahdoton niiden valta silloisissa oloissa ajan pitkään oli. Näistä köyhälistön massoista vasta uuden luokan ituna erottuva proletariaatti, vielä aivan kykenemätön itsenäiseen poliittiseen toimintaan, esiintyi sorrettuna,

kärsivänä massana, jolle apu oli tuotavissa vain ulkoapäin, ylhäältäpäin, se kun itse oli kykenemätön itseään auttamaan.

Tämä historiallinen tila hallitsi myöskin sosialismin perustajia. Kapitalistisen tuotannon kypsymätöntä tilaa, luokkien kypsymätöntä tilaa vastasivat kypsymättömät opit. Pääkopassa oli synnyttävä yhteiskunnallisten tehtävien ratkaisu, joka vielä oli kehittymättömiin taloudellisiin suhteisiin kätkettynä. Yhteiskunta tarjosi vain epäkoh-tia; niiden poistaminen oli ajattelevan järjen tehtävä. Kysymyksessä oli sentähden yhteiskuntajärjestyksen uuden, täydellisemmän systeemin keksiminen ja sen antaminen yhteiskunnalle ulkoapäin, propagandan kautta, ja jos mahdollista mallikokeilujen antaman esimerkin kautta. Nämä uudet yhteiskuntajärjestelmät olivat jo etukäteen tuomitut utopiaksi; mitä pitemmälle yksityiskohtiin niitä muokattiin, sitä enemmän täytyi niiden vaipua pelkäksi kuvitteluksi.

Tämän todettuamme emme enää hetkeäkään viivy tässä, nyt jo kokonaan menneisyyteen kuuluvassa puolessa. Voimme jättää kirjalliset kamasaksat ylevästi vatvomaan näitä, nyt enää vain huvittavia kuvitteluja, ja ihaillemaan oman raikkaan ajatustapansa pätevyyttä tuollaisiin "jär-jettömyyksiin" verraten. Mieluummin käymme tarkasta-maan nerokkaita ajatusituja ja ajatuksia, joita tuon fan-tastisen kuoren alta kaikkialta murtautuu esiin, mutta joita nuo sokeat poroporvarit eivät näe.

Saint Simon oli Ranskan suuren vallankumouksen poika, sen puhjetessa ei vielä kolmenkymmenen ikäinen. Vallan-kumous oli kolmannen säädyn voitto, s.o. kansan, suuren tuotannossa ja kaupassa toimivan kansan joukon voitto siihen asti etuoikeutetuista jou tila ista säädyistä, aate-lista ja papistosta. Mutta kolmannen säädyn voitto paljas-tui pian tämän säädyn pienen osan yksinomaiseksi voitoksi, poliittisen mahdin valloitukseksi tämän säädyn yhteiskun-nallisesti etuoikeutetun osan, omistavan porvariston käsiin. Tämä porvaristo oli tosin vielä vallankumouksen aikana nopeasti kehittynyt keinottelemalla aatelilta ja kirkolta takavarikoidulla ja sitten myydyl-lä maaomaisuudella kuin myös siten, että armeijan varustajat pettivät kansa-kuntaa. Nimenomaan näiden huijarien valta direktoriohal-lituksen aikana vei Ranskan ja vallankumouksen perikadon partaalle ja siten antoi Napoleonille tekosyyn vallankaap-

paukseensa. Saint Simonin päässä otti kolmannen säädyn ja etuoikeutettujen säätyjen vastakohta "työläisten" ja "joutilaiden" vastakohdan muodon. Joutilaita olivat paitsi vanhat etuoikeutetut, myöskin kaikki, jotka elivät koroillaan tuotantoon ja kauppaan osallistumatta. Ja "työläisiä" olivat paitsi palkkatyöläiset, myöskin tehtailijat, kauppiaat ja pankkiirit. Että joutilaat olivat menettäneet kyvyn henkiseen johtoon ja poliittiseen valtaan, se oli varmaa, ja valankumous oli sen lopullisesti todistanut. Että omistamattomilla ei ollut tätä kykyä, sen näyttivät Saint Simonista kauhunajan kokemukset todistaneen. Kenen sitten piti johtaa ja hallita? Saint Simonin mukaan tieteen ja teollisuuden, uuden uskonnollisen siteen yhteenliittämistä, siteen, jonka piti jälleen palauttaa reformatSION ajoista rikkinäinen uskonnollisten katsomuksien yhtenäisyys, välttämättä mystillinen ja ankaran hierarkkinen "uusi kristinusko". Tieteen taas muodostivat kouluoppineet, ja teollisuuden muodostivat lähinnä aktiiviset porvarit, tehtailijat, kauppiaat ja pankkiirit. Näiden porvarien piti tosin muuttua eräänlaisiksi julkisiksi virkamiehiksi, yhteiskunnallisiksi luottamusmiehiksi, mutta työläisten suhteen säilyttäisivät he kuitenkin käskijän aseman ja myös taloudellisesti etuoikeutetun aseman. Nimenomaan pankkiirien tehtävänä piti olla luoton säännöstelyn kautta koko yhteiskunnallisen tuotannon säännösteleminen. — Tämä käsitys vastasi täydelleen sitä aikaa, jona suurteollisuus ja sen mukana porvariston ja proletariaatin vastakohta oli Ranskassa juuri paraillaan syntymässä. Mutta se, mitä Saint Simon erikoisesti korostaa, on tämä: hänelle on aina ja kaikkialla lähinnä "lukuissimman ja köyhimmän luokan" kohtalo (la classe la plus nombreuse et la plus pauvre).

Saint Simon esittää jo Geneven kirjeissään väitteen, että "kaikkien ihmisten pitää tehdä työtä"; samassa teoksessa tietää hän jo, että kauhunajan valta oli omistamattomien joukkojen valtaa. Niille huudahtaa hän: "Katsokaa mitä Ranskassa on tapahtunut sinä aikana, jona toverinne ovat siellä olleet vallassa, he ovat saaneet nälänhädän aikaan." Ranskan vallankumouksen ymmärtäminen luokkataisteluksi, eikä vain aatelin ja porvariston väliseksi, vaan aatelin, porvariston ja omistamattomien väliseksi luokkataisteluksi, se oli v. 1802 sangen nerokas keksintö. V. 1816 selittää hän, että politiikka on tiede tuotan-

nosta, ja ennustaa että politiikka tulee täydellisesti sulautumaan talouteen. Vaikka se tieto, että taloudellinen tila on poliittisten laitosten perusta, ilmenee tässä vasta idussa, niin on kuitenkin ihmisten poliittisen hallitsemisen muuttaminen esineiden hallitsemiseksi ja tuotantoprosessien johtamiseksi, siis viime aikoina niin paljon melua aiheuttanut "valtion poistaminen" tässä jo selvästi ilmaistu. Samallaisella etevämmyydellä aikalaisiinsa verraten julistaa hän v. 1814 välittömästi liittoutuneiden Pariisiin marssin jälkeen, ja vielä 1815 satapäiväisen sodan¹ aikana, että Ranskan liitto Englannin kanssa ja toisessa vuorossa näiden molempien maiden liitto Saksan kanssa on suotuisan kehityksen ja Europan rauhan ainoa tae. Se että v. 1815 ranskalaisille propagoi liittoa Waterloon voittajien kanssa, se vaati tosiaan yhtä paljon rohkeutta kuin historiallista kaukonäköisyyttä.

Jos Saint Simonilla havaitsemme katseen nerokkaan avaruuden, jonka ansio oli, että hänen esityksensä jo sisältävät ituina miltei kaikki ne myöhempien sosialistien ajatukset, jotka eivät koskeneet pelkästään talusoppia, niin Fourierilla näemme oikein aito ranskalais-henkevä, mutta siitä huolimatta syvälle tunkeutuvan arvostelun olevista yhteiskuntatiloista. Fourier ottaa vallankumouksen edellisen ajan porvariston ja sen innoittamat profেetat sekä sen kumousajan jälkeen lahjomat valehtelijat kiinni sanoistaan. Säälimättä paljastaa hän porvarillisen maailman aineellisen kurjuuden, hän vertaa sitä sekä varhaisempien valistusfilosofien loistaviin lupauksiin yhteiskunnasta, jossa vain järki tulisi hallitsemaan, kaiken onnellistuttavasta sivistyksestä, rajattomasta ihmissuvun täydellistymismahdollisuudesta, että myös sen-aikaisten porvari-ideologiiden kaunomaalailevaan puhetapaan; hän todistaa, kuinka noita yleviä fraaseja kaikkialla vastaa viheliäinen todellisuus, ja purevasti ivaa tätä fraasin auttamatonta fiaskoa. Fourier

¹ Napoleon I:n valloitus sodat päättyivät tappioon. Ranskaa vastaan oli muodostunut miltei kaikkien Europan valtojen liitto porvarillisen Englannin ja maaorjuudellisen Venäjän johdolla. 1814 tunkentuivat liittoutuneiden sotajoukot Pariisiin; Napoleonin oli pakko luopua valtaistuimesta. V. 1815 yritti hän jälleen palauttaa valtansa ja käydä uutta sotaa liittoutuneita vastaan (satapäiväinen sota), mutta hänet lyötiin Waterloon luona ja liittoutuneet kukistivat hänet toistamiseen; sen jälkeen karkoitettiin hänet St. Helenan saarelle, jossa oli kuolemaansa asti. — Toim.

ei ole pelkkä kriitikko, hänen aina iloinen luonteensa tekee hänestä satiirikon, vieläpä yhden kaikkien aikojen suurimmista satiirikoista. Vallankumouksen laskukaudella kukaansa puhjennutta villiä keinottelua samoin kuin Ranskan kaupan silloista yleistä kamasaksaluonnetta kuvailee hän yhtä mestarillisesti kuin hupaisasti. Sitäkin mestarillisempi on hänen kuvauksensa sukupuolisuhteitten porvarillisesta muodosta ja naisen asemasta porvarillisessa yhteiskunnassa. Hän sanoo ensimmäisen kerran, että naisen vapautumisen aste on yhteiskunnan yleisen vapautumisen luonnollinen mittapuu. Mutta kaikkein suurpiirteisimpänä esiintyy Fourier yhteiskunnan historian käsityksessään. Hän jakaa historian koko tähänastisen kulun neljään kehitysvaiheeseen: villiuden tila, raakalaisuus, patriarkaalinen järjestys ja sivistyskausi, mikä viimeainittu lankeaa yhteen n.k. porvarillisen yhteiskunnan kanssa, siis 16. vuosisadalla alkaneen yhteiskuntajärjestyksen kanssa, ja osoittaa, "että sivilisoitu järjestys kohottaa jokaisen paheen, jota barbaariasteella harjoitettiin yksinkertaisella tavalla, mutkikkaampaan, kaksimieliseen, arveluttavaan ja tekopyhään muotoon", että sivilisatsio liikkuu "noidutussa kehässä", ristiriidoissa, jotka se yhä uudelleen tuottaa kykenemättä niitä voittamaan, siis että se aina saa päinvastaisen tuloksen kuin se, minkä tahtoo taikka uskottelee tahtovansa. Niinpä esim. "sivilisatsiossa on köyhyys tuloksena ylellisyydestä itsestään". Kuten nähdään, käsittelee Fourier dialektiikkaa yhtä mestarillisesti kuin aikalaisensa Hegel. Yhtä dialektisesti korostaa hän, vastoin silloista käsitystä rajattomasta inhimillisestä täydellistymiskyvystä, että jokaisella historiallisella asteella on nouseva, mutta myös laskeva vaiheensa, ja soveltaa tämän käsitystavan myöskin koko ihmiskunnan tulevaisuuteen. Samoin kuin Kant toi maapallon tulevan perikadon luonnontieteeseen, samoin toi Fourier ihmiskunnan tulevan perikadon historiankäsitykseen.

Samaan aikaan kuin Ranskassa vallankumouksen hirmumyrsky lakasi maata, kävi Englannissa hiljaisempi, mutta silti yhtä valtava mullistus. Höyry ja uusi työkoineisto muuttivat manufaktuurin uudenaikaiseksi suurteollisuudeksi, ja siten kumouksellistuttivat porvarillisen yhteiskunnan koko perustan. Manufaktuuriajan vitkallinen, unelias kehityskulku vaihtui tuotannon valtavaksi riento-

marssiksi. Alati kasvavalla vauhdilla kävi yhteiskunnan jakautuminen suurkapitalisteihin ja omaisuudettomiin proletareihin, joiden välillä aikaisemmin vankan keskisäädyn asemesta vietti nyt epävarmaa elämäänsä käsityöläisten ja pikkuporvarien horjuva massa, tuo väestön eniten vaihteleva osa. Uusi tuotantotapa oli vasta nousuvaiheensa alkutaipaleella; se oli vielä normaali, oikea, noissa oloissa ainoa mahdollinen tuotantotapa. Mutta jo silloin synnytti se huu-tavia yhteiskunnallisia epäkohtia: sulloi kodittoman väestön suurkaupunkien kurjimmille kulmille, katkoi kaikki perinnäiset sukusiteet, mursi patriarkalliset suhteet, rikkoi perheen, teetti eritoten naisilla ja lapsilla ylityötä kauhistuttavassa määrässä, turmeli siveellisesti työväenluokan suuret joukot, jotka oli äkkiä heitetty tyyten uusiin oloihin, maalta kaupunkiin, maanviljelyksestä teollisuuteen, vakaantuneista elämänoloista alituisesti vaihteleviin epävarmoihin oloihin. Silloin astui reformaattorina esiin 29-vuotias tehtailija, luonteeltaan ylevä ja lapsellisen yksinkertainen, mutta samalla synnynnäinen ihmisten johtaja, jolle harvat vertoja vetävät. Robert Owen oli omaksunut materialististen valistusfilosoofien opin, että ihmisen luonne on toisaalta synnynnäisen organisation, toisaalta ihmistä elinaikanaan, mutta eritoten kehitysvaiheensa aikana ympäröivien olojen tuote. Teollisessa vallankumouksessa näkivät useimmat hänen säätytovereistaan vain epäjärjestystä ja sekasotkua, hyvän tilaisuuden kalastamiseen sameassa vedessä ja nopeasti rikastumiseen. Hän näki siinä hyvän tilaisuuden mielilauseensa soveltamiseen ja siten järjestyksen aikaansaamiseen tuossa kaaoksessa. Hän oli tätä jo menestyksellä yrittänyt Manshesterissa ollessaan johtajana tehtaassa, jossa oli yli 500 työläistä. Vuodesta 1800 v:een 1829 johti hän New Lanarkin suurta puuvillakehräämää Skotlannissa samaan tapaan, ollen johtavana yhtiökumppanina ja siten omaten suuremman toimintavapauden, ja niin hyvällä menestyksellä, että saavutti mainetta koko Euroopassa. Vähitellen 2500 kasvaneen, alkuaan mitä sekavimmista ja enimmäkseen vahvasti demoralisoiduista aineksista kokoonpannun väestön muutti hän täydelliseksi mallisiirtolaksi, jossa juopottelu, poliisi, sakkotuomarit, oikeusjutut, köyhäinhoito ja hyväntekeväisyyden tarve olivat tuntemattomia asioita. Ja tämä kävi yksinkertaisesti siten, että hän pani ihmiset inhimillisem-

piin oloihin ja eritoten huolellisesti kasvatutti nousevan sukupolven. Hän oli pikkulasten koulujen keksijä ja ensimmäisenä otti ne täällä käytäntöön. Kahden vuoden ikäisinä tulivat lapset kouluun, jossa saivat niin hyvän hoidon, että heitä oli vaikea enää saada kotiin. Kun hänen kilpailijansa teettivät 13—14 tunnin työpäiviä, tehtiin Lanarkissa työtä vain 10 ½ tuntia. Kun puuvillapula pakotti seisauttamaan tehtaan neljäksi kuukaudeksi, maksettiin joutilaille työläisille täysi palkka. Ja tämän yhteydessä oli liike paittanut arvonsa yli kaksinkertaiseksi ja päälle päätteeksi antanut omistajille runsaat voitot.

Owen ei ollut tyytyväinen tähän. Se olotila, minkä hän oli työläisilleen hankkinut, ei hänen silmissään ollut vielä läheskään ihmisarvoa vastaava; "ihmiset olivat minun orjiani"; ne suhteellisen suotuisat olot, joihin hän oli heidät saattanut, olivat vielä kaukana siitä, että olisivat suoneet luonteen ja järjen kaikinpuolisen järkipäisen kehittymisen, puhumattakaan vapaasta elämäntoiminnasta. "Ja kuitenkin tuotti työtätekevä osa näistä 2500 ihmisestä yhteiskunnalle yhtä paljon todellista rikkautta kuin tuskin puoli vuosisataa aikaisemmin olisi voinut tuottaa 600.000 väestö. Kysyin itseltäni: mitä tulee erotuksesta 2.500 henkilön kuluttaman rikkauden ja sen rikkauden välillä, minkä nuo 600.000 olisivat kuluttaneet?" Vastaus oli selvä. Se oli tullut käytetyksi niin, että laitoksen omistajat saivat 5 % koron liikepääomalle ja sitäpaitsi vielä yli 300.000 puntaa voittoa. Ja mikä piti kutinsa New Lanarkin suhteen, se piti vielä suuremmassa määrässä paikkansa Englannin kaikkien tehtaiden suhteen. "Ilman tätä uutta, koneiden kautta luotua rikkautta ei olisi voitu käydä sotia Napoleonin kukistamiseksi ja aristokraattisten yhteiskuntaperiaatteiden pystyessä pitämiseksi. Ja tämä uusi mahti oli kuitenkin työväenluokan luomus."¹ Sille kuuluivat sentakia myöskin hedelmät. Uudet valtavat tuotantovoimat, jotka siihen asti olivat palvelleet vain yksityisten rikkauttamista ja massojen orjuuttamista, tarjosivat Owenin

¹ Erästä "The Revolution in Mind and Practice" [koko otsikko kuuluu: "Vallankumous ihmisrodun hengessä ja käytännössä"], kaikille "Euroopan punaisille tasavaltalaisille, kommunisteille ja sosialisteille" osoitetusta ja Ranskan väliaikaiselle hallitukselle v. 1848, mutta myös "kuningatar Viktorialle ja hänen vastuunalaisille neuvonantajilleen" lähetetystä mietinnöstä. — Engelsin huom.

mielestä perustan yhteiskunnan uudistusta varten ja niiden piti työskennellä kaikkien yhteisenä omaisuutena vain kaikkien yhteistä hyvinvointia varten.

Owenin kommunismi syntyi tällaisella puhtaasti liikemiesmäisellä tavalla, niin sanoaksemme kaupppamiehen laskelman hedelmänä. Tämän käytännöllisyyteen tähtäävän luonteensa säilyttää se kaiken aikaa. Niinpä ehdotti Owen v. 1823 Irlannin kurjuuden poistamista kommunististen siirtolain avulla ja liitti täydelliset laskelmat perustamiskustannuksista, vuotuisista menoista ja arvioiduista tuloista. Hänen lopullisessa tulevaisuuden suunnitelmassaan on yksityiskohtien teknillinen muokkaus, sisällyttäen pohjapiirroksen, piirustukset ja näköalan lintuperspektiivistä katsottuna, suoritettu sellaisella asiantuntemuksella, että jos kerran hyväksyy Owenin metoodin yhteiskunnan uudistamisessa, niin yksityiskohtia vastaan on ammattimiehenkään kannalta vain hyvin vähän sanottavaa.

Kehitys kommunismiin oli Owenin elämän käännekohta. Niin kauan kuin hän oli esiintynyt pelkkänä filantrooppina, oli hän niittänyt vain rikkautta, suosiota, kunniaa ja mainetta. Hän oli tunnetuin mies Europassa. Paitsi hänen säätyoverinsa, myöskin valtiomiehet ja ruhtinaat kuuntelivat häntä myötemielisinä. Mutta lehti kääntyi heti, kun hän esiintyi kommunistisine oppeineen. Oli kolme suurta estettä, jotka hänestä lähinnä näyttivät sulkevan tien yhteiskunnalliseen uudistukseen: yksityisomistus, uskonto ja avioliiton nykyinen muoto. Kun hän näiden kimppuun kävi, tiesi hän, mikä häntä odotti: yleinen halveksuminen virallisen yhteiskunnan puolelta, koko yhteiskunnallisen asemansa menettäminen. Siitä huolimatta kävi hän siekailematta näiden kimppuun, ja kävi niin kuin hän oli etukäteen nähnyt. Virallisesta yhteiskunnasta karkoitettuna, lehdistön vaieten tappamana, köyhtyneenä Amerikassa tekemiensä epäonnistuneiden kommunististen kokeilujensa tuloksena, joissa hän uhraisi kaiken omaisuutensa, kääntyi hän välittömästi työväenluokan puoleen ja toimi sen keskuudessa vielä kolmekymmentä vuotta. Owenin nimeen kytkeytyvät kaikki yhteiskunnalliset liikkeet, kaikki todelliset edistysaskeleet, mitkä Englannin työväen eduksi otettiin. Niinpä hän ajoi v. 1819, viisivuotisten ponnistusten jälkeen, lävitse ensimmäisen lain naisten ja lasten työn rajoittamisesta tehtaissa. Hän johti puhetta ensimmäisessä

kongressissa, jossa koko Englannin Trade unionit yhtyivät yhdeksi suureksi ammatilliseksi järjestöksi¹. Hän järjesti, siirtymistoimenpiteenä yhteiskunnan täydellistä kommunistista uudistamista kohti, toisaalta ensimmäiset osuuskunnat (kulutus- ja tuotanto-osuuskunnat), jotka sitten ovat antaneet ainakin sen käytännöllisen todistuksen, että niin kauppias kuin tehtailijakin ovat varsin tarpeettomia henkilöitä; toisaalta työbasaarit, laitokset työntuotteiden vaihtamista varten työrahan välityksellä, rahan, jonka yksikkönä oli työtunti; laitokset joiden välttämättä täytyi epäonnistua, mutta jotka olivat Proudhonin paljon myöhemmän vaihtopankin² täydellisiä edeltäjiä, erosivat tästä kuitenkin nimenomaan sen kautta, että eivät esiintyneet kaiken yhteiskunnallisen pahan yleislääkkeenä, vaan olivat vain ensi askel yhteiskunnan paljon jyrkempää uudestijärjestämistä kohti.

Utopistien katsomustapa on kauan hallinnut 19 vuosisadan sosialistisia käsityksiä, ja hallitsee niitä osin vielä. Sitä suosivat vielä aivan vähän aikaa sitten kaikki ranskalaiset ja englantilaiset sosialistit, siihen liittyy myös varhaisempi saksalainen kommunismi Weitling mukaanluettuna. Sosialismi on heille kaikille absoluuttisen totuuden, järjen ja oikeudenmukaisuuden ilmaus ja sen tarvitsee vain tulla keksityksi omalla voimallaan valloittaakseen maailman;

¹ Lokakuussa 1833 oli Owen puheenjohtajana siinä trade unionien (Englannin ammattiyhdistysten) edustajakokouksessa, jossa päätettiin näiden kansallinen yhteenliittäminen. V. 1834 syntynyt "Suuri kansallinen vakaannutettu trade union" oli ensimmäinen yrite luoda kansakunnan puitteissa Englannin ammattiyhdistysten tiivis järjestö. V:n 1834 lopulla tämä järjestö hajosi. — Toim.

² Proudhon (1809—1865) — ranskalainen pikkuporvarillinen utopisti, anarkismin kantaisä. Hän katsoi, että pelastuksena kehittyvän kapitalismin kaikesta kurjuudesta ei ole kulku eteenpäin sosialismiin, ei proletariaatin luokkataistelu sosialistisen järjestelmän puolesta, vaan palaaminen takaisin pikkuomistajien — itsenäisten tuottajien — järjestelmään, järjestelmään, joka rakentuu yksityisen pikkuomistuksen varaan ilman palkkatyön riistoa. Tätä tarkeitusperää piti palvella myös hänen vaihtopankkinsa. Proudhonin suunnitelman mukaan piti tämän pankin turvata pikku "tuottajien" tuotteidenvaihto näiden käyttämän työn perustalla ("työ työstä") ja siten pelastaa heidät kurjuudesta, köyhtymisestä, ja heidän pientuotantonsa ja heidän pikku yksityisomaisuutensa romahduksesta. Itse työläiset piti tämän vaihtopankin pelastaa kapitalistisesta riistosta muuttamalla myöskin heidät itsenäisiksi "pientuottajiksi" — Toim.

koska absoluuttinen totuus on riippumaton ajasta, paikasta ja inhimillisestä historiallisesta kehityksestä, niin on pelkkä sattuma milloin ja missä se keksitään. Sitten vielä on absoluuttinen totuus, järki ja oikeudenmukaisuus jokaisella koulukunnan perustajalla erilainen; ja koska kullakin absoluuttisen totuuden, järjen ja oikeudenmukaisuuden erikoinen laji taas on riippuvainen hänen subjektiivisesta ymmärryksestään, hänen elinehdoistaan, hänen tietojensa laajuudesta ja ajatuksensa kouluutuksesta, niin tässä absoluuttisten totuuksien konfliktissa ei ole mahdollinen mikään muu ratkaisu kuin se, että ne siloittavat keskinäiset ristiriitansa. Tästä ei sitten voinut tulla mitään muuta kuin jonkunlaista eklektistä keskimääräissosialismia, jollaisena se todella tähän päivään asti on vallitsevana Ranskassa ja Englannissa useimpien sosialististen työläisten päissä, jonkinlaista mitä moninaisimpia vivahteita sietävää sekotusta vähemmän vastustukseen ärsyttävistä kriittillisistä järkeilyistä, taloudellisista oppilauseista ja erilaisten lahonkonperustajien yhteiskunnallisista tulevaisuuskuvitelmista, sekotusta, joka syntyy sitä helpommin, mitä enemmän sen eriosilta väittelyjen virrassa ovat hioutuneet pois täsmällisyyden terävät kulmat, niinkuin kivistä särvät vuoripuroissa. Tehdäkseen sosialismista tieteen täytyi se ensin asettaa realiselle pohjalle.

II.

18:nnen vuosisadan ranskalaisen filosofian rinnalla ja jälkeen oli kuitenkin noussut uusi saksalainen filosofia, joka sai Hegelissä päätöksensä. Sen suurin ansio oli dialektiikan ottaminen jälleen ajattelun korkeimmaksi muodoksi. Vanhat kreikkalaiset filosoofit olivat kaikki synnynnäisiä, luontaisia dialektikkoja, ja universaalisin pää heidän joukossaan, Aristoteles, onkin jo tutkinut dialektisen ajattelun oleelliset muodot. Sitävastoin uudempi filosofia, vaikka siinäkin dialektiikalla on ollut loistavia edustajia (esim. Descartes ja Spinoza), oli varsinkin englantilaisen vaikutuksen kautta enemmän ja enemmän juuttunut niinkutsuttuun metafysiilliseen ajattelutapaan, joka melkein poikkeuksetta hallitsi myöskin 18:nnen vuosisadan ranskalaisia, ainakin heidän erikoisesti filosoofisissa teoksissaan. Varsinaisen filosofian ulkopuolella kykenivät hekin luomaan dialektiikan mestariteoksia; muistutamme mieliin vain Diderot'n kirjan "Rameaun veljenpoika" ja Rousseau'n teoksen eriarvoisuuden alkuperästä ihmisten kesken. — Esitämme tässä oleelliset kohdat kumpaisestakin ajatustavasta.

Kun otamme luonnon taikka ihmiskunnan historian taikka oman henkisen toimintamme ajatuksellisen tarkastelun alaiseksi, niin tarjoutuu meille lähinnä kuva loputtomasta yhteyksien ja vuorovaikutuksien punoutumasta, jossa mikään ei pysy ennallaan, paikallaan eikä muuttumattomana, vaan kaikki liikkuu, muuttuu, tulee ja häviää. Näemme siis lähinnä kokonaiskuvan, jossa yksityiskohdat vielä jäävät enemmän tai vähemmän taka-alalle, panemme enemmän huomiota liikuntaan, muutoksiin, yhteyksiin kuin siihen mikä liikkuu, muuttuu, on yhteydessä. Tämä alkuperäinen, naivi, mutta asiallisesti oikea maailmankatsomus on vanhan kreikkalaisen filosofian katsomus, ja on sen ensimmäisenä selvästi esittänyt Herakleitos: kaikki on olemas-

sa, eikä olekaan olemassa, sillä kaikki v i r t a a, on alituisesti muuttumassa, alituisesti syntymässä ja häviämässä. Mutta tämä katsomus, niin oikein kuin se käsittääkin ilmiöiden kokonaiskuvan yleisen luonteen, ei kuitenkaan riitä selvittämään yksityiskohtia, joista tämä kokonaiskuva muodostuu; ja niin kauan kuin emme niitä tunne, emme ole kokonaiskuvastakaan selvillä. Oppiaksemme tuntemaan nämä yksityiskohdat täytyy meidän irrottaa ne luonnollisesta taikka historiallisesta yhteydestään ja tutkia kutakin erikseen, kunkin laatua, erikoisia syitä, vaikutuksia jne. Tämä on lähinnä luonnontieteen ja historiatutkimuksen tehtävä, siis tutkimusalojen, jotka klassillisen ajan kreikkalaisten keskuudessa olivat varsin hyvillä perusteilla vain alistetussa asemassa, koska heidän lähinnä täytyi vasta haalia kokoon aineksia niitä varten. Vasta sitten kun ainehisto luonnosta ja historiasta on vissiin asteeseen koottuna, voidaan ryhtyä kriittisesti tutkimaan, vertailemaan, jaottelemaan luokkiin, sukuihin ja lajeihin. Täsmällisen luonnontutkimuksen alkeita kehitellään kreikkalaisten keskuudessa vasta aleksandrialaisella kaudella¹, ja myöhemmin, keskiajalla, kehittelevät arabialaiset niitä edelleen; varsinainen luonnontiede alkaa kuitenkin vasta XV vuosisadan jälkipuoliskolla, ja siitä pitäin on se edistynyt alati kasvavalla vauhdilla. Luonnon jaottamien eri osiinsa, erilaisten luonnonilmiöiden ja luonnonesineiden erottelemisen määrättyiksi luokiksi, orgaanisten olioiden sisäelinten, niiden moninaisten anatoomisten muodostumain tutkiminen on ollut perusedellytys sille jättiläismäiselle edistykselle, minkä viimeiset 400 vuotta ovat meille luonnon tuntemuksessa tuoneet. Mutta se on jättänyt meille myös tottumuksen käsitellä luonnonesineitä ja luonnonilmiöitä erillisinä, suuren kokonaisyhteyden ulkopuolella; ei siis niiden liikunnassa, vaan niiden lepotilassa; ei oleellisesti muuttuvaisina, vaan kiinteinä, muuttumattomina; ei niiden elämässä, vaan ni-

¹ Alexandrialainen aikakausi tieteen kehityksessä käsittää aikajakson kolmannelta vuosisadalta ennen kolmanteen vuosisataan jälkeen ajanlaskumme alkua. Nimensä on se saanut Alexandrian kaupungin mukaan (Egyptin satamäkaupunki Välimeren rannalla), Alexandrian, joka tuona aikana oli kansainvälisten taloudellisten yhteyksien tärkeimpiä solmukohtia. Alexandrialaisella aikakaudella kehittyivät huomattavasti täsmälliset tieteet ja luonnontieteet, kuten matematiikka (Euklides ja Archimedeś), maantiede, tähtitiede, anatomia, fysiologia ym. — Toim.

den kuolemassa. Ja kun tämä käsitystapa siirtyi luonnon-tieteestä filosofiaan, niinkuin Baconin ja Locken kautta tapahtui, loi se tuon viime vuosisatojen erikoisen rajottuneisuuden, metafysiillisen ajattelutavan.

Metafysiikolle ovat esineet ja niiden ajatukselliset kuvat, käsitteet, erillisiä, toinen toisensa perään ja ilman toista tarkasteltavia, kiinteitä, jähmettyneitä, kerta kaikkiaan annettuja tutkimuksen esineitä. Hän ajattelee pelkissä sovitamattomissa vastakohtissa; hänen puheensa on vain: on, on, ei, ei, ja mitä siitä ylitse, se on pahasta. Hänelle on esine joko olemassa taikka ei ole olemassa: esine saattaa yhtävähän samanaikaisesti olla oma itsensä ja jotakin toista. Myönteinen ja kielteinen sulkevat ehdottomasti pois toisensa; syy ja vaikutus ovat niinikään liikkumattomia vastakohtia toisilleen. Tämä ajattelutapa näyttää meistä ensi katsauksella varsin selvältä sentähden, koska se on niinkutsutun terveen ihmisjärjen ajattelutapa. Mutta niin kunnioitettava seuralainen kuin tuo terve ihmisjärki onkin kotiloissa neljän seinän sisällä, kokee se varsin ihmeellisiä seikkailuja heti, kun rohkenee tutkimuksen avaraan maailmaan; ja metafysiillinen katsomustapa, niin laajoilla aloilla, aina esineen luonnon mukaan, kuin se onkin oikeutettu, jopa välttämätön, kohtaa aina ennemmin tai myöhemmin sen rajan, jonka takana siitä tulee yksipuolinen, rajotettu, abstraktinen, ja se eksyy ratkaisemattomiin ristiriitoihin, koska se unohtaa, että yksityisten esineiden takana on niiden yhteys, että niiden olemisen takana on niiden tuleminen ja häviäminen, niiden levon takana niiden liikunta, koska se ei näe pulta metsää. Jokapäiväisiä tapauksia varten tiedämme ja voimme varmasti sanoa esimerkiksi, onko joku eläin olemassa vai eikö; mutta tarkemmin tutkiessamme havaitsemme, että se on usein varsin kiperä juttu, kuten sangen hyvin tietävät juristit, jotka ovat turhaan vaivanneet päättään löytääkseen järkiperaisien rajan, josta alkaen sikiön kuolettaminen äidin kohdussa on murha; ja yhtä mahdoton on kuolinhetken määrääminen, sillä fysiologia todistaa, että kuolema ei ole kertakaikkinen, silmänräpäyksellinen tapahtuma, vaan sangen pitkäaikainen prosessi. Niinikään jokainen orgaaninen olio on jokaisena hetkenä sama eikä ole sama; joka silmänräpäys muokkaa se ulkoapäin ottamiaan aineksia ja erittää toisia, joka silmänräpäys sen ruumiin soluja kuolee ja uusia muodostuu; aina pitem-

män tai lyhyemmän ajan kuluttua on sen ruumiin aines täydellisesti uudistunut, tilalle tulleet uudet ainesatoomit, niin että jokainen orgaaninen olio alati on sama ja kuitenkin toinen. Lähemmin tarkastaessamme huomaamme myös, että vastakohtat molemmat poolit [navat], kuten positiivinen ja negatiivinen, ovat sekä toisistaan erottamattomat että vastakkaiset, ja että ne kaikista vastakkaisuudesta huolimatta tunkeutuvat kumpikin toisensa sisään; samoin ovat syy ja vaikutus kuvitelmia, joilla sellaisinaan on pätevyys vain yksityistapaukseen sovellettuina, mutta jotka heti, kun katselemme yksityistapausta yleisessä yhteydessään maailmankaikkeuden kanssa, lankeavat yhteen, ratkeavat universaalin vuorovaikutuksen käsitteeksi, jossa syyt ja vaikutukset alituiseen vaihtavat paikkaa, niin että se mikä tässä ja nyt on vaikutuksena, on tuolla ja sitten syynä, ja päinvastoin.

Kaikki nämä prosessit ja ajatusmetoodit eivät mahdu metafysiillisen ajattelun puitteisiin. Dialektiikalle sitä vastoin, joka käsittää esineet ja niiden käsitteelliset kuvat oleellisesti niiden yhteydessä, toisiinsa punoutuneina, niiden liikunnassa, syntymässä ja häviämässä, ovat prosessit, sellaisina kuin ylempänä on kuvattu, vain vahvistusta sen omille menettelytavoille. Luonto on dialektiikan koetin, ja meidän täytyy myöntää, että uusiaikainen luonnontiede on antanut tälle koettimelle sangen runsaan, joka päivä lisääntyvän ainehiston ja siten todistanut, että luonnossa käy kaikki viime kädessä dialektisesti, eikä metafysiillisesti, että luonto ei liiku alati jälleen toistuvan kiertokulun ikuisessa samanlaisuudessa, vaan käy todellisen historian lävitse. Tässä on mainittava ennen kaikkea Darwin, joka on antanut valtavimman kolauksen metafysiilliselle luonnonkäsitykselle todistamalla, että koko nykyinen orgaaninen luonto, kasvit ja eläimet ja näiden mukana myös ihminen ovat miljoonia vuosia jatkuneen kehitysprosessin tuote. Mutta kun tähän asti ovat olleet sormin laskettavissa ne luonnontutkijat, jotka ovat oppineet dialektisesti ajattelemaan, niin saa saavutettujen tuloksien ja perinnäisen ajattelutavan välisestä konfliktista selvityksensä se rajaton sekamelska, mikä nyt teoreettisessa luonnontieteessä vallitsee ja saattaa epätoivoon niin opettajat kuin oppilaat, niin kirjailijat kuin lukijat.

Täsmällinen esitys maailmankaikkeudesta, sen kehityk-

sestä ja ihmiskunnan kehityksestä, samoin kuin tämän kehityksen peilikuvasta ihmisten päässä voidaan siis saada aikaan vain dialektista tietä, alati huomioimalla syntymisen ja häviämisen, etenevien ja taantuvien muutoksien yleistä vuorovaikutusta. Ja tässä mielessä astuikin uudempi saksalainen filosofia heti esiin. Kant aloitti elämänuransa sillä, että ratkaisi Newtonin muuttumattoman aurinkosysteemin ja sen ikuisen jatkumisen — sen jälkeen, kun se oli saanut ensimmäisen kohtalokkaan sysäyksen — historialliseksi prosessiksi: auringon ja kaikkien planeettojen syntymiseksi pyörivästä sumumassasta. Tämän ohella veti hän jo sen johtopäätöksen, että tämän syntymisen mukana on samalla välttämättömästi annettu aurinkokunnan perikato tulevaisuudessa. Hänen käsityksensä perusteli Laplace puoli vuosisataa myöhemmin matemaattisesti, ja vielä puoli vuosisataa myöhemmin osoitti spektroskooppi, että avaruudessa todella on hehkuvia kaasumassoja erilaisilla tiivistymisasteilla.

Päätteensä sai tämä uudempi saksalainen filosofia Hegelin systeemissä, jossa ensi kerran — ja se on sen suuri ansio — esitetään koko luonto, historia ja henkinen maailma prosessiksi, s.o. alituisessa liikunnassa, muutoksessa, muovautumassa ja kehityksessä olevaksi, ja yritetään osoittaa sisäinen yhteys tässä liikunnassa ja kehityksessä. Tältä näkökannalta katsottuna ihmiskunnan historia ei enää näyttänyt mielettömien väkivaltatekojen hurjalta sekamelskalta, tekojen, jotka nyt, kypsyneen filosoofisen järjen tuomioistuimen edessä, ovat kaikki yhtä hyljättäviä ja jotka on paras mahdollisimman nopeasti unohtaa, vaan se näytti itse ihmiskunnan kehitysprosessilta, jonka vähitellen tapahtuneen kulun seuraaminen kaikkien harhapolkujen kautta ja sisäisen lainmukaisuuden osoittaminen kaikissa näennäisissä sattumissa tuli nyt ajattelun tehtäväksi.

Se että Hegelin systeemi ei ratkaissut itselleen asettamaansa tehtävää, se on tässä samantekevää. Hänen historiallinen ansionsa oli, että hän asetti tämän tehtävän. Se onkin tehtävä, jota kukaan yksilö ei koskaan kykene ratkaisemaan. Vaikka Hegel — Saint Simonin rinnalla — oli-kin aikansa universaalisin pää, oli hän kuitenkin rajotettu: ensiksikin hänen oma tietopiirinsä oli pakostakin rajotettu ja toiseksi hänen aikansa tiedot ja katsomukset olivat rajotetut sekä laajuuden että syvyyden puolesta. Lisäksi

vielä kolmas seikka. Hegel oli idealisti, s.o. hän katsoi, että hänen päänsä ajatukset eivät ole todellisten esineiden ja ilmiöiden enemmän tai vähemmän abstraktisia kuvia, vaan päinvastoin esineet ja niiden kehitys ovat vain jo ennen maailmaa jossain olleen "aatteen"¹ todellistuneita kuvia. Näin käännettiin kaikki ylösalaisin ja maailman-ilmiiöiden todellinen yhteys tuli aivan nurinkuriseksi. Niin oikein ja nerokkaasti kuin Hegel monet yksityisyhteydet käsittikin, niin edellä esitetyistä syistä täytyi sentään yksityiskohdissakin olla paljon paikkailtua, keinotekoista, rakenneltua, lyhyesti nurinkurista. Hegelin systeemi sellaisenaan oli suuri keskonen — mutta myöskin viimeinen lajiaan. Se nimittäin poti vielä erästä parantumatonta sisäistä ristiriitaa: toisaalta oli sillä oleellisenä edellytyksenään historiallinen katsomus, jonka mukaan ihmiskunnan historia on kehitysprosessi, joka luontonsa vuoksi ei voi saada intellektuaalista päätettään jonkun niinsanotun absoluuttisen totuuden keksimisen kautta; mutta toisaalta se väittää olevansa juuri tämän absoluuttisen totuuden sisältö. Kaikkikäsitävä, ainaiseksi täydellinen luonnon ja historiantiedon systeemi on ristiriidassa dialektisen ajattelun peruslakien kanssa; mikä ei suinkaan sulje pois, vaan päinvastoin sisältää sen, että systemaattinen tieto koko ulkoisesta maailmasta voi ottaa sukupolvesta sukupolveen jättiläisaskelia.

Tietoisuus siihenastisen saksalaisen idealismin nurinkuruudesta johti välttämättömästi materialismiin, mutta — se huomattakoon — ei 18. vuosisadan metafyyssilliseen, yksinomaan mekaaniseen materialismiin. Päinvastoin kuin naivin-kumouksellinen kaiken aikaisemman historian yksinkertainen hylkääminen, näkee uusaiikainen materialismi historiassa ihmiskunnan kehitysprosessin, jonka liikuntalakien löytäminen on materialismin tehtävä. Päinvastoin kuin sekä 18. vuosisadan ranskalaiset että vielä Hegel, joilla vallitsevana oli se käsitys, että luonto on ahtaissa kiertopiireissä liikkuva alati samanlaisena pysyvä kokonaisuus ikuisine taivaankappaleineen, niinkuin Newton oli opettanut, ja muuttumattomine orgaanisine eliölajeineen,

¹ "Aate", "absoluuttinen aate" — nämä käsitteet olivat Hegelin filosofiassa jumalan verhoina. Niiden taakse kätkeytyi "jäte uskosta luojaan". — Toim.

niinkuin Linné oli opettanut, kokoaa materialismi yhteen luonnontieteen uudemmat saavutukset, joiden mukaan luonnollakin on historiansa ajassa, taivaankappaleet ja niille suotuisissa oloissa asustavat organismien lajit syntyvät ja häviävät, ja kiertopiireillä, mikäli ne ylipäänsä jäävät hyväksyttäväksi, on äärettömän suuret mitat. Molemmissa tapauksissa on materialismi oleellisesti dialektista eikä enää tarvitse mitään muiden tieteiden yläpuolella olevaa filosofiaa. Niinpian kuin jokaiselle eri tieteelle astuu eteen vaatimus, että sen on oltava selvillä asemastaan olioiden ja niiden tuntemuksen kokonaisyhteydessä, käy erikoinen tiede kokonaisyhteydestä tarpeettomaksi. Mikä koko tähänastisesta filosofiasta sitten vielä jää itsenäisesti olemaan, on oppi ajattelusta ja sen laeista — muodollinen logiikka ja dialektiikka. Kaikki muu sisältyy myönteiseen luonnon- ja historiantieteeseen.

Kun mullistus luonnonkäsityksessä saattoi kuitenkin tapahtua vain sikäli kuin tutkimus tarjosi vastaavaa myönteistä tietoainehistoa, oli jo paljon aikaisemmin ilmennyt historiallisia tosiasioita, jotka toivat historiantähtäykseen ratkaisevan käänteän. 1831 Lyonissa ensimmäinen työväen kapina¹; 1838—1842 saavutti huippukohtansa ensimmäinen kansallinen työväenliike, karttaliike Englannissa². Luokkataistelu proletariaatin ja porvariston välillä astui Euro-

¹ Lyonin kankurien kapina v. 1831 Ranskassa oli vastaus työväen mielenosoituksen ampumiseen minimipalkan määräämisen puolesta käydyn lakon aikana. Kapinaan nousseet työläiset pysyttivät kaupungin kaikissa osissa barrikaadeja, pitivät kaupungin muutamia päiviä hallussaan, ja heidän vastustuksensa murrettiin vasta sitten kun Lyonin porvariston avuksi tulivat hallituksen säännölliset sotajoukot. — Toim.

² Karttaliike Englannissa viime vuosisadan 30- ja 40-luvuilla. Se veti mukaansa Englannin työväenluokan huomattavan enemmistön ja oli proletariaatin ensimmäinen itsenäinen poliittinen liike. Marx, Engels ja Lenin korostivat, että nimenomaan siinä olikin tuon liikkeen valtava historiallinen merkitys. Nimensä ("karttaliike") sai tämä liike siitä "kartasta" ("Charte", asiakirjasta), jonka työläiset v. 1839 esittivät parlamentille ja joka sisälsi seuraavat päävaatimukset: 1) yleinen äänioikeus jokaiselle täysi-ikäiselle miehelle. 2) joka vuosi uudelleen valittava parlamentti, 3) parlamentin jäsenille maksettava elantoraha, 4) salainen äänestys parlamenttivaikeissa, 5) yhtäläiset vaalipiirit, 6) parlamenttiedustajien omaisuusensuus poistettava. Englannin työväenluokka taisteli näiden vaatimusten puolesta useiden vuosien ajan. Taistelukeinoina olivat lakot, mielenosoitukset ja aseelliset nousut. — Toim.

pan edistyneimpien maiden historiassa etualalle samassa mitassa kuin niissä kehittyi toisaalta suurteollisuus, toisaalta porvariston vastikään valloittama poliittinen valta. Tosiasiat osoittivat yhä iskevämmin valheeksi porvarillisen taloustieteen opit pääoman ja työn etujen samaisuudesta, yleisestä sopusoinnusta ja yleisestä kansan hyvinvoinnista vapaan kilpailun tuloksena. Eivät olleet enää poistettavissa mitkään nämä tosiasiat, yhtä vähän kuin ranskalainen ja englantilainen sosialismikaan, joka oli niiden teoreettinen, vaikkakin hyvin epätäydellinen ilmaus. Mutta vanha idealistinen historiänkäsitys, jota ei vielä oltu tungettu pois, ei tuntenut mitään aineellisiin etuihin perustuvaa luokkataistelua, ei ylipäänsä mitään aineellisia etuja; tuotanto samoin kuin kaikki taloudelliset suhteet tulivat siinä esille noin vain ohimennen, "kulttuurihistorian" toisarvoisina aineksina.

Uudet tosiasiat pakottivat uudelleen tutkimaan koko aikaisemman historian, ja silloin nähtiin, että koko tähänastinen historia, poikkeuksena aivan alkuiset tilat, on ollut luokkataistelujen historiaa, että nämä keskenään taistelevat yhteiskunnan luokat ovat joka kerta olleet tuotanto- ja vaihtosuhteiden, sanalla sanoen aikakautensa taloudellisten suhteiden tuotteita; että siis kunkin-aikainen yhteiskunnan taloudellinen rakenne muodostaa sen realisen perustan, josta viime kädessä saa selityksensä kunkin historiallisen aikajakson oikeudellisten ja poliittisten laitoksien, samoin kuin uskonnollisten, filosoofisten ja muiden käsitystapojen koko päällysrakenne. Hegel oli vapauttanut historiänkäsityksen metafysiikasta, hän oli tehnyt sen dialektiseksi — mutta hänen historiänkäsityksensä oli oleellisesti idealistinen. Nyt oli idealismi karkoitettu viimeisestä pakopaikastaan, historiänkäsityksestä, annettu materialistinen historiänkäsitys ja löydetty tie ihmisen tietoisuuden selvittämiseksi hänen olemisestaan, eikä kuten siihen asti hänen olemisensa hänen tietoisuudestaan.

Tämän mukaan sosialismi ei nyt enää esiintynyt tuon tai tämän nerokkaan pään satunnaisena keksintönä, vaan kahden historiallisesti syntyneen luokan, proletariaatin ja porvariston, taistelun välttämättömänä tuloksena. Sosialismin tehtävänä ei enää ollut mahdollisimman täydellisen yhteiskuntajärjestelmän hahmotteleminen ajatuksissa, vaan sen historiallisen taloudellisen prosessin tutkiminen, jonka vält-

tämättömänä seurauksena nämä luokat ja niiden ristiriitaisuus olivat, ja selkkauksen ratkaisemiskeinojen löytäminen tuon prosessin luomasta taloudellisesta tilasta. Mutta yhtä vähän kuin ranskalaisen materialismin luonnonkäsitys sopi yhteen dialektiikan ja uudemman luonnontieteen kanssa, yhtä vähän sopi siihenastinen sosialismi yhteen tämän materialistisen katsomuksen kanssa. Siihenastinen sosialismi oli kyllä arvostellut olevaa kapitalistista tuotantotapaa ja sen seurauksia, mutta ei kyennyt sitä selvittämään, ei siis myöskään siitä suoriutumaan; saattoi vain kehnona sen hyljätä. Mitä kiivaammin se hyökkäsi kapitalistisesta tuotantotavasta eroittamatonta työväenluokan riistämistä vastaan, sitä vähemmän kykeni se selvästi osoittamaan, mitä tuo riistäminen on ja kuinka se syntyy. Mutta tehtävänä oli toisaalta antaa selvitys kapitalistisesta tuotantotavasta historiallisessa yhteydessään ja sen välttämättömyydestä määrätylle historialliselle aikajaksolle, siis myös sen häviämisen välttämättömyydestä, ja toisaalta paljastaa sen yhä vielä salattuna pysynyt sisäinen luonne. Tämä tapahtui sen kautta, että löydettiin lisää arvo. Todistettiin, että maksamatta jäävän työn omaksuminen on kapitalistisen tuotantotavan ja sen suorittaman työläisten riistämisen perusmuoto; että kapitalisti, vaikkapa hän maksaa työläisensä työvoimasta sen täyden arvon, mikä sillä tavarana tavaramarkkinoilla on, kuitenkin kiskoo siitä enemmän arvoa kuin itse on siitä maksanut; ja että tämä lisäarvo viime kädessä muodostaa arvosumman, josta omistavien luokkien käsiin kertyy alati kasvava pääomamäärä. Niin kapitalistisen tuotannon kuin pääomankin tuotannon alkuperä oli näin selvitetty.

Näistä molemmista suurista keksinnöistä: materialistisesta historiankäsityksestä ja kapitalistisen tuotannon salaisuuden paljastamisesta lisäarvon avulla saamme kiittää Marxia. Näiden kautta tuli sosialismista tiede, ja nyt on lähinnä kysymys sen edelleen muokkaamisesta kaikissa yksityiskohdissaan ja yhteyksissään.

III.

Materialistinen historiankäsitelmä lähtee siitä väitteestä, että tuotanto ja lähinnä tuotantoa sen tuotteiden vaihto on jokaisen yhteiskuntajärjestyksen perusta; että jokaisessa historiallisesti esiintyneessä yhteiskunnassa tuotteiden jakautuminen ja sen mukana yhteiskunnallinen luokkiin tai säätyihin jakautuminen käy sen mukaan, mitä ja kuinka tuotetaan ja kuinka tuotetut tuotteet vaihdetaan. Tämän mukaan on kaikkien yhteiskunnallisten muutosten ja poliittisten mullistusten lopulliset syyt etsittävä ei ihmisten päistä, ei heidän lisääntyvästä ikuisen totuuden ja oikeuden mukaisuuden tuntemuksestaan, vaan tuotanto- ja vaihtotapojen muutoksista; niitä ei ole etsittävä kysymyksessä olevan ajan filosofiasta, vaan sen taloudesta. Heräävä tietoisuus siitä, että olevat yhteiskunnalliset laitokset ovat järjestömiä ja epäoikeutettuja, että "Vernunft — Unsinn, Wohltat — Plage geworden" [järki on tullut järjestömyydeksi, hyvänteko piinaksi], on vain merkki siitä, että tuotantomenetelmissä ja vaihtomuodoissa on kaikessa hiljaisuudessa tapahtunut muutoksia, joiden kanssa aikaisemmille talousoloille rakentunut yhteiskuntajärjestys ei enää sovi yhteen. Tällä on samalla sanottu, että keinojen, paljastettujen epäkohtien poistamiseksi, täytyy myöskin — enemmän tai vähemmän kehittyneinä — olla olemassa itse muuttuneissa tuotantosuhteissa. Nuo keinot eivät ole mitään päässä keksittäviä, vaan ovat ne pään avulla olevista tuotannon aineellisista tosiasioista löydettävissä.

Miten on nyt tämän mukaan nykyaikaisen sosialismin laita?

Olevan yhteiskuntajärjestyksen on luonut nyt hallitseva luokka, porvaristo, — se on nyt verrattain yleisesti myönnetty. Porvaristolle ominainen tuotantotapa, jota Marxin

ajoista on kutsuttu nimellä kapitalistinen tuotantotapa, ei sietänyt paikallisia eikä säätyetuoikeuksia enempää kuin feodaalisen järjestyksen persoonain välisiä siteitäkään; porvaristo murskasi feodaalisen järjestyksen ja pystytti sen raunioille porvarillisen yhteiskuntalaitoksen, vapaan kilpailun, vapaan siirtymisen, tavaranomistajien tasaoikeudellisuuden — ja kuinka niitä kaikkia porvarillisia ihanoituksia nimitetäänkään — valtakunnan. Kapitalistinen tuotantotapa saattoi nyt vapaasti laajentua. Sen jälkeen kun höyry ja uusi koneisto oli muuttanut vanhan manufaktuurin suurteollisuudeksi, kehittyivät porvariston johdolla muokatuksi tuotantovoimat siihen saakka tuntemattoman nopeasti ja siihen saakka tuntemattomassa mitassa. Mutta niinkuin aikoinaan manufaktuuri ja sen vaikutuksen alla edelleen kehitynyt käsityö joutui selkkaukseen ammattikuntien feodaalisten kahleiden kanssa, niin on suurteollisuus täydellisemmäksi kehittyttyään joutuva selkkaukseen niiden puitteiden kanssa, joiden sisälle ahdettuina kapitalistinen tuotantotapa niitä pitää. Uudet tuotantovoimat ovat jo kasvaneet porvarillisen käyttömuotonsa yli; eikä tuo selkkaus tuotantovoimien ja tuotantotavan välillä ole mikään ihmisten päissä syntynyt selkkaus, niinkuin oli ihmisen perisynti jumalallista oikeutta vastaan, vaan on se tosiasioissa, objektiivisena, meidän ulkopuolellamme, riippumatta niidenkin ihmisten tahdosta ja menettelystä, jotka sen ovat aiheuttaneet. Nykyajan sosialismi ei ole mitään muuta kuin tämän tosiasiallisen selkkauksen ajatusrefleksi, sen aatteellinen heijastus lähinnä sen luokan päissä, joka sen alaisena välittömästi kärsii — työväenluokan päissä.

Mikä tuo selkkaus sitten on?

Ennen kapitalistista tuotantoa, siis keskiajalla, oli yleisenä pikkuyritys, joka perustui työntekijäin tuotantovälineidensä yksityisomistukseen: vapaiden tai kiinnitettyjen pientalonpoikain maanviljelys, kaupunkien käsityö. Työvälineet — maa, maatyökalut, verstaas, käsityökalut — olivat yksityisen työvälineitä, tarkoitettuja vain yksityiseen käyttöön, siis pakostakin vähäisiä, kääpiömäisiä, rajoitettuja. Mutta juuri sen vuoksi ne myös säännöllisesti kuuluivat tuottajalle itselleen. Näiden hajallaan olevien, ahtaisten tuotantovälineiden keskittäminen, laajentaminen, niiden muuttaminen nykyajan mahtavasti vaikuttaviksi tuotannon vivuiksi oli juuri kapitalistisen tuotantotavan ja

sen kannattajan, porvariston, historiallinen tehtävä. Kuinka porvaristo 15. vuosisadan jälkeen on tämän historiallisesti suorittanut kolmen asteen — yksinkertaisen yhteistyön, manufaktuurin ja suurteollisuuden kautta, sen on Marx seikkaperäisesti kuvannut "Pääoman" neljännessä osastossa¹. Mutta porvaristo, kuten siellä niinkään on osoitettu, ei voinut muuttaa noita rajoitettuja tuotantovälineitä valtaviksi tuotantovoimiksi muuttamatta niitä yksityisen tuotantovälineistä yhteiskunnallisiksi, vain jonkun ihmiskollektiivin käytettävissä oleviksi tuotantovälineiksi. Värttinän, käsikangastuolin ja sepän vasaran tilalle tuli kehruukone, kutomokone ja höyryvasara; yksityisen pikkuverstaan tilalle satojen ja tuhansien yhteistyötä vaativa tehdas. Ja samoin kuin tuotantovälineet, samoin itse tuotanto muuttui yksityiskäsittelyjen sarjasta yhteiskunnallisten toimintojen sarjaksi, ja tuotteet muuttuivat yksityistuotteista yhteiskunnallisiksi tuotteiksi. Lanka, kangas ja metallitavarat, jotka nyt tulivat ulos tehtaasta, olivat niiden monien työläisten yhteisiä tuotteita, joiden käsin kautta niiden vuoronperään täytyi kulkea ennenkuin tulivat valmiiksi. Kukaan yksityinen ei niistä voinut sanoa: tuon olen minä tehnyt, tuo on minun tuotteeni.

Mutta missä tuotannon perusmuotona on luontoperäinen, ilman suunnitelmaa vähitellen syntynyt työnjako yhteiskunnan sisällä, siellä painaa se tuotteisiin tavara-in muodon, joiden keskinäinen vaihto, osto ja myynti tekee yksityiset tuottajat kykeneviksi tyydyttämään moninaiset tarpeensa. Näin oli keskiajalla. Esimerkiksi talonpoika möi maantuotteitaan käsityöläiselle ja osti häneltä niillä käsityön tuotteita. Tähän yksityistuottajien, tavarantuottajien yhteiskuntaan tunkeutui nyt uusi tuotantotapa. Luontoperäisen, suunnitelmattoman työnjaon keskelle, sellaisena kuin se vallitsi koko yhteiskunnassa, asetti se suunnitelmallisen työnjaon sellaisena kuin tämä oli yksityisessä tehtaassa järjestettynä; yksityistuotannon ohelle astui yhteiskunnallinen tuotanto. Kumpaisenkin tuotteet myytiin samoilla markkinoilla, siis

¹ Engels viittaa tässä "Pääoman" I osaan, jonka IV osastossa (lukuissa 11, 12 ja 13) on esitetty tuotannon kehityshistoria pikku käsityöstä suurteollisuudeksi. Tähän kehityskulkuun viittaa Marx myös lyhyesti luvussa 24. — Toim.

ainakin likipitään samoihin hintoihin. Mutta suunnitelmallinen organisatio oli voimakkaampi kuin luontoperäinen työnjako; yhteiskunnallisesti työskentelevät tehtaasivat tarjosivat tuotteitaan halvemmalla kuin erilliset pikkutuottajat. Yksityistuotanto lamaantui alalla toisensa jälkeen, yhteiskunnallinen tuotanto kumouksellistutti koko vanhan tuotantotavan. Mutta tämä sen vallankumouksellinen luonne tuli niin vähän huomatuksi, että se otettiin käytäntöön nimenomaan tavaratuotannon kohottamis- ja edistämiskeinona. Se syntyi välittömästi ymppäytyen määrättyihin jo ennen olemassa olleisiin tavaratuotannon ja tavaravaihdon vipuihin: kauppiaan pääoma, käsityö ja palkkatyö. Kun se itse esiintyi tavaratuotannon uutena muotona säilyttivät tavaratuotannon omistamismuodot sillekin täyden voimansa.

Tavaratuotannossa sellaisena kuin se keskiajalla oli kehittynyt ei voinut lainkaan nousta kysymys, kenelle työn tuote on kuuluva. Yksityinen tuottaja oli sen yleensä valmistanut hänelle itselleen kuuluvista, usein itse tuottamistaan raaka-aineista omilla työvälineillään ja omalla taikalla perheensä käsityöllä. Hänen ei tarvinnut sitä lainkaan ottaa omakseen, se kuului hänelle aivan itsestään. Omistusoikeus tuotteeseen perustui siis omaan työhön. Missä vierasta työtä apuna käytettiin, jäi se yleensä sivuasiaksi ja usein palkittiin työpalkan lisäksi vielä muilla eduilla: ammattikunnan oppilas ja kisällä tekivät työtä vähemmän maksun ja palkan vuoksi kuin itse valmentuakseen mestarin arvoon. Sitten tuli tuotantovälineiden keskittäminen suuriin verstaasiin ja manufaktuureihin, niiden muuttaminen tosiasiallisesti yhteiskunnallisiksi tuotantovälineiksi. Mutta yhteiskunnallisia tuotantovälineitä ja tuotteita käsiteltiin kuin olisivat ne yhä kuten ennenkin yksityisten tuotantovälineitä ja tuotteita. Kun työvälineiden omistaja oli siihen saakka ottanut omakseen tuotteen, koska se yleensä oli hänen oma tuotteensa ja vieras aputyö oli ollut vain poikkeus, niin työvälineiden omistaja otti nyt edelleen tuotteen omakseen, vaikka se ei enää ollut hänen tuotteensa, vaan poikkeuksesta vieraan työn tuote. Niin eivät siis siitä alkaen yhteiskunnallisesti tuotettuja tuotteita ottaneet omikseen ne, jotka olivat todella panneet tuotantovälineet liikkumaan ja todella valmistaneet tuotteita, vaan tuotteet otti omakseen kapitalisti. Tuotantovälineet ja tuotteet

ovat tulleet olennaisesti yhteiskunnallisiksi. Mutta ne alistetaan sen omistamismuodon alaisiksi, jonka edellytyksenä on yksityisten yksityinen tuotanto, jonka aikana siis kukin hallitsee omaa tuotettaan ja vie sen markkinoille. Tuotantotapa tulee tämän omistamismuodon alaiseksi, vaikka poistaa sen edellytyksen¹. Tässä ristiriidassa, joka antaa uudelle tuotantotavalle sen kapitalistisen luonteen, on jo idussaan nykyajan koko kollisio (yhteen-törmäys). Ja mitä enemmän uusi tuotantotapa tuli vallitsevaksi kaikilla ratkaisevilla tuotantoaloilla ja kaikissa taloudellisesti ratkaisevissa maissa ja samalla tunki syrjään ja hävitti yksityistuotannon mitättömiksi jätteiksi, sitä räikeämpänä täytyi myöskin ilmetä yhteiskunnallisen tuotannon ja kapitalistisen omistuksen yhteensopimattomuuden.

Kuten sanottu, ensimmäiset kapitalistit tapasivat palkkatyön muodon jo valmiina. Mutta palkkatyön poikkeuksena, sivuhommana, apukeinona, ylimenokohtana. Maatyöläisellä, joka aika ajoin meni päiväläiseksi, oli joku "morgen"² omaa maataan, josta hän hädän tullen saattoi elää. Ammattikunta-järjestys piti huolta siitä, että tämän päivän kisällä siirtyi huomenna mestariksi. Mutta tämä muuttui, kun tuotantovälineet olivat muuttuneet yhteiskunnallisiksi ja keskittyneet kapitalistien käsiin. Pienen yksityistuottajan tuotantoväline samoin kuin tuotekin tuli yhä arvottomammaksi; hänelle ei jäänyt mitään muuta keinoa kuin mennä kapitalistin palkkalaiseksi. Palkkatyö, joka aikaisemmin oli ollut poikkeus ja apukeino, tuli säännöksi ja koko tuotannon perusmuodoksi; kun se aikaisemmin oli ollut sivuhomma, tuli se nyt työläisen yksinomaiseksi toiminnaksi. Tilapäinen palkkatyöläinen muuttui elinkauti-

¹ Tässä ei kaipaa selvitystä se, että vaikka omaksi ottamisen muoto jää samaksi, niin omaksi ottamisen luonne tulee yllä kuvattun prosessin kautta yhtä lailla kumouksellistetuksi kuin tuotantokin. On tietysti kaksi aivan erilaista omaksi ottamistapaa, jos otan omakseni oman tuotteeni taikka toisen tuotteen. Ohimennen: palkkatyö, johon jo idussaan kätkeytyy koko kapitalistinen tuotantotapa, on hyvin vanha; yksityisenä hajanaisilmiönä tapaamme sen vuosisatojen ajan orjuuden yhteydessä. Mutta tämä itu saattoi kehittyä kapitalistiseksi tuotantotavaksi vasta sitten, kun historialliset edellytykset olivat kypsyneet. — Engelsin huom.

² Morgen — pinta-alamitta, suuruudeltaan vaihteleva, vähäpätöinen maa-ala. — Toim.

seksi palkkatyöläiseksi. Elinkautisten palkkatyöläisten määrää lisäsi vielä tavattomasti samanaikainen feodaalisen järjestelmän romahdus, feodaaliherrojen seurueiden hajottaminen, talonpoikain karkoittaminen konnuiltaan jne. Oli vedetty erottava raja täällä kapitalistien käsiin keskitettyjen tuotantovälineiden ja tuolla kaiken paitsi työvoimansa omistuksen menettäneiden tuottajien välille. Ristiriitaa yhteiskunnallisen tuotannon ja kapitalistisen omistuksen välillä ilmenee proletariaatin ja porvariston vastakohtana.

Olemme nähneet, että kapitalistinen tuotantotapa tunkeutui tavarantuottajien, yksityistuottajien yhteiskuntaan, joiden yhteiskunnallisen yhteyden välitti heidän tuotteidensa vaihto. Mutta jokaisella tavaratuotantoon perustuvalla yhteiskunnalla on se erikoisuus, että siinä tuottajat ovat kadottaneet vallan omien yhteiskunnallisten suhteidensa yli. Jokainen tuottaa itseänsä varten tilapäisillä tuotantovälineillään ja erikoista vaihtotarvettansa varten. Kukaan ei tiedä, kuinka paljon hänen valmistamaansa artikkelia markkinoille tulee, kuinka paljon sitä ylipäänsä tarvitaan, kukaan ei tiedä, onko hänen yksityistuotteensa todellista tarvetta, saako hän siitä takaisin kustannuksensa, vai saako hän sitä lainkaan myydyksi. Vallitsee yhteiskunnallisen tuotannon anarkia. Mutta tavaratuotannolla, samoin kuin jokaisella muulla tuotantomuodolla, on omat ominaiset sisäiset, siitä erottamattomat lakinsa; ja nämä lait raivaavat tiensä anarkiasta huolimatta, anarkiassa, anarkian kautta. Ne tulevat ilmi yhteiskunnallisen yhteyden ainoassa säilyneessä muodossa, vaihdossa, ja pätevät yksityisten tuottajien suhteen kilpailun pakkolakeina. Ne ovat siis näille tuottajille itselleen aluksi tuntemattomat, ja heidän täytyy vasta pitkän kokemuksen kautta vähitellen löytää ne. Ne murtavat siis itselleen tien tuottajien ohitse ja vastoin tuottajia, heidän tuotantomuotonsa sokeasti vaikuttavina luonnonlakeina. Tuote hallitsee tuottajia.

Keskiajan yhteiskunnassa, varsinkin ensimmäisinä vuosisatoina, oli tuotanto oleellisesti tarkotettu omaa käyttöä varten. Se tyydytti pääasiassa vain tuottajan ja hänen perheensä tarpeet. Siellä, missä vallitsi persoonallinen riippuvaisuussuhde, kuten maaseudulla, otti se myös osaa feodaaliherran tarpeiden tyydyttämiseen. Tällöin ei siis ollut mitään

vaihtoa, eivätkä tuotteet sen vuoksi ottaneetkaan tavarannuonnetta. Talonpojan perhe tuotti miltei kaiken mitä tarvitsi, kotikalustonsa ja vaatteensa sekä elintarpeensa. Vasta sitten, kun se alkoi tuottaa ylijäämää yli oman tarpeensa ja yli feodaaliherralle luovutettavien luontaisuuorittusten, vasta sitten tuotti se myös tavaraa; tämä yhteiskunnalliseen vaihtoon heitetty, myytäväksi tarjottu ylijäämä tuli tavaraksi. Kaupunkien käsityöläisten täytyi tosin jo alunperin tuottaa vaihtoa varten. Mutta hekin tyydyttivät suurimman osan omista tarpeistaan itse; heillä oli puutarhansa ja peltotilkkunsa; he laiduntivat karjaansa yhteismetsässä, josta saivat tarve- ja polttopuunsa; naiset kehäsivät pellavan, villan jne. Tuotanto vaihtotarkoituksessa, tavaratuotanto, oli vasta syntymässä. Siitä rajotettu vaihto, rajotetut markkinat, stabiili [muuttumaton] tuotantotapa, paikallinen sulkeutuneisuus ulospäin, paikallinen yhdyntä sisäänpäin; markki¹ maaseudulla, ammattikunta kaupungissa.

Mutta tavaratuotannon laajentuessa, eritoten kapitalistisen tuotantotavan mukana, alkoivat myös siihen asti uinuneet tavaratuotannon lait selvemmin ja voimakkaammin vaikuttaa. Vanhat liitot höltyivät, vanhat raja-aidat murrettiin, tuottajat muuttuivat yhä enemmän ja enemmän riippumattomiksi, yksityisiksi tavarantuottajiksi. Yhteiskunnallisen tuotannon anarkia astui päivänvaloon ja yhä enemmän ja enemmän kärjistyi. Mutta pääsee, jolla kapitalistinen tuotantotapa tätä anarkiaa yhteiskunnallisessa tuotannossa kartutti, oli anarkian suoranainen vastakohta: yhteiskunnallisena suoritettun tuotannon ko-
hoava järjestys jokaisessa yksityisessä tuotantolaitoksessa. Tällä vivulla teki se lopun vanhasta rauhallisesta liikkumattomuuden tilasta. Missä se (kapitalistinen tuotantotapa. Suom.) kerran oli tuotu jollekin teollisuus-
alalle, ei se sietänyt mitään vanhempia liikemenetelmiä rinnallaan. Missä se valtasi käsityön, siellä tuhosi se vanhan käsityön. Työkentästä tuli taistelukenttä. Suuret maantieteelliset löydöt² ja niitä seurannut siirtolaisuus monin-

¹ Markki — s.o. markkiyhteisö. — Toim.

² Suuret maantieteelliset löydöt tehtiin 15. vuosisadan toisella ja 16. vuosisadan ensimmäisellä puoliskolla. Tärkeimmät niistä olivat Amerikan löytö (sen löysi Kristoffer Columbus v. 1492) ja meritien löytäminen Intiaan (sen löysi Vasco da Gama v. 1498). — Toim.

kertaistuttivat menekkialueen ja jouduttivat käsityön muuttamista manufaktuuriksi. Eikä taistelu puhjennut ainoastaan paikallisten yksityisten tuottajain kesken; paikalliset taistelut kasvoivat kansallisiksi, 17. ja 18. vuosisatain kauppasodiksi¹. Lopuksi suurteollisuus ja maailmanmarkkinat ovat tehneet taistelun yleismaailmalliseksi ja samalla antaneet sille tavattoman kiihkeyden. Luontoperäisten taikka hankittujen tuotantoehtojen suotuisuus ratkaisee olemassaolon yksityisten kapitalistien välillä samoin kuin kokonaisten teollisuuksien ja kokonaisten maiden välillä. Alakynteen jäänyt syrjäytetään siekailematta. Se on darvinilaista yksilöiden taistelua olemassaolon puolesta² lisääntyneellä raivolla luonnosta yhteiskuntaan siirrettynä. Eläimen luonnontila esiintyy inhimillisen kehityksen huippukohtana. Ristiriita yhteiskunnallisen tuotannon ja kapitalistisen omistuksen välillä esiintyy nyt yksityisessä tehtaassa tuotannon järjestyksen ja koko yhteiskunnassa tuotannon anarkian vastakohtana.

Näissä molemmissa alkuperänsä vuoksi immanentin ristiriitansa ilmenemismuodoissa liikkuu kapitalistinen tuotantotapa, ulospäsemättömästi piirtää tuollaista "noiduttua kehää", jonka siinä jo Fourier keksi. Mitä Fourier ei vielä elinaikanaan kuitenkaan voinut nähdä, on se, että tämä kehäkierto verkalleen käy ahtaammaksi, että liikunta muistuttaa spiraalia, ja että sen täytyy saavuttaa loppunsa,

¹ 17:nnen ja 18:nnen vuosisatojen kauppasodat käytiin Portugalin, Espanjan, Hollannin, Ranskan ja Englannin välillä kaupan hallitsemisesta Intian ja Amerikan kanssa ja näiden maiden riistämisestä siirtomaina. Englanti suoriutui näistä sodista voittajana: 18:nnen vuosisadan lopulla hallitsee se koko maailmankauppaa. — Toim.

² Darwinin opin mukaan käy kaikkien eläinlajien kehitys seurauksena 1) niiden kyvystä hankkia uusia ominaisuuksia mukautumalla olemassaolon taistelun ehtoihin, 2) perinnöllisyydestä, s.o. hankittujen uusien ominaisuuksien siirtymisestä seuraaville sukupolville, ja 3) parhaiten mukautuneiden yksilöiden voitosta olemassaolon taistelussa, s.o. luonnollisesta valinnasta tässä olemassaolon taistelussa. Engels sanoo: "Darwin ei tiennyt, kuinka kirpeitä satiireja hän kirjoitti ihmisistä ja eritoten maanmiehistään, kun hän todisti, että vapaa kilpailu, olemassaolon taistelu, jota talousoppiineet ylistelivät korkeimpana historiallisena saavutuksena, on eläinkunnan normaalitila" (Fr. Engels: "Dialektiikka ja luonto". "Vanha johdanto luonnondialektiikkaan". Marx-Engels Archiv, Band II, S. 252). — Toim.

niinkuin planeetat törmätessään keskukseen. Tuotannon yhteiskunnallisen anarkian pakottava voima muuttaa suuren enemmistön ihmisistä yhä enemmän ja enemmän proletaareiksi, ja juuri proletaarijoukot ne viimein tekevät lopun tuotannon anarkiasta. Juuri tuo tuotannon yhteiskunnallisen anarkian pakottava voima muuttaa suurteollisuuden koneiston loputtoman täydellistymiskyvyn pakko-käskyksi, joka tuhoutumisen uhalla panee jokaisen yksityisen teollisuuskapitalistin yhä ja yhä enemmän täydellistämään koneistoaan. Mutta koneiston täydellistäminen on ihmistyön tarpeettomaksi tekemistä. Kun koneiden käytäntöön ottaminen ja niiden määrän lisääminen merkitsee sitä, että muutamat konetyöläiset syrjäyttävät miljoonia käsityöläisiä, niin koneiston parantaminen merkitsee sitä, että yhä ja yhä syrjäytetään itse konetyöläisiä, ja viime kädessä sitä, että syntyy pääoman keskimääräisen käyttötarpeen ylittävä luku käytettävissä olevia palkkatyöläisiä, kokonainen teollinen vara-armeija, niinkuin minä sitä nimitin jo v. 1845¹, vara-armeija, joka on käytettävissä silloin, kun teollisuus työskentelee korkealla paineella, mutta jonka heittää kadulle sitä välttämättömästi seuraava romahdus, armeija, joka kaikkina aikoina on lyijypainona työväenluokan jaloissa sen taistellessa olemassaolonsa puolesta pääomaa vastaan, regulaattorina, jolla pidetään työpalkka kapitalistisen tarpeen mukaisella alhaisella tasolla. Näin käy niin, että koneistosta, käyttäaksemme Marxin sanoja, tulee pääoman voimakkain sotaväline työväenluokkaa vastaan, että työväline jatkuvasti riistää elintarpeet työläisen kädestä, että työläisen oma tuote muuttuu työläisen orjuuttamisen välineeksi. Näin käy niin, että työvälineiden taloudellistuminen tulee alunalkaen samalla työvoiman siekailemattomaksi haaskaukseksi ja työtoiminnan normaalien edellytysten raateluksi; että koneisto, valtavin väline työajan lyhentämiseksi, kääntyykin pettämättömäksi välineeksi, jolla työläisen ja hänen perheensä koko elinikä muutetaan pääoman lisäämistä varten käytettävissä olevaksi työajaksi; näin käy niin, että toisten ylenmääräisestä työnteosta tulee edellytys toisten työttömyydelle ja että suurteollisuus, joka kautta koko maapallon jahtaa

¹ Kirjassa "Die Lage der arbeitenden Klasse in England". — Toim.

uusia kuluttajia, rajoittaa kotimaassaan suurten joukkojen kulutuksen nälkäminimiin ja siten kaivaa kotimaiset markkinat altaan. "Se laki, joka alati pitää suhteellisen liiväestön eli teollisen vara-armeijan tasapainossa pääoman kasautumisen laajuuden ja voiman kanssa, kahlehtii työläisen pääoman lujemmin kuin Hefaistoksen kiilat kahlehtivat Prometheuksen kallioon¹. Se edellyttää pääoman kasautumista vastaavaa kurjuuden kasautumista. Rikkauksen kasautuminen toiseen kahtioon (napaan) on siis samalla kurjuuden, työrasituksen, orjuuden, tietämättömyyden, raaistumisen ja siveellisen alentumisen kasautumista päinvastaiseen kahtioon, s.o. sen luokan puolelle, joka tuottaa oman tuotteen sa pääomana." ("Pääoma", I, s. 539.) Muunlaisen tuotteiden jaon odottaminen kapitalistiselta tuotantotalvalta olisi samaa kuin vaatimus, että patterin elektroodit², kun ne ovat yhteydessä patterin kanssa, eivät saisi jakaa vettä, eivät saisi kehittää + poolista happea ja — poolista vetyä.

Olemme nähneet, kuinka uusiaikaisen koneiston mitä korkeimpaan määrään noussut parantumiskyky on, tuotannon yhteiskunnallisen anarkian kautta, muuttunut yksityisille teollisuuskapitalisteille pakkolaiksi, joka pakottaa heidät alati parantamaan koneistoaan, alati lisäämään sen tuotantovoimaa. Samanlaiseksi pakkolaiksi muuttuu heihin nähden pelkkä tosiasiallinen tuotantopiirinsä laajentamisen mahdollisuus. Suurteollisuuden valtava laajentumisvoima, johon verraten kaasujen laajentumiskyky on vain lasten leikkiä, astuu nyt eteemme kaikkea vastusta uhmaavana laadullisen ja määrällisen laajentumisen tarpeena. Tuon vastuksen muodostaa kulutus, menekki, markkinat suurteollisuuden tuotteille. Mutta markkinain niin eksten-siivistä kuin intensiivistä laajenemiskykyä hallitsevat lähinä tyyten toiset, paljon lievemmin vaikuttavat lait. Markkinain laajeneminen ei voi käydä yhtäriinnan tuotannon laajenemisen kanssa. Törmäys käy väistämättömäksi, ja koska se ei voi tuottaa mitään ratkaisua niin

¹ Prometheus oli muinaiskreikkalaisen tarun sankari, joka ihmisiä varten varasti tulen taivaasta. Tämän tarun mukaan kahlitsi suuttuneiden jumalien käskystä tulen jumala Hefaistos hänet kallioon. — Toim.

² Elektroodeiksi nimitetään sähköpatterin virranjohtajien kärkiä. — Toim.

kauan kuin se ei räjäytä rikki koko kapitalistista tuotantotapaa, niin se muodostuu periodiseksi, aika-ajoin uusiutuvaksi. Kapitalistinen tuotanto luo uuden "noidutun kehän".

Todellakin alkaen v. 1825, jolloin ensimmäinen pula puhkesi, suistuu teollinen ja kaupallinen maailma, kaikkien sivistyskansojen ja niiden enemmän tai vähemmän barbaaristen lisäkkeiden tuotanto ja vaihto likipitain kerran kymmenessä vuodessa pois raiteiltaan. Kauppa tyrehtyy, markkinat ovat täpötäydet, massamäärin tuotteita menekiä vailla, käteinen raha katoaa näkyvistä, luotto häviää, tehtaot seisovat, työtätekevilta joukoilta puuttuu elintarpeita, koska he ovat tuottaneet elintarpeita liian paljon, vararikko seuraa vararikkoa, pakkomyynti pakkomyyntiä. Vuosikausia jatkuu lamatila, tuotantovoimia samoin kuin tuotteitakin haaskataan ja hävitetään suurin määrin, kunnes kertyneet tavaramassat enemmän taikka vähemmän arvostaan menetettyään saadaan kaupaksi, kunnes tuotanto ja vaihto vähitellen jälleen pääsevät käyntiin. Vähitellen vauhti kiihtyy, pääsee raviin, teollinen ravi yltyy laukaksi, ja tämä taas yltyy hillittömäksi teolliseksi, kaupalliseksi, luotto- ja keinotteluestejuoksuksi päättyäkseen niskat taivuttamalla hypyllä jälleen romahduksen hautaan. Ja näin aina uudelleen. V:sta 1825 olemme tämän jo kokonaista viisi kertaa kokeneet, ja tällä hetkellä (1877) koemme kuudetta kertaa. Ja näiden pulien luonne on niin räikeästi hahmottunut, että Fourier osui niihin kaikkiin nähden oikeaan nimittäessään ensimmäistä pulaa yltäkylläisyyden pulaksi, *crise pléthorique*.

Pulissa saa ristiriita yhteiskunnallisen tuotannon ja kapitalistisen omistuksen välillä väkivaltaisen purkauksen. Tavarankierto hetkellisesti lakkaa; kiertokulun välineestä, rahasta, tulee kiertokulun este; kaikki tavaratuotannon ja tavarankiertokulun lait kääntyvät ylösalaisin. Taloudellinen yhteentörmäys on saavuttanut huippupisteensä: tuotantotapa kapinoi vaihtotapaa vastaan.

Tosiasian, että tuotannon yhteiskunnallinen organisaatio tehtaan sisällä on kehittynyt pisteeseen, jossa se ei enää sovi yhteen sen rinnalla ja yläpuolella olevan anarkian kanssa koko yhteiskunnan tuotannossa, tämän tosiasian tekee kapitalisteille itselleen kourautuntuvaksi pääoman väkivaltaisen keskittyminen, konsentroituminen, mikä pulien aikana tapahtuu useiden suurten ja sitäkin useampien

pikkukapitalistien sortumisen kautta. Kapitalistisen tuotantotavan koko mekanismi lakkaa toimimasta sen itsensä luomien tuotantovoimien paineen alla. Se ei voi enää muuttaa kaikkea tuota tuotantovälineiden määrää pääomaksi; tuotantovälineet makaavat käyttämättöminä, ja juuri sentähden täytyy teollisen vara-armeijankin olla toimeettomana. Tuotantovälineitä, elintarpeita, käytettävissä olevia työläisiä — tuotannon ja yleisen rikkauten kaikkia aineksia on yllin kyllin. Mutta "yltäkylläisyydestä tulee hädän ja puutteen lähde" (Fourier), koska juuri se estää tuotantovälineet ja elämänvälineet muuttumasta pääomaksi. Sillä kapitalistisessa yhteiskunnassa eivät tuotantovälineet voi astua toimintaan, elleivät ne ensin muutu pääomaksi, inhimillisen työvoiman riistämistävälineiksi. Välttämätön tuotantovälineiden ja elämänvälineiden pääomaomaisuus on aivan kuin aaveena niiden ja työläisten välillä. Se yksin estää tuotannon esineellisten ja persoonallisten vipujen yhtymisen; se yksin kieltää tuotantovälineet toimimasta, työläiset tekemästä työtä ja elämästä. Toisaalta siis on kapitalistinen tuotantotapa pakotettu myöntämään kykenemättömyytensä edelleen hallitsemaan näitä tuotantovoimia. Toisaalta nämä tuotantovoimat itse yhä lisääntyvällä voimalla vaativat ristiriidan poistamista, vapautumistaan pääomaomaisuudestansa, tosiasiallisesti tunnustamaan, että ne ovat luonteeltaan yhteiskunnallisia tuotantovoimia.

Tämä valtavasti kasvavien tuotantovoimien vastapaine pääomaomaisuuttaan vastaan, tämä niiden yhteiskunnallisen luonteen tunnustamisen lisääntyvä pakko se panee kapitalistiluokan itsensäkin yhä ja yhä enemmän, mikäli se pääomasuhteen sisällä yleensä on mahdollista, käsittelemään niitä yhteiskunnallisina tuotantovoimina. Niin teollisen korkeapaineen vaihe rajattomiin paisutettuine luottoineen kuin itse pula suurten kapitalististen laitosten romahdusten kautta ajavat sellaiseen suurten tuotantovälinemäärien yhteiskunnallistuttamisen muotoon, minkä tapamme erilaisissa osakeyhtiöissä. Monet näistä tuotanto- ja liikevälineistä, esim. rautatiet, ovat jo alunperin niin jättiläismäisiä, että ne sulkevat pois kapitalistisen riiston kaikki muut muodot. Vissillä kehitysasteella ei tämäkään muoto enää riitä; saman teollisuushaaran kotimaiset suur-tuottajat yhtyvät "trustiksi", yhtymäksi, jonka tarkoituksena

on tuotannon säännöstely; he määrittelevät tuotettavan kokonaismäärän, jakavat sen keskenään, ja näin pakolla kiskovat etukäteen määrätyn myyntihinnan. Mutta koska tällaiset trustit heti ensimmäisen huonon liikeajan yhteydessä enimmäkseen hajoavat, ajautuvat ne juuri sen kautta vieläkin keskitetympään yhteiskunnallistumaan; koko teollisuushaara muuttuu yhdeksi ainoaksi suureksi osakeyhtiöksi, kotimainen kilpailu tekee tilaa tämän yhden yhtiön kotimaiselle monopolille; niinkuin kävi jo 1890 Englannin alkaalituotannolle, joka nyt kaikkien 48 suuren tehtaan yhteen sulautumisen jälkeen on yhden ainoan yhtenäisesti johdetun yhtiön käsissä, yhtiön, jolla on 120 miljoonan markan pääoma.

Trustissa pyörähtää vapaa kilpailu monopoliksi¹, kapitalistisen yhteiskunnan suunnitelmaton tuotanto kapituloi-tuu esiin murtautuvan sosialistisen yhteiskunnan suunnitel-mallisen tuotannon edessä. Kuitenkin aluksi vielä kapitalis-tien hyödyksi ja iloksi. Mutta tässä käy riisto niin kou-

¹ Marx "Pääomassa" pani vain merkille kilpailun monopoliksi muuttumisen tendenssin. Marxin kuoleman jälkeen oli Engelsillä jo tilaisuus tämän tendenssin kehityksen huomioimiseen. Sen jäl-keen on monopoli kehittynyt hyvin vahvasti, siitä on tullut nykyi-sen kapitalismin — imperialismin — luonteenomaisin tunnus-merkki. Lenin kirjoittaa:

"Imperialismi kasvoi kapitalismin perusominaisuuksien kehityk-senä ja suoranaisena jatkona. Mutta kapitalismi tuli kapitalisti-seksi imperialismiksi vasta määrätyllä, hyvin korkealla kehityk-sensä asteella, kun eräät kapitalismin perusominaisuudet alkoivat muuttua vastakohdikseen, kun kautta koko linjan kehkeytyivät ja paljastuivat kapitalismista korkeampaan yhteiskunta-taloudelliseen muotoon siirtymiskauden piirteet. Taloudellisesti perustava tässä prosessissa on kapitalististen monopolien astuminen kapitalistisen vapaan kilpailun tilalle. Vapaa kilpailu on kapitalismin ja yleensä tavaratuotannon päätunnus; monopoli on vapaan kilpailun suora-nainen vastakohta, mutta viimeksin (vapaa kilpailu. — Suom.) on silmämme edessä alkanut muuttua monopoliksi, luomalla suur-tuotannon, tunkemalla pois pientuotannon, asettamalla suurtuotan-non tilalle aina suuremman, vieden tuotannon ja pääoman keskit-tymisen niin pitkälle, että siitä on kasvanut ja kasvaa monopoli: kartellit, syndikaatit, trustit, niiden kanssa yhteen sulautuva muu-tamien kymmenien miljardeja pyörittelevien pankkien pääoma. Ja kuitenkin monopolit, jotka kasvavat vapaasta kilpailusta, eivät tätä poista, vaan ovat olemassa tämän yläpuolella ja tämän rin-nalla, siten synnyttäen sarjan erittäin teräviä ja jyrkkiä ristiriitoja, hankauksia, selkkauksia. Monopoli on siirtymistä kapitalismista korkeampaan järjestelmään." (Lenin. Kootut teokset, XIX, ss. 141 — 142, toinen venäjänkielinen painos.) — Toim.

raantuntuvaksi, että sen täytyy romahtaa. Mikään kansa ei alistuisi trustien johtamaan tuotantoon, niin julkeaan, pienen kuponginleikkaajain joukkion harjoittamaan kokonaisisuuden riistämiseen.

Niin tai näin, trustien kera tai ilman trusteja, täytyy lopulta kapitalistisen yhteiskunnan virallisen edustajan, valtion, ottaa haltuunsa tuotannon johto¹. Tämä valtion omaisuudeksi muuttamisen välttämättömyys esiintyy ensiksi suurten liikennelaitoksien, postin, sähkölennättimen ja rautatien suhteen.

Kun pulat paljastavat porvariston kykenemättömäksi enää hallitsemaan nykyaikaisia tuotantovoimia, niin suurten tuotanto- ja liikelaitoksien muuttaminen osakeyhtiöiksi, trusteiksi ja valtion omaisuudeksi osoittaa porvariston tarpeettomaksi tätä tarkoitusta varten. Kapitalistin kaikki yhteiskunnalliset toiminnot suorittaa nyt pal-kattu henkilö. Kapitalistilla ei ole enää mitään yhteiskunnallista tehtävää paitsi korkojen nostaminen, kuponkien leikkaaminen ja keinottelu pörssissä, jossa kapitalistit

¹ Sanon täytyy. Sillä vain siinä tapauksessa, että tuotanto- ja yhteysvälineet ovat todella kasvaneet yli niiden osakeyhtiöllisen hoitotavan, että siis valtiollistuttaminen on tullut taloudellisesti välttämättömäksi, vain siinä tapauksessa merkitsee se, nykyisenkin valtion toimeenpanemana, taloudellista edistysaskelta, uuden etehisen saavuttamista kaikkien tuotantovoimien ottamisessa itse yhteiskunnan haltuun. Mutta hiljakkoin, sen jälkeen kun Bismarck ryhtyi puuhaamaan valtiollistuttamista, on esiintynyt eräänlaista väärää sosialismia, siellä täällä jopa jonkunlaiseksi vapaaehtoiseksi lakeijanpalvelukseksi turmeltunutta, joka ilman muuta julistaa sosialistiseksi jokaisen valtiollistuttamisen, jopa bismarckilaisenkin. Tosiaan, jos tupakan ottaminen valtion monopoliksi olisi sosialistista, niin Napoleon ja Metternich pitäisi lukea sosialismin perustajain joukkoon. Kun Belgian valtio aivan tavallisista poliittisista ja finanssisyistä rakennutti pääratansa itse, kun Bismarck ilman minkäänlaista taloudellista välttämättömyyttä valtiollistutti Preussin pääradat, pelkästään sen vuoksi, että sodan tullen paremmin voisi niitä käyttää, että saisi rautatie-läisistä kasvatetuksi hallitukselle äänestyskariaa, ja pääasiassa siksi, että saisi luoduksi itselleen parlamentin päätöksistä riippumattoman tulolähteen, niin eivät ne lainkaan olleet sosialistisia askelia eivät välittömästi eivätkä välillisesti, eivät tietoisesti eivätkä tiedottomasti. Muutoinhan olisivat sosialistisia laitoksia myös kuninkaallinen merikauppa, kuninkaallinen porssiinimanufaktuuri, jopa komppanian räätäli-verstaatkin armeijassa, taikka jopa Fredrik Wilhelm III aikana 30-luvulla erään Schlaumeierin aivan tosissaan esittämä — bordellien (tyttö-talojen) valtiollistuttaminen. — Engelsin huom.

ottavat toinen toisiltaan pois pääomia. Kun kapitalistinen tuotantotapa aluksi tunki syrjään työläisiä, niin tunkee se nyt pois kapitalisteja ja lykkää heidät, aivan kuin työläiset, liikaväestöön, vaikkakaan aluksi ei vielä teolliseen vara-armeijaan.

Mutta ei muuttaminen osakeyhtiöiksi ja trusteeiksi eikä valtion omaisuudeksi poista tuotantovoimien kapitalistista luonnetta. Osakeyhtiöiden ja trustien suhteen tämä on aivan selvä asia. Ja nykyaikainen valtio taas on vain järjestö, jonka porvarillinen yhteiskunta itselleen luo pitääkseen voimassa kapitalistisen tuotantotavan yleiset ulkoiset ehdot niin työläisten kuin yksityisten kapitalistienkin hyökkäyksiä vastaan. Nykyaikainen valtio, olipa sen muoto mikä tahansa, on oleellisesti kapitalistinen kone, kapitalistien valtio, ideaalinen kokonaiskapitalisti. Mitä enemmän tuotantovoimia se omaisuudekseen ottaa, sitä enemmän tulee siitä todella kokonaiskapitalisti, sitä suurempaa määrää valtion kansalaisia se riistää. Työläiset jäävät palkkatyöläisiksi, proletareiksi. Pääomasuhde ei tule poistetuksi, päinvastoin se kärjistyy huippuunsa. Mutta huippukohdassa se kumotaan. Tuotantovoimien valtiollinen omistus ei ole selkkauksen ratkaisu, mutta se kätkee itseensä ratkaisun mahdollisen välineen, asean.

Ratkaisu voi olla vain se, että nykyaikaisten tuotantovoimien yhteiskunnallinen luonne todella tunnustetaan, että siis tuotanto-, omistus- ja vaihtotapa saatetaan sopusointuun tuotantovälineiden yhteiskunnallisen luonteen kanssa. Ja tämä voi käydä vain siten, että yhteiskunta avoimesti ja kiertelemättä ottaa haltuunsa tuotantovoimat, jotka ovat kasvaneet kaiken muunlaisen johdon yli. Tuotantovälineiden ja tuotteiden yhteiskunnallinen luonne, joka nykyään kääntyy tuottajia itseään vastaan, joka aika ajoin murtautuu tuotanto- ja vaihtotavan lävitse, ja vain sokeasti vaikuttavana luonnonlakina raivaa tiensä väkivaltaisesti ja hävitystä aiheuttaen, tulee tällä teolla tuottajien täysin tietoisesti voimaan saattamaksi ja muuttuu hävityksen ja aika ajoittaisen romahduksen aiheuttajasta itse tuotannon voimakkaimmaksi vivuksi.

Yhteiskunnallisesti vaikuttavat voimat vaikuttavat aivan kuin luonnonvoimat: sokeasti, väkivaltaisesti, hävittävästi, niin kauan kuin me emme niitä tunne emmekä ota

niitä lukuun. Mutta kun kerran olemme oppineet tuntemaan ne, ymmärtämään niiden toiminnan, niiden suunnan ja niiden vaikutukset, niin niiden alistaminen enemmän ja enemmän omaan tahtoomme ja niiden avulla tarkoituseriimme saavuttaminen riippuu vain meistä itsestämme. Ja aivan erikoisesti pätee tämä nykyisten valtavien tuotantovoimien suhteeseen. Niin kauan kuin me uppiniskaisesti kieltäydymme ymmärtämästä niiden luontoa ja niiden luonnetta — ja tätä ymmärtämistä vastaan tenää kapitalistinen tuotantotapa ja sen puoltajat — niin kauan vaikuttavat nämä voimat meistä huolimatta, meitä vastaan, niin kauan hallitsevat ne meitä, kuten olemme seikkaperäisesti esittäneet. Mutta kun niiden luonto kerran on ymmärretty, voidaan ne yhdistyneiden tuottajien käsissä muuttaa pirullisista haltijoista nöyriksi palvelijoiksi. Se on samanlainen ero kuin on ukkosen salamasähkön hävittävän voiman ja lennättimen taikka valokaaren sidotun sähkön välillä; samanlainen ero kuin tulipalon ja ihmisen palveluksessa vaikuttavan tulen välillä. Tällaisen käsittelyn mukana astuu yhteiskunnallisen tuotantoanarkian tilalle yhteiskunnallisesti suunniteltu tuotannon säännöstely kokonaisuuden ja jokaisen yksityisen tarpeiden mukaan. Kapitalistisen omistamistavan tilalle, jossa tuote orjuuttaa ensin tuottajan, mutta sitten myöskin omistajan, tulee tällöin itse nykyaikaisten tuotantovälineiden luontoon perustuva tuotteiden omistamistapa: toisaalta tuotteiden välittömästi yhteiskunnallinen omistaminen välineinä tuotannon ylläpitämistä ja laajentamista varten, toisaalta tuotteiden välittömästi yksilöllinen omistaminen elin- ja nautintovälineinä.

Aina enemmän ja enemmän muuttaessaan väestön valtavien enemmistön proletaareiksi luo kapitalistinen tuotantotapa voiman, jonka, perikatonsa uhalla, on pakko suorittaa tämä mullistus. Pakottaessaan suuret yhteiskunnallistuneet tuotantovälineet yhä enemmän ja enemmän muuttamaan valtion omaisuudeksi, osoittaa se itse tien tämän kumouksen suorittamiseen. Proletariaatti valtaa valtiovallan ja muuttaa tuotantovälineet lähinnä valtion omaisuudeksi. Mutta sen kautta poistaa se itse itsensä proletariaattina, sen kautta poistaa se kaikki luokkaeroavaisuudet ja luokkavastakohdat, ja samalla myöskin valtion valtiona. Tähänastiselle luokkavastakohdissa liikkuvalla yhteiskunnalle on valtio,

s.o. kunkinaikaisen riistävän luokan järjestö ollut välttämätön ulkoisten tuotantoehtojensa ylläpitämiseksi, siis nimenomaan väkivalloin pitääkseen riistetyn luokan vallitsevan tuotantotavan määräämissä sortamisen ehdoissa (orjuus, maaorjuus, palkkатыö). Valtio on ollut koko yhteiskunnan virallinen edustaja, sen keskittymä näkyväksi korporatsioksi, mutta se on ollut tätä vain sikäli, että se on ollut sen luokan valtio, joka aikakaudellaan on yksin edustanut koko yhteiskuntaa; vanhalla ajalla se oli orjiaomistavain valtiokansalaisten valtio, keskiajalla feodaaliaatelin valtio, meidän aikana porvariston valtio. Kun siitä vihdoin tulee todella koko yhteiskunnan edustaja, tekee se itsensä tarpeettomaksi. Kun mitään yhteiskuntaluokkaa ei enää ole sorron alla pidettävänä, kun luokkaherruuden mukana ja tuotannon tähänastiseen anarkiaan perustuneen yksilöllisestä olemassaolosta käydyn taistelun mukana on poistettu myös siitä aiheutuneet yhteentörmäykset ja äärimäisyydet, silloin ei enää ole mitään lannistettavaa, mikä tekisi tarpeelliseksi erikoisen lannistamisvallan, valtion. Ensimmäinen teko, jossa valtio todella esiintyy koko yhteiskunnan edustajana — tuotantovälineiden hallinnan ottaminen yhteiskunnan nimessä — on samalla sen viimeinen itsenäinen teko valtiona. Valtiovallan tarttuminen yhteiskunnallisiin suhteisiin käy alalla toisensa jälkeen tarpeettomaksi ja herpaantuu silloin itsestään. Ihmisten hallitsemisen tilalle tulee asioiden hoitaminen ja tuotantoprosessien johtaminen. Valtiota ei "poisteta", se kuolee pois. Tällä on mitattava fraasia "vapaa kansanvaltio"¹ siis niin hetkelliseen agitatoriseen oikeutukseensa nähden kuin lopulliseen tieteelliseen riittämättömyyteensä nähden; tällä on mitattava myös niin kutsuttujen anarkistien² vaatimusta, että valtio on poistettava heti ensimmäisenä yönä.

Kaikkien tuotantovälineiden ottaminen yhteiskunnan haltuun on väikkynyt niin yksilöiden kuin kokonaisten lahkokuntien edessä useimmiten enemmän taikka vähemmän

¹"Vapaasta kansanvaltiosta" katso Marx: "Gothan ohjelman arvostelua". — Toim.

²Anarkistit (Proudhon, Bakunin, ym.) eivät ymmärrä valtion olemusta ja kieltävät vallankumouksellisen vallan, voittaneen proletariaatin käsissä olevan valtiiovallan vallankumouksellisen osan ja merkityksen. Heidän vaatimuksensa, että valtio on heti poistettava, tietäisi vallankumouksen riisumista aseista. — Toim.

epäselvänä tulevaisuuden ihanteena siitä pitäin, kun kapitalistinen tuotantotapa historiallisesti esiintyy. Mutta se saattoi tulla mahdolliseksi, tulla historialliseksi välttämättömyydeksi vasta sitten kun sen toteuttamisen tosiasialliset edellytykset olivat käsillä. Sitä, kuten mitään muutakaan historiallista edistysaskelta, ei tee toteutettavissa olevaksi saavutettu käsitys, että luokkien olemassaolo on ristiriidassa oikeuden, tasa-arvoisuuden yms. kanssa, ei pelkkä näiden luokkien poistamisen tahtominen, vaan vissit uudet taloudelliset ehdot. Yhteiskunnan jakautuminen riistävään ja riistettyyn, hallitsevaan ja sorrettuun luokkaan oli välttämätön seuraus tuotannon varhaisemmasta alhaisesta kehityksestä. Niin kauan kuin yhteiskunnallinen kokonaistyö antaa vain tuloksen, joka ainoastaan hieman ylittää kaiken sen, mitä tarvitaan köyhään elämään, siis niin kauan kuin työ vaatii yhteiskunnan jäsenten suuren enemmistön kaiken tai melkein kaiken ajan, niin kauan tämä yhteiskunta välttämättömästi jakautuu luokkiin. Yksinomaan työn orjina raatavan suuren enemmistön rinnalle muodostuu välittömästi tuottavasta työstä vapaa luokka, joka pitää huolen yhteiskunnan yhteisistä asioista: työn johtamisesta, valtion toimista, oikeudenhoidosta, tieteistä, taiteista jne. Työnjaon laki on siis luokkajaon pohjana. Tällä emme suinkaan tahdo sanoa, että tämä luokkiin jakautuminen olisi tapahtunut ilman väkivaltaa ja ryöväystä, vilppiä ja petosta, ja että hallitseva luokka kerran satulaan päästyään olisi koskaan laiminlyönyt valtansa lujittamisen työtätekevien luokkien kustannuksella ja yhteiskunnallisen johtoasemansa muuttamisen suurten joukkojen lisätyksi riistämiseksi.

Mutta vaikka luokkiin jakautumisella tämän mukaan on vissi historiallinen oikeutus, niin on se sillä ainoastaan määrättyyn aikaan, määrättyihin yhteiskunnallisiin oloihin nähden. Se perustui riittämättömään tuotantoon: sen tulee lakasemaan pois nykyaikaisten tuotantovoimien täysi kehitys. Ja tosiasiaassa on yhteiskunnallisten luokkien poistamisella edellytyksenään historiallinen kehitysaste, jolla ei ainoastaan tämän taikka tuon hallitsevan luokan, vaan ylipäänsä hallitsevan luokan, siis itse luokkaeroavaisuuden olemassaolo on tullut anakronismiksi, on tullut vanhanai-

kaiseksi¹. Sillä on siis edellytyksenään sellainen tuotannon kehitysaste, jolla tuotannonvälineiden ja tuotteiden omistus, ja niiden mukana poliittisen vallan, valistuksen ja henkisen johdon monopoolin anastaminen jonkun erikoisen yhteiskuntaluokan käsiin on käynyt ei vaan tarpeettomaksi, vaan vieläpä taloudellisesti, poliittisesti ja henkisesti kehityksen esteeksi. Tämä kohta on nyt saavutettu. Porvariston poliittinen ja henkinen vararikko tuskin on sille itselleenkaan salaisuus, ja sen taloudellinen vararikko toistuu säännöllisesti joka kymmenes vuosi. Jokaisessa pulassa läikähtyy yhteiskunta omien, mutta käyttökykynsä ulkopuolella olevien tuotantovoimiensa ja tuotteidensa taakan alla, ja seisoo avuttomana sen mielettömän ristiriidan edessä, että tuottajilla ei ole mitään kulutettavissa, koska puuttuu kuluttajia. Tuotantovälineiden paisuntavoima murtaa ne siteet, joilla kapitalistinen tuotantotapa ne kahlehtii. Tuotantovälineiden vapauttaminen näistä kahleista on katkeamattoman, yhä nopeammin edistyvän kehityksen ja samalla itse tuotannon käytännöllisesti rajattoman lisääntymisen ainoana ennakkoehtona. Eikä siinä kyllin. Tuotantovälineiden yhteiskunnallinen omistaminen poistaa paitsi tuotannon nykyisen keinotekoisen esteen, myöskin tuotantovoimien ja tuotteiden suoranaisen hävityksen ja tuhoamisen, mikä nykyään on tuotannon syrjäyttämättömänä seuralaisena ja saavuttaa pulissa huippunsa. Edelleen, se va-

¹ Luokkien poistamista toteuttaa jo proletariaatin diktatuuri Neuvostoliitossa. Neuvostoliiton kommunistisen puolueen XVII puoluekokous asetti sosialistisen rakennustyön toisen 5-vuosisuunnitelman päämääräksi luokkien täydellisesti poistamisen ja luokattoman sosialistisen yhteiskunnan pystyttämisen. Tämä tehtävä on toteutettavissa vain kiivaan luokkataistelun kautta ja vaatii paitsi proletaarisen diktatuurin valtion säilyttämistä, myöskin sen edelleen lujittamista ja kehittämistä. Nimenomaan tämän lujittamisen ja korkeammalle kehittämisen kautta tullaan siihen, että proletaarinen valtio kuolee pois. Tov. Stalin lausui NKP(b):n XVI puoluekokouksessa: "Me olemme valtion pois kuoleamisen puolesta. Ja me samalla olemme proletariaatin diktatuurin vahvistamisen puolesta, proletariaatin diktatuurin, joka on voimakkain ja mahtavin valta kaikista tähän asti olemassa olleista valtiovalloista, Valtiovallan kehittäminen korkeammalle päämääränä edellytysten valmistaminen valtiovallan pois kuolemiselle — tämä on marxilainen määritelmä. Tämä on "ristiriitaista". Niin, niin on, "ristiriitaista". Mutta tämä ristiriita on elävän elämän ristiriita, ja se kuvastaa täydellisesti Marxin dialektiikkaa." (Stalin. "Leninismin kysymyksiä", s. 731.) — Toim.

pauttaa koko yhteiskuntaa varten suuret määrät tuotantovälineitä ja tuotteita poistamalla nykyisin hallitsevien luokkien ja niiden poliittisten edustajien järjettömän ylellisen tuhlauksen. Mahdollisuus turvata yhteiskunnallisella tuotannolla yhteiskunnan kaikille jäsenille toimeentulo, joka paitsi sitä, että se on aineellisesti täysin riittävä ja tulee päivä päivältä yhä runsaammaksi, takaa heille myös kaikinpuolisen vapaan henkisen kehityksen ja heidän ruumiillisten ja henkisten kykyjensä soveltamistilaisuuden, tämä mahdollisuus on nyt ensi kerran olemassa ¹.

¹ Muutama luku antanee likipitäisen käsityksen uusiaikaisten tuotantovälineiden tavattomasta paisuntavoimasta jo kapitalistisen puristuksenkin alla. Giffenin laskelmien mukaan teki Ison-Britannian ja Irlannin rikkauksien kokonaissumma pyöreissä luvuissa:

v. 1814	2.200	miljoonaa	puntaa	eli	44	miljardia	mk.	(Saksan)
v. 1865	6.100	"	"	"	122	"	"	"
v. 1875	8.500	"	"	"	170	"	"	"

Mitä tulee tuotantovälineiden ja tuotteiden tuhoamiseen pulissa, niin laskettiin Saksan teollisuudenharjoittajien toisessa kongressissa, Berliinissä helmik. 21 p:nä 1878, yksistään Saksan rautateollisuuden kokonaistappio viimeisessä pulassa 455 miljoonaksi markaksi. — Engelsing huomautus.

Engelsing esittämien lukujen täydennykseksi liitämme tähän luvut, jotka ilmaisevat Englannin rikkauden myöhäisempää kasvua. Luvut on laskettu samaa Giffenin metodia käyttäen.

V. 1885	10.000	milj. puntaa
" 1895	10.600	" "
" 1905	13.000	" "
" 1913	14.300	" "

Kuinka suuret määrät tuotantovoimia on tuhoutunut nykyisen kriisin seurauksena siitä antavat käsityksen seuraavat kahden ensimmäisen pulavuoden luvut (miljardeja dollareja):

	Kansallisvarallisuus		Kansallistulo	
	1929	1931	1929	1931
Yhdysvallat	400	240	90	54
Englanti	115	69	19	11,4
Saksa	80	48	15,5	9,3
Ranska	68	51	9	6,7
Italia	30	18	5	3

On otettava huomioon, että v. 1932 edelleen jatkui tuotantovoimien romahdusmainen haaskaus. — Toim.

Yhteiskunnan ottaessa tuotantovälineet haltuunsa poistuu samalla tavaratuotanto ja sen mukana tuotteiden valta tuottajien yli. Anarkian sijalle yhteiskunnallisessa tuotannossa asetetaan suunnitelmallinen tietoinen organisatio. Taistelu yksilöllisestä olemassaolosta lakkaa. Vasta sitten ihminen eroaa, vississä mielessä, lopullisesti eläinkunnasta, astuu eläimellisistä olemassaolon ehdoista todella inhimillisiin. Ihmisiä ympäröivien elinehtojen piiri, joka tähän asti on ihmisiä hallinnut, joutuu nyt ihmisten hallinnan ja kontrollin alaiseksi, ihmisten, joista nyt ensi kerran on tullut tietoisia, todellisia luonnon valtiaita, koska ja samalla kun heistä tulee oman yhteiskunnallistumisensa valtiaita. Heidän oman yhteiskunnallisen tekonsa lakeja, jotka siihen saakka ovat olleet heitä vastassa vieraina, heitä hallitsevina luonnonlakeina, tulevat ihmiset silloin täydellisellä asiantuntemuksella käyttämään hyväkseen ja sen kautta hallitsemaan niitä. Ihmisten oma yhteiskunnallistuminen, mikä siihen asti oli heidän vastassaan luonnon ja historian pakottamana, tulee nyt heidän vapaaksi teokseen. Objektiiiset, vieraat voimat, jotka siihen saakka historiaa hallitsivat, joutuvat ihmisten itsensä kontrollin alle. Vasta siitä alkaen tulevat ihmiset itse täysin tietoisesti tekemään historiaansa, vasta siitä alkaen tulee heidän liikkeellepanemillaan yhteiskunnallisilla syillä olemaan etupäässä ja alati kasvavassa määrässä myös heidän tahtomansa vaikutukset. Se on ihmiskunnan hyppäys välttämättömyyden valtakunnasta vapauden valtakuntaan.

*

Lopuksi teemme esittämästämme kehityskulusta lyhyen yhteenvedon.

I. Keskiaikainen yhteiskunta: Yksityinen pientuotanto. Tuotantovälineet tarkoitetut yksityiskäyttöä varten, siksi alkuperäisen kömpelöitä, vähäpätöisiä, heikosti tehoavia. Tuotanto joko tuottajan itsensä taikka hänen feodaaliherransa välitöntä kulutusta varten. Vain siellä, missä on tuotannon ylijäämää yli tämän kulutuksen, tarjotaan tuo ylijäämä myytäväksi ja lankeaa vaihdettavaksi: tavaratuotanto siis vasta syntymässä; mutta jo nyt sisältää se,

ituna, anarkian yhteiskunnallisessa tuotannossa.

II. Kapitalistinen vallankumous: Teollisuuden mullistaminen ensinnä yksinkertaisen yhteistyön ja manufaktuurin kautta. Siihen asti hajallaan olleiden tuotantovälineiden keskittäminen suuriin verstaisiin, samalla niiden muuttuminen yksityisen tuotantovälineistä yhteiskunnalliseksi tuotantovälineiksi — muutos, joka yleensä ei koske vaihdon muotoa. Vanhat omistamismuodot jäävät voimaan. Esiin astuu kapitalisti: tuotannonvälineiden omistajana ottaa hän omikseen myös tuotteet ja tekee ne tavaroiksi. Tuotanto on tullut yhteiskunnalliseksi toiminnaksi; vaihto ja sen mukana omistus jäävät yksilöllisiksi toiminnoiksi, yksilön toiminnoiksi: yhteiskunnallisen tuotteen ottaa omakseen yksityiskapitalisti. Perusristiriita, josta johtuvat kaikki ristiriidat, joissa nykyinen yhteiskunta liikkuu ja jotka suurteollisuus avoimesti tuo päivänvaloon.

A. Tuottajan eroittaminen tuotantovälineistä. Työläinen tuomittu elinkautiseen palkkatyöhön. Proletariaatin ja porvariston vastakohta.

B. Kasvavassa määrässä ilmenevät ja aina tehokkaammin vaikuttavat ne lait, jotka hallitsevat tavaratuotantoa. Hillitön kilpailu. Ristiriita yksityisessä tehtaassa yhteiskunnallisen organisation ja kokonaistuotannossa yhteiskunnallisen anarkian välillä.

8 C. Toisaalta koneiston täydellistäminen, josta kilpailu on tehnyt jokaiselle yksityiselle tehtailijalle pakkokäskyn ja joka merkitsee samaa kuin työläisten yhä lisääntyvä työstä syrjäyttäminen: teollinen vara-armeija. — Toisaalta tuotannon rajaton laajentaminen, samoin kilpailun pakkolaki jokaiselle tehtailijalle. — Noista molemmista syistä tuotantovoimien tavaton kehitys, tarjonta ylittää kysynnän, liikatuotanto, markkinat täyttyvät liiaksi, kymmenvuosittain

pulat, kiertokulku virheellinen, ontuu: toisaalta liikamäärä tuotantovälineitä ja tuotteita, toisaalta liikamäärä työläisiä toimettomina ja vailla elämänvälineitä. Mutta nämä kaksi tuotannon ja yhteiskunnallisen hyvinvoinnin vipua eivät voi tulla yhteen, koska tuotannon kapitalistinen muoto kieltää tuotantovoimat vaikuttamasta ja tuotteet kiertämästä, jolleivät ne sitä ennen ole muuttuneet pääomaksi: juuri sen estää niiden oma liikamäärä. Ristiriita kasvanut järjettömäksi: tuotantotapa kapinoi vaihtomuotoa vastaan. Porvaristo tullut kyvyttömäksi enää johtamaan omia yhteiskunnallisia tuotantovoimiaan.

D. Kapitalistit itse pakotetut osittain tunnustamaan tuotantovoimien yhteiskunnallisen luonteen. Suurten tuotanto- ja liikeorganismien ottaminen ensin osakeyhtiöiden, myöhemmin trustien ja vihdoin valtion omaisuudeksi. Porvaristo osoittaa olevansa tarpeeton luokka; palkatut henkilöt suorittavat nyt sen kaikki yhteiskunnalliset toiminnot.

III. Proletaarinen vallankumous. Ristiriitain ratkaisu: proletariaatti valtaa valtiovallan (julkisen t. yleisen vallan, öffentlicher Gewalt. Suom.) ja tämän vallan voimalla muuttaa porvaristolta pois lipuvat yhteiskunnalliset tuotantovälineet valtion omaisuudeksi. Tällä teolla vapauttaa se tuotantovälineet niiden tähänastisesta pääomaominaisuudesta ja antaa täyden vapauden niiden yhteiskunnallisen luonteen kehittymiselle. Yhteiskunnallinen tuotanto ennakolta määrätyn suunnitelman mukaan käy nyt mahdolliseksi. Tuotannon kehittyminen tekee eri yhteiskuntaluokkien edelleen olemassaolon anakronismiksi (vanhentuneeksi jätteenä). Sitä mukaa kuin yhteiskunnallisen tuotannon anarkia katoaa, raukeaa myöskin valtion poliittinen auktoriteetti. Ihmiset, jotka vihdoin ovat oman yhteiskunnallisuutensa valtiaita, tulevat samalla luonnon valtiaiksi, itsensä valtiaiksi — tulevat vapaiksi.

Tämän maailmanvapauttavan teon toteuttaminen on nykyaikaisen proletariaatin historiallinen kutsumus. Tämän teon historiallisten ehtojen ja samalla itse sen luonteen perinpohjin tutkiminen ja näin tämän teon toteuttajan, nyt sorretun luokan tietoisuuteen sen oman teon ehtojen ja luonnon saattaminen, on proletaarisen liikkeen teoreettisen ilmauksen, tieteellisen sosialismin tehtävä.

Hinta 1:25
Kannet :75

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО КИРЬЯ
ПЕТРОЗАВОДСК 1935